

T.C.

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

COĞRAFYA ANABİLİM DALI

**BAYBURT ŞEHRİNDE KÜLTÜREL VARLIKLAR
İLE DOĞAL ÇEVRE İLİŞKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Merve TÜRK

Danışman

Prof. Dr. Kemalettin ŞAHİN

Samsun, 2019

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

BAYBURT ŞEHRİNDE KÜLTÜREL VARLIKLAR
İLE DOĞAL ÇEVRE İLİŞKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Merve TÜRK

Danışman:
Prof. Dr. Kemalettin ŞAHİN

Samsun, 2019

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım yüksek lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

30 / 05 / 2019

Merve TÜRK

TEZ KABUL VE ONAYI

Merve Türk tarafından hazırlanan Bayburt Şehrinde Kültürel Varlıklar ile Doğal Çevre İlişkisi başlıklı bu çalışma, tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan : _____

Üye : _____

Üye : _____

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

__ / __ / __

Enstitü Müdürü

ÖZET

BAYBURT ŞEHRİNDE KÜLTÜREL VARLIKLAR İLE DOĞAL

ÇEVRE İLİŞKİSİ

Merve TÜRK

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Coğrafya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Mayıs/ 2019

Danışman: Prof. Dr. Kemalettin ŞAHİN

Kültür, ortaya çıktığı yer ile sıkı bir ilişki içerisinde. Kültürü oluşturan varlıklar oluşum süreçlerinde iklim, yer şekilleri, doğal kaynaklar ve benzeri coğrafi şartlardan etkilenerek meydana gelmiştir. Bir yerin kültürel yapısına bakılarak söz konusu yer hakkında pek çok bilgi elde etmek mümkündür. Bu amaçla Bayburt'un kültürel varlıkları olan el sanatları, giyim, yemekler, efsaneler gibi kültürel öğeler tek tek ele alınarak coğrafya ile ilişkilendirilip değerlendirilmiştir.

Bu değerlendirmelerin sonucunda bazı kültürel varlıkların yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı ve varlığını devam ettirebilmesi için özünü kaybetmeden günümüz şartlarına uygun bir şekilde restore edilmeye çalışıldığı görülmüştür. Bazı kültürel varlıklar için bu çalışmaların olumlu sonuçlar vererek önem kazandığı gözlemlenmiştir.

Bu çalışmada Bayburt ilinin lokasyonu, Bayburt'un başlıca özellikleri ve Bayburt kültürünü oluşturan varlıklar incelenerek coğrafya ile olan ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma doğrultusunda anket çalışması yapılarak analizi hazırlanmıştır. Kültürel varlıkların geçmişten günümüze değişimi incelenmiş, günümüz şartlarındaki durumu, neden olan faktörler ile birlikte ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bayburt, kültür, Bayburt kültürü, doğal çevre.

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN CULTURAL ASSETS AND NATURAL ENVIRONMENT IN BAYBURT CITY

Merve TÜRK

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences

Department of Geography, M.A., May / 2019

Advisor: Prof. Dr. Kemalettin ŞAHİN

Culture is in a close relationship with its place of origin. Cultures, landforms, natural resources, etc. has been affected by geographical conditions. It is possible to obtain a lot of information about the place by looking at the cultural structure of a place. For this purpose, cultural elements such as handicrafts, clothing, dishes and legends, which are the cultural assets of Bayburt, have been considered and evaluated with geography.

As a result of these evaluations, it has been observed that some cultural assets are in danger of extinction and they are trying to be restored in accordance with today's conditions without losing their essence in order to maintain their existence. It has been observed that these studies have gained importance by giving positive results for some cultural assets.

In this study, the location of Bayburt, the main characteristics of Bayburt and the assets that make up the Bayburt culture were examined and the relationship with the geography was tried to be revealed. In the study direction, a survey was conducted and its analysis was prepared. The change of cultural assets from past to present is examined together with the factors that cause it.

Key Words: Bayburt, culture, Bayburt culture, natural environment.

ÖN SÖZ

Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü'nde yer alan önemli yerleşim merkezlerinden biri olan Bayburt, tarihi ve kültürel değerleri bakımından oldukça zengin bir şehrimizdir.

Bayburt şehrinde geçmişten günümüze çeşitli modernleşme hareketlerine uğrayarak günümüz yaşantısında kendine yer edinmeye çalışan, unutulmaya yüz tutan veya sadece büyüklerimizin hatıralarında kalıp günümüz gençlerinin haberdar bile olamadığı pek çok kültürel varlığımız bulunmaktadır.

Bu çalışmamızda Bayburt şehrinde kültürel varlıklar ele alınıp günümüzdeki durumu karşılaştırılarak doğal çevre ile ilişkisi kurulup sonuç ve etkileri ortaya konulmuştur.

Çalışmamda bilgilerinden yararlandığım tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Kemalettin ŞAHİN'e, Baksı Müzesi kurucusu Prof. Dr. Hüsamettin KOÇAN'a, annem Hatice TÜRK'e ve tüm aileme, Halk Eğitim Merkezi çalışanlarına, Bayburt İl Turizm Müdürlüğü çalışanlarına, arkadaşım Nebiye HACIOĞLU'na, kuzenim Furkan BURAK'a, arkadaşım Tuğba ŞAHİN'e, Sevim ATAMER'e, Arş. Gör. Hüseyin İLHAN'a, Ozan AYDOĞDU'ya, Naci AHISKALIOĞLU'na, Aile Yaşam Merkezi çalışanlarına ve kursiyerlerine teşekkürlerimi sunarım.

Merve TÜRK

Samsun-2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v

GİRİŞ

1. Önceki Çalışmalar	2
2. Araştırma Sahasının Yeri ve Sınırları	3

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA SAHASININ DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

1.1. Jeolojik Özellikler	4
1.2. Morfoğrafik Özellikler	5
1.2.1. Dağlar	5
1.2.2. Ovalar	5
1.2.3. Yaylalar	5
1.2.4. Akarsular ve Göller	5
1.3. İklim	6
1.4. Bitki Örtüsü	7

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA SAHASININ BEŞERİ VE EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

2.1. Bayburt Adının Kaynağı	8
2.2. Nüfus	8
2.3. Yerleşme	10
2.4. Ekonomik Faaliyetler	11

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAYBURT ŞEHRİNİN KÜLTÜREL VARLIKLARI

3. Bayburt'un Yöresel Giysileri	18
3.1. Geleneksel Kadın Giysisi	18
3.1. Geleneksel Erkek Giysisi	20

4. Bayburt'ta Yerel Seyirlik Eğlence Türü Oyunlar	21
4.1. Çocuk Oyunları	21
4.1.1. Aşuh (Aşık) Oyunları	21
5. Bayburt Atasözleri	24
6. Bayburt Deyimleri	26
7. Bayburt Efsaneleri	27
7.1. Ejderha Efsanesi	27
7.2. Dikmetaş Efsanesi	29
7.3. Kaybolan Nehir Efsanesi	31
7.4. Taş Kardeşler Efsanesi	32
8. Bayburt Mani Örnekleri	34
9. Bayburt Türküleri	35
10. Bayburt Mahalle Ve Köy Odaları	36
10.1. Bayburt Odalarının Tarihi	37
10.2. Odaların Mimari Özellikleri	38
10.3. Odalar Dönemin Kültür Merkezleridir	42
10.4. Odalarda Kış Aylarında Yenilip-İçilenler	43
10.5. Kahve İçme Törenleri	43
10.6. Odaların Sevk ve İdaresi	44
11. El Sanatları	45
11.1. İhram	45
11.1.1. Bayburt Şehrinde İhram	46
11.2. Bakırcılık	51
12. Bayburt Yemekleri	56
12.1. Arabistan ve Borani	56

12.2. Kapuska, Ekşi Lahana ve Yalancı Dolma	56
12.3. Galacoş	58
12.4. Gendime Pilavı	58
12.5. Lor Dolması, Kara Pancar, Pancar Kavurması ve Sirkeli	59
12.6. Çaşır	59
12.7. Döner	59
12.8. Tatlı Çorba (Kokoç)	60
12.9. Tarhun (Darğun) Otu	61
12.10. Ekşi Elma	63
13. Bayburt Taşı	64
13.1. Beyaz Bayburt Taşı	67
13.2. Sarı Bayburt Taşı	67
13.3. Yeşil Bayburt Taşı	68
14. Bayburt Evleri	71
14.1. Bayburt Evlerinin Mimari Özellikleri	71
14.2. Bayburt Evlerinin İç Dizaynı	73
14.3. Evlerin Yapımında Kullanılan Malzemeler	75
15. Bayburt Kalesi	77
16. Bayburt Ulu Camii (Camii-Kebir)	82
17. Bayburt Saat Kulesi	83
18. Şehit Osman Türbeleri	84
19. İmaret Tepesi Şehitliği	86
20. Dede Korkut Türbesi	87
21. Kırk Çeşmeler	90
22. Sırakayalar Şelalesi	92
23. Aydıntepe Yeraltı Şehri	93

24. Çımağıl Mağarası	94
25. Buz Mağarası	96
26. Korgan Köprüsü	97
ANKET ANALİZİ	98
SONUÇ	119
KAYNAKÇA	120
ÖZGEÇMİŞ	123

GİRİŞ

Kültür, zaman içerisinde insanlık tarafından oluşturulan ve gelecek kuşaklara aktararak devam ettirilen değerler bütünüdür. Kültür yaşadığı dönemden etkilenerek o dönemin izlerini kendi bünyesine ekleyerek varoluş sürecine devam etmektedir. Dolayısıyla kültür, ilk gün ki gibi kalmayıp değişim ve gelişim süreci içerisinde. Varlığını koruyabilmesinin en önemli nedeni de budur.

Önemli olan nokta ise o günün şartlarına göre restore edilecek olan kültürel varlığın özünden uzaklaşmamasını sağlamak ve temel etmenlerini korumaktır. Bu nedenle kültürel varlıkların dönemin şartlarına göre yeniden şekillendirilmesi hem olumlu hem olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Kültür dönemin şartlarından etkilendiği gibi oluşum süreci içerisinde de iklim, yer şekilleri, doğal kaynaklar ve benzeri coğrafi şartlardan da etkilenmektedir. Bu bağlamda bir yerin kültürel öğeleri göz önüne alınarak yerin coğrafi şartlarıyla ilgili bilgi sahibi olunabilmektedir.

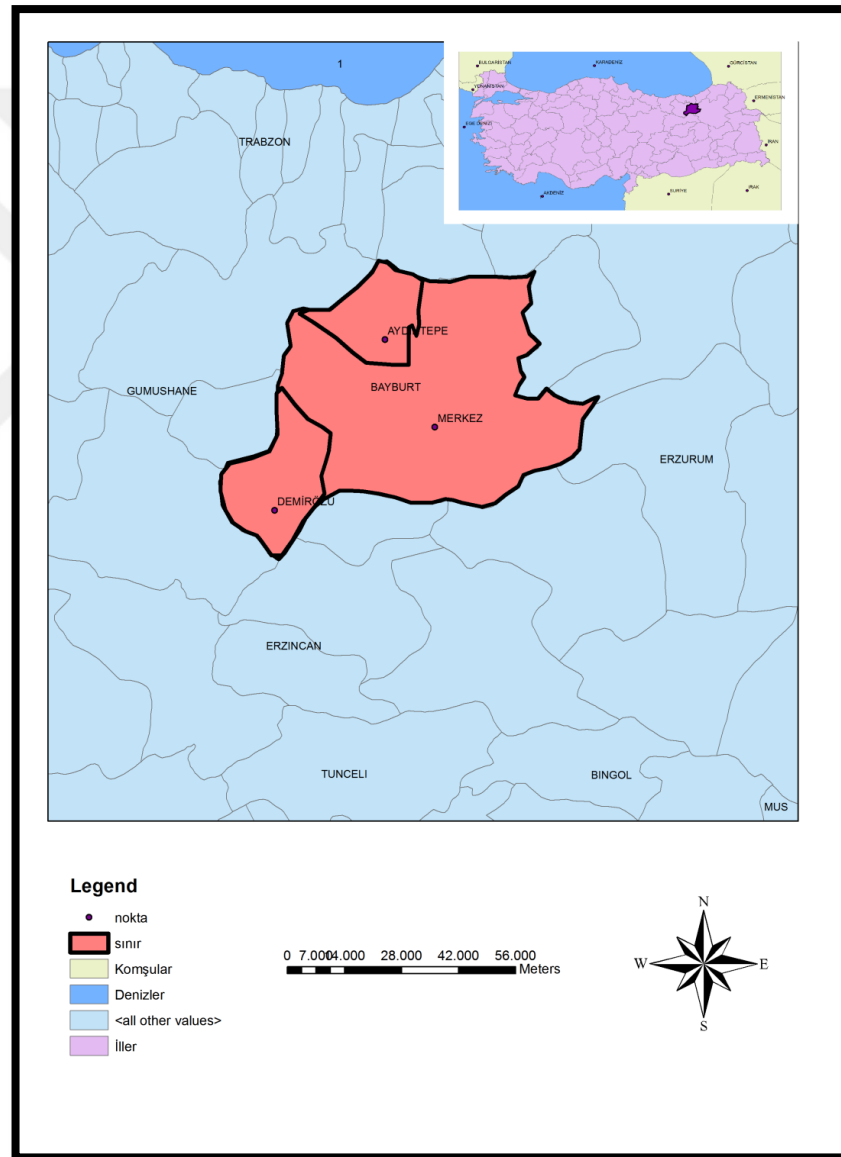
Bu çalışmada, Bayburt ilinin lokasyonu, Bayburt'un başlıca özellikleri ve Bayburt kültürünü oluşturan varlıklar incelenerek coğrafya ile olan ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın son kısmında ise yapılan anket uygulamasının analizine yer verilmiştir. Kültürel varlıkların geçmişten günümüze değişimi incelenmiş, günümüz şartlarındaki durumu, neden olan faktörler ile birlikte ele alınmıştır.

1. Önceki Çalışmalar

1. Razi, A., (2017), Bayburt İli Bayraktar Köyü'ndeki Baksı Müzesi'ni sanat tarihi açısından incelemiştir.
2. Erkul, B., (2018), tarihi yığma yapıların performans analizi ile geleneksel Bayburt Evi örneğini araştırmıştır.
3. Memiş, G., (2018), Bayburt tarihini ele alarak araştırmalarda bulunmuştur.
4. Adak, M., (2015), X-XV. Yüzyıllar arasında Bayburt'un tarihi coğrafyasını incelemiştir.
5. Akdağ, F., (2015), Bayburt'taki türbeler ve mezar taşları konusunu araştırmıştır.
6. Taş, E., (2014), Bayburt ilinin turizm potansiyelinin belirlenmesi konusunda araştırmalarda bulunmuştur.
7. Birinci, S., (2013), Bayburt ilinin coğrafyasını incelemiştir.
8. Köksal, A., (2011), XIX. Yüzyılın ikinci yarısındaki Bayburt'un incelemelerini yapmıştır.
9. Uçar, H., (1998), Bayburt ve Bayburt Evleri'nin mimarlık tarihindeki yerini araştırmıştır.
10. Uzun, A., (1988), Uluçayır Bayburt Kombu üzerine incelemelerde bulunmuştur.
11. Uzun, A., (1993), Nişantaşı Yarmavadisi Bayburt' ta araştırmalarda bulunmuştur.
12. Uzun, A., (1992), Kop Dağı heyelanını araştırmıştır.
13. Uzun, A., (1995), Bayburt doğusunda kıvrımlı yapı şekilleri ve Uluçayır Kombu üzerine incelemelerde bulunmuştur.
14. Uçar, H., (2010), Geleneksel Bayburt Evleri'nin plan tipolojisi ve mekanların örgütlenme biçimleri konulu çalışmasında Bayburt Evleri'ni tasarım ve plan yönünden incelemiştir.
15. Ergüder, A.A., (2013), Erzurum ve Bayburt Ehramları üzerine araştırmada bulunmuştur.

2. Araştırma Sahasının Yeri Ve Sınırları

Bayburt il merkezi, Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü'nde yer almaktadır (Şekil 1). Doğusunda Erzurum, batısında Gümüşhane, kuzeyinde Trabzon ve Rize, güneyinde Erzincan illeri ile çevrili, Çoruh Nehri kenarında ve denizden 1550 m. yükseklikte kurulmuş 3739 km² yüzölçümlü bir ildir. Bayburt, il merkezi dışında 2 ilçeye ve 169 köy yerleşmesine sahiptir.

Şekil 1: Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA SAHASININ DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

Bayburt, 40 derece 37 dakika kuzey enlemi ile 40 derece 45 dakika doğu boylamı, 39 derece 52 dakika güney enlemi ile 39 derece 37 dakika batı boylamları arasında yer almaktadır. Yüzölçümü ve nüfus bakımından ülkenin en küçük illerinden biridir.

İl olmadan önce Gümüşhane'nin bir ilçesi olan Bayburt, 15 Haziran 1989 yılında il olmuştur. Aydıntepe ve Demirözü de ilçe yapılarak Bayburt'a bağlanmıştır. Böylece Bayburt iki ilçe, altı belde ve 169 köyü ile toplam 3739 km² yüzölçümüne sahip yeni bir il olarak Türkiye haritasında yerini almıştır (Hacıhasanzade 2007: 47).

1.1. Jeolojik Özellikler:

Jeoloji Etütleri Dairesi Başkanlığı (1989) tarafından yapılan arazi çalışmaları sonucunda ulaşılan bilgilere göre araştırma sahasının jeolojik özellikleri aşağıda özetlenmektedir.

Litostratigrafi birimi esas alınarak yapılan çalışmalarda, en yaşlı birim Devoniyen-Karbonifer (Alt) yaşlı, Pulur Dağları'nda geniş yüzlekler veren Pulur metamorfittleridir. Yeşil şistler, mermerler ile irili ufaklı asidik dayk ve sillerden oluşmuştur. Bunlardan başka kafalar şeklinde metadiyoritlerde Pulur metamorfittleri içerisinde gözlenir. Üst Karbonifer-Alt Permiyen yaşlı Çamdere kireçtaşı Pulur metamorfittleri üzerinde açısal uyumsuzlukla yer alır. Güney kesimde Kop ofiyolitleri ile daha kuzeyde yer alan Otlukbeli Olistostromu volkanik ve kırıntılı bir hamur içerisinde serpantin ve kireçtaşı blokları, çört andezit ve bazalt türü volkanikler, küçük mostralarda peridotit, harzburjit, kristalize kırmızı kireçtaşı, kumtaşı seviyelerinden meydana gelmiştir.

1.2. Morfoğrafik Özellikler:

Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre Bayburt ilinin morfoğrafik özellikleri aşağıda özetlenmiştir.

1.2.1. Dağlar; Ortalama 1550 m yükseltiye sahip Bayburt şehrinde saha yüzölçümünün % 45'ini dağlık alanlar oluşturmaktadır. Güneyde yer alan dağların başlıcaları; batıdan doğuya doğru, Pulur (2300 m), Otlukbeli (2520 m), Saruhan (2400 m), Çoşan(2963 m), Kop (2600 m) ve Çavuş Kıran (2850 m) Dağları'dır. Sahanın kuzey kesimindeki dağlar, batıdan doğuya doğru. Zülfe (2750 m), Kemer (2856m), Soğanlı (2750 m), Haldizen (3000 m), Kırklar (3350 m) Dağları'dır.

1.2.2. Ovalar; Yaklaşık olarak 900 km²'yi bulan Bayburt Ovası, esas itibariyle dört bölümden oluşmaktadır. Güneydoğu bölümünü oluşturan Keçevi Düzü'nün yükseltisi 1600-1750 m arasında yer tutar, batı kesiminde yer alan Monnuş Düzlüğü ise 1550-1600 metreler arasındadır. Üçüncü bölümü oluşturan Aydıntepe Ovası, kuzeyde bulunur ve bu ovanın yükseltisi 1450-1550 metreler arasındadır. Dördüncüsü ise kuzeydoğuda, Değirmencik Suyu ile Çoruh Nehri'nin birleştiği yerde, Bayburt şehrinin kuzeyinde yer alan Düzeke Ovası'dır. Yükseltisi ise diğer üç ovoidan az olup, 1400-1500 metreler arasındadır.

1.2.3. Yaylalar; Bayburt şehri, ülke genelinde fazlaca yaylaya sahip illerden biridir. Yaylalarımız genel olarak Kop ve Soğanlı Dağları'nda bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Aydıntepe, Akbulut, Cumavank, Otlukbeli, Yazyurdu, Yoncalı, Tohnovi, Çavdar, Somarova, Karakaya, Menge, Seydiyakup, Kavlatan, Akkoyun Solkan, Gümüşdamla, Yaylapınar, Üzengili, Kuşmer, Gökçedere, Dumlu, Günbuldu, Şur, Irmak, Eser, Çukur, Ardıçgöze, Armutlu, Göloba, Çençül ve Kop Yaylaları'dır.

1.2.4. Akarsular ve Göller; İlimizin ve ülkemizin en önemli su kaynaklarından biri olan Çoruh Nehri, kaynağını Mescit Dağları'ndan alarak Bayburt sınırlarına güney doğudan girmektedir. Nehrin oluşması esnasında Masat Vadisi'nden gelen ana kaynak ile Kop Dağları'nın eteklerinden gelen Kop Suyu, Maden Bucağı'nda birleşirler, alt kısımlarındaki diğer küçük derelerin sularını da toplayan Çoruh Nehri şehre ulaşır. Şehrin orta bölümünden kuzey-güney doğrultusunda geçer. Düzeke Ovası'nda diğer önemli yan kolu olan Değirmencik Suyu'nu bünyesine katar. Değirmencik Suyu, Otlukbeli ve Pulur Dağları'ndan kaynağını alan Beşpınar Deresi

ile Pulur (Gökçedere) Deresi'nin Marmuş Ovası'nda birleşen suyu ile Akşar ve Sorkunlu Dereleri'nin sularından oluşur. Çoruh Nehri, Değirmencik Suyu'nu bünyesine kattıktan sonra nehir dar ve derin olan Çoruh Vadisi'ne girer ve doğu-batı doğrultusunda akışına devam ederek ili terk eder. İlimiz gölleri ise genelde krater gölleri olup Soğanlı Dağları üzerinde yer almaktadır. Bunlardan bazıları Haldizen (Balıklı Göl) ve Göloba (Atlı Göl)'dir.

1.3. İklim:

Bayburt şehrinin Doğu Karadeniz iklimi ile Doğu Anadolu iklimi arasında karasal özellikleriyle tanınan geçiş alanında yer aldığı bilinmektedir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve çoğunlukla kar yağışlı geçmektedir. Ortalama yükseltinin Doğu Anadolu Bölgesi'ne kıyasla az olması (1550 m) ve topoğrafik özellikler nedeniyle iklimi, Doğu Anadolu Bölgesi'ne göre nispeten daha ılımandır. Bayburt'ta yıllık ortalama yağışlı gün sayısı 118, ortalama yağış miktarı 441,8 mm'dir. En yüksek sıcaklık 37,2 C derece (11.08.2017) ve en düşük sıcaklık -31,3 C derece (20.01.1972) yıllık ortalama sıcaklık ise 7,1 C derecedir (MGM, 1959-2018). Coğrafi konumu nedeniyle, ilin büyük bir bölümü Doğu Anadolu'nun soğuk ve kurak iklim kuşağı etkisinde olup çok az bir kısmı ise daha nemli ve yağışlı Karadeniz iklim özelliklerinin etkisi altındadır (Foto 1).

Foto 1: Bayburt şehrinin kış aylarından bir görünüm.

1.4. Bitki Örtüsü:

İl arazisinin % 29,8'i tarım arazisi, % 57,5'i çayır-mera, % 4'ü orman, % 8,7'si ise işlenmeyen kayalık ve bozkırdır (Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bayburt İl Müdürlüğü).

Araştırma sahasında genellikle bozkır bitki topluluğu hâkimdir. Karadeniz Bölgesi'nde yer almasına rağmen yeterince yağış alamaması sonucu doğal bitki örtüsü bozkır karakterindedir. Çoruh Nehri vadi tabanı düzlüklerinde genellikle kavak ve söğüt ağaçları yayılış göstermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA SAHASININ BEŞERİ VE EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

2.1. Bayburt Adının Kaynağı

Şehrin adı ve ne zaman kurulduğuna dair bilgiler kesin değildir. Bugün bilinen isminin Ortaçağ Ermeni kaynaklarında; Payberd, Bizans kaynaklarında; Payper, Baberd, Paypert olarak anılmaktadır. XIII. yüzyıl sonlarında bu bölgeden geçen Marko Polo'nun seyahatnamesinde ise; Paipurth, Baiburt. Arap kaynaklarında; Babirt, II.Mesud adına 1291 yılında basılan bir parada Baypırt, Akkoyunlu tarihinden bahseden çağdaş eserlerde Papirt olarak geçmektedir. Sözcüğün son hecesi Berd'in "yüksek kale" anlamına geldiği bilinmekle beraber ilk hecesine bir mana verilememektedir. 1647 yılında şehri ziyarete gelen Evliya Çelebi, Bayburt adının zengin manasına gelen "Bay" ve belde manasına gelen "yurt" gibi iki kelimenin bir araya gelişiyle oluştuğu düşüncesini belirtmiştir. Osmanlı dönemine ait kaynaklar ise ismi bugünkü söylenişine uygun olarak Bayburt şeklinde kaydetmişlerdir (Bayburt İl Turizm Müdürlüğü 2000: 5).

2.2. Nüfus

Bayburt ve çevresinin nüfusu hakkında ilk bilgileri, yazılı tarih kaynaklarında bulmaktayız. 1516-1518 tarihli Osmanlı tahrir defterine göre Bayburt şehir merkezinin toplam nüfusu 2300'ü buluyordu. Yörenin 19. yüzyılda yaklaşık olarak Bayburt merkezinde 8000, köylerde 50.000 toplam olarak 58.000 kişiyi barındırdığı bilinmektedir (Emir, 2005).

Cumhuriyet dönemine gelince, Tablo 1’ de yer alan verilere göre genel olarak nüfus miktarlarında düzenli bir artış söz konusudur. Dönemin ilk sayımı olan 1927 Genel Nüfus Sayım sonuçlarına göre; Bayburt ve çevresinde toplam 48.970 kişi, 1935 sayım sonuçlarına göre ise toplam 64.813 kişi yaşadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 1: Bayburt İlinin Yıllara Göre Nüfus Gelişimi

YILLAR	NÜFUS	YILLAR	NÜFUS
1935	64.813	2000	97.358
1940	69.858	2007	76.609
1945	73.908	2008	75.675
1950	79.701	2009	74.710
1955	85.171	2010	74.412
1960	96.237	2011	76.724
1965	104.379	2012	75.797
1970	110.734	2013	75.620
1975	111.815	2014	80.607
1980	105.317	2015	78.550
1985	109.260	2016	90.154
1990	107.330	2017	80.417

Kaynak: TÜİK, 2018.

Bayburt nüfusu 2018 yılında ise 82.274 sayısına ulaşmıştır. Bayburt şehrinin sosyal yapısına baktığımızda halk genel olarak geleneksel değerlere, örf ve adetlere bağlıdır. Bayburt’ta ataerkil aile tipi, son yıllarda çekirdek aile tipine doğru bir yöneliş içindedir. Düğün, cenaze törenlerinde veya önemli kararların alınacağı (mahalle veya köyle ilgili) zamanlarda bir araya gelen halk, yardımlaşma ve dayanışmanın, acı ve sevinci paylaşmanın en güzel örneğini sergilerler. İş imkânlarının sınırlı oluşu göçleri hızlandırmıştır. Göçler ailece gerçekleştiği için geriye dönüş olmamakta buna bağlı olarak da dışarıda kazanılan değerlerin (maddi-manevi) yerli ortama katılması sınırlı olmaktadır. Bu nedenle Bayburt’un sosyal hayatını ağırlıklı olarak geleneksel değerlerin belirlediğini söyleyebiliriz.

2.3. Yerleşme

Feridun Hacıhasanzade'nin 'Her Yönüyle Her Köyüyle Bayburt (2007), adlı eserinde Bayburt şehrinin tarihini M.Ö. 3000'li yıllara kadar ilişkilendirmektedir. Şehir Azziler tarafından kurulmuştur. Bayburt M.Ö. 770-665 yılları arasında Kimmer ve İskitlerin akınlarına uğramıştır. Daha sonra bölgeye Haldiler hâkimiyet kurmuştur. Kısa bir süre Med'lerin eline geçen bölge daha sonra Pers hâkimiyetine girmiştir. M.Ö. 2. yüzyıldan itibaren Pontus krallığına bağlı olan Bayburt M.Ö. 40'lı yıllarda Roma hâkimiyetine girmiştir. M.S. 705 yılında Emevilerin eline geçen Bayburt, 715 yılında Bizanslılar tarafından geri alınmıştır. 850 yılından sonra Türklerle Bizanslılar arasında sürekli savaflara sahne olan Bayburt, artık Müslüman Türklerin yerleşmeye başladıkları bir yer olmuştur.

1048 yılında ise bölge artık yoğun Türk nüfusuna sahiptir. 1054 yılında Bayburt Selçuklular tarafından fethedilmiştir. 1081 yılında Saltuk oğullarının ve ardından Mengücek oğullarının egemenliğine girmiştir. Daha sonra Danişmentlilerin, ondan sonra da Bizanslıların eline geçen Bayburt'u Trabzon Valisi Teodor Gabras geri alarak kendi egemenliğini ilan etmiştir. Bayburt Moğol istilasıyla büyük bir yıkıma uğramıştır.

Bayburt 14. yüzyılda Akkoyunlu Devleti'nin kuruluş yeri olmuştur. 1828 yılında Ruslarca işgal edilen Bayburt Serasker Osman Paşa'nın topladığı kuvvetlerle Rusları Aydıntepe'de büyük bir bozguna uğratmıştır. Ancak daha sonra takviye kuvvetlerle geri dönen Ruslar, Serasker Osman Paşayı Kelkit'e kadar geri çekilmek zorunda bırakmışlardır. Ruslar, Aydıntepe'de yenilmenin etkisiyle Bayburt'u yakıp yıkmışlardır.

16 Temmuz 1916'da Bayburt'a giren Rus kuvvetleri ve onların işbirlikçisi Ermeniler halka pek çok zulümde bulunmuşlardır. Ermeniler 1918 yılının şubat ayında yüzlerce Bayburtluyu taş mağazalara doldurarak diri diri yakmışlardır. Bayburt bu işgalden 21 Şubat 1918 tarihinde kurtulmuştur. Bu işgal esnasında muhacir olarak Anadolu'nun iç kesimlerine giden Bayburtlular kurtuluşla birlikte yurtlarına geri dönmüşlerdir (Hacıhasanzade 2007: 81).

Çorum'dan dönenler Çorum'da gördükleri Saat Kulesi'nin bir örneğini Bayburt'ta yaparak Türkiye Cumhuriyeti'nin 1. kuruluş yıl dönümü olan 29 Ekim

1924 yılında hizmete sunmuşlardır. 1927'ye kadar Erzurum'a bağlı olan Bayburt bu tarihte Gümüşhane'ye bağlanmıştır. 21.06.1989 tarihinden itibaren 3578 sayılı yasa ile il statüsüne kavuşmuştur (Foto 2).

Foto 2: Bayburt şehrinden bir görünüm.

2.4. Ekonomik Faaliyetler

Bayburt ekonomisi, doğal çevre koşullarına bağlı olarak tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Tarım ekonomisinin temel kaynaklarını ise hayvan yetiştiriciliği ve bitkisel üretim teşkil etmektedir (Tablo 2-3-4). Ancak tarımda işletmelerin küçük olması ve soğuk iklime bağlı olarak verimin istenilen seviyede alınamaması gelir yetersizliğine yol açmaktadır. Gelir yetersizliği dolayısıyla da bu işletmelere yeterli işçi istihdam edilememekte ve yeni işletmeler kurulamamaktadır. Bu durum da Bayburt'un en önemli sorunlarından biri olan göçü ortaya çıkarır. Halk genelde yabancı ülkelere veya diğer gelişmiş şehirlere göç eder. Sanayileşme ise azdır. Ticaret ve sanayinin gelişmediği ilde tarım ve hayvancılık hep ekonomiyi ayakta tutmaya çalışan sektörler olmuşlardır. Bunların yanı sıra arıcılık son yıllarda önem kazanmaya başlamıştır.

Tablo 2: Bayburt'ta üretilen tarla ürünleri.

Ürün Adı	Bayburt		Türkiye		Türkiye / Bayburt Oranı	
	Ekili Alan (da)	Üretim (ton)	Ekili Alan (da)	Üretim (ton)	Ekili Alan (da)	Üretim (ton)
Buğday, Durum Buğdayı Hariç	220.577	75.754.6 25	64.319.666	17.600.0 00	0,34	0,43
Mısır (Dane)	2	0.33	6.390.844	5.900.00 0	0	0
Arpa (Diğer)	74.752	26.102	22.894.944	6.700.00 0	0,33	0,39
Çavdar	23.862	7.380	1.010.923	320.000	2,36	2,306
Yulaf (Dane)	738	184	1.128.796	250.000	0,07	0,074
Yulaf (Kuru Ot)	122.859	24.490	1.063.555	1.755.32 3	11,5	1,39
Triticale	17.309	6.661	456.414	150.000	3,79	4,441
Fasulye, Kuru	2.497	299	897.221	239.000	0,28	0,125
Nohut, Kuru	275	23	3.953.099	470.000	0,01	0,005
Mercimek, Kuru (Yeşil)	683	74	232.201	30.000	0,29	0,247
Patates (Tatlı Patates Hariç)	2.027	6.079	1.428.835	4.800.00 0	0,14	0,127
Şeker Pancarı	6.200	37.200	3.392.171	20.828.3 16	0,18	0,179
Fiğ (Adi) (Yeşil Ot)	55.358	107.394	2.602.359	2.710.57 1	2,13	3,962
Fiğ (Macar) (Yeşil Ot)	1.712	830	770.294	1.105.09 5	0,22	0,075
Yonca (Yeşil Ot)	192.666	412.305	6.594.319	17.561.1 90	2,92	2,348
Korunga (Yeşil Ot)	128.084	194.687	1.961.808	2.001.37 9	6,53	9,728
Mısır (Slaj)	8.633	47.439	4.745.905	23.152.8 41	1	0,205
Fiğ (Adi) Tohumu	952	952.0	351.317	41.838	0,27	2,275

Kaynak: TÜİK, 2017

Tablo 3: Bayburt'ta üretilen meyveler.

Ürün Adı	Bayburt		Türkiye		Türkiye / Bayburt Oranı (%)	
	Ekili Alan (da)	Üretim (ton)	Ekili Alan (da)	Üretim (ton)	Ekili Alan (da)	Üretim (ton)
Elma (Diğer)	495	669	409.437	686.114	0,121	0,098
Armut	121	162	259.998	503.004	0,047	0,032
Kiraz	88	23	854.009	627.132	0,01	0,004
Vişne	100	20	215.666	181.874	0,046	0,011

Kaynak: TÜİK, 2017

Bayburt'ta üretilen meyveler soğuk iklim koşullarına dayanıklı, toprak bakımından seçici olmayan, rakımı yüksek yerlerde yetişebilen özelliklere sahiptir.

Tablo 4: Bayburt'ta örtü altı üretilen ürünler.

Ürün Adı	Bayburt		Türkiye		Türkiye / Bayburt Oranı (%)	
	Ekili Alan (da)	Üretim (ton)	Ekili Alan (da)	Üretim (ton)	Ekili Alan (da)	Üretim (ton)
Hıyar	16	160	57.306	784.881	0,028	0,02
Domates	7	61	15.708	189.979	0,045	0,032

Kaynak: TÜİK, 2017

Tablo 5: Bayburt'ta üretilen sebzeler.

Ürün Adı	Bayburt		Türkiye		Türkiye / Bayburt Oranı	
	Ekili Alan (da)	Üretim (ton)	Ekili Alan (da)	Üretim (ton)	Ekili Alan (da)	Üretim (ton)
Fasulye, Taze	308	369	489.392	630.347	0,06	0,06
Lahana (Beyaz)	341	2.114	137.593	520.796	0,248	0,406
Marul (Kıvırcık)	15	2	95.385	185.070	0,016	0,001
Marul (Göbekli)	3	2	97.446	223.449	0,003	0,001
Isпанak	6	5	163.729	222.177	0,004	0,002
Maydanoz	5	1	66.287	80.304	0,008	0,001
Karpuz	16	68	904.884	4.011.313	0,002	0,002
Kavun	21	59	774.106	1.813.422	0,003	0,003
Biber (Sivri)	11	20	303.341	945.361	0,004	0,002
Hıyar (Sofralık)	80	720	289.554	1.687.927	0,028	0,043
Domates (Sofralık)	276	1.104	1.235.094	8.789.719	0,022	0,013
Bal Kabağı	55	165	37.894	89.737	0,145	0,184
Havuç	9	24	108.489	569.533	0,008	0,004
Soğan (Taze)	13	13	87.393	138.993	0,015	0,009

Kaynak: TÜİK, 2017

Bayburt'ta üretilen ürünler ilin yemek kültürü üzerinde büyük öneme sahiptir. Bu bağlamda konu ele alınarak Bayburt Yemekleri başlığı altında incelenmiştir.

Alternatif gelir getirici ürün yetiştiriciliği kapsamında Bayburt'ta ilk defa Goji Berry (Kurt Üzümlü) yetiştiriciliği yapılacaktır (Foto 3). Bitkinin üretim alan tesisi Darıca Köyü'ne yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda anavatanı Tibet, Moğolistan bölgesi olan ve çok düşük sıcaklıklara dayanabilen Goji Berry bitkisinin Bayburt'un iklim koşullarına da uyum sağlayabildiği belirlenmiştir. Bayburt Tarım ve Orman Müdürlüğü'nce konuyla ilgili yapılan açıklamada, Goji Berry bitkisinin soğuk hava sevmesi dolayısıyla Bayburt'ta rahatlıkla üretiminin yapılabileceği ifade edilmiştir. Goji Berry bitkisi için soğuk havaların üretime katkı sağlaması, su

isteğinin olmaması, kurak ve verimsiz topraklarda yetişebiliyor olması Bayburt için alternatif gelir getirici ürün statüsünde değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Goji Berry, kışın yapraklarını döken, çalı formunda uzun ömürlü bir ağaçtır ve toprak konusunda çok seçici olmamakla birlikte hafif killi, milli, drenajlı toprakları sevmektedir (URL 1).

Bayburt'un Darıca Köyü'nde ilk defa üretilecek olan Kurt Üzüümü, ilk hasatını 2019'un şubat ayında gerçekleştirmiştir. Ancak ilk defa üretildiği için çok az verim alındığından henüz aktarlara satışı sağlanamamıştır. Daha sonraki hasatlarda verimin artarak köye gelir getirecek yeni bir tat olması hedeflenmektedir.

Foto 3: Goji Berry (URL 2).

Bayburt'ta sanayi ve ticaretin gelişmesi, ekonominin güçlendirilmesi ve böylece kalkınmanın sağlanabilmesi amacıyla yeni projeler üretilmektedir. Valilik desteğiyle ekonomiye önemli katkılar sağlayacak olan bu projelerin gerçekleştirilebilmesi için çalışmalar hızla yürütülmektedir. Bu projelere örnek vermek gerekirse, Bayburt Üniversitesi tarafından üretilen valilik desteğiyle hayata geçirilen el sanatları kursu ve İŞKUR tarafından üretilen yine valilik desteğiyle hayata geçirilen kurslar örnek verilebilir. Bu kurslar ile ev hanımlarımızın kendilerini geliştirebilecekleri, yeni ürünler ortaya çıkarabilecekleri ve aile bütçelerine küçük de olsa katkı sağlayabilecekleri bir ortam meydana gelmiştir (Foto 4-5-6-7).

Foto 4: Bayburt Üniversitesi'nin projesiyle gerçekleşen el sanatları kursunun düzenlemiş olduğu kermes.

Foto 5: İşkur projesiyle gerçekleşen çiçek yapım kursu.

Foto 6: İşkur projesiyle gerçekleşen kermes.

Foto 7: Kermesten bir görünüm.

Bunların yanı sıra Bayburt'un Aydıncık Köyü'nde yaşayan köylülerin, yıllarca kömür diye yaktıkları taşın aslında kehribar olduğunun anlaşılması üzerine söz konusu köyde maden ocağı açılabilmesi için çalışmalar başlatıldı (Foto 8). Kehribar Taşı rezervinin tespit edilmesi amacıyla Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. İbrahim Gündoğan, gerçekleştirdikleri testler sonucunda Bayburt'ta çıkan bu maddenin doğal kehribar olduğunu belirlediklerini belirtmiştir. Doğal kehribarın yaş analizinin de yapıldığını söyleyen Gündoğan, "Bayburt kehribarının 48,6 milyon yıldan daha yaşlı olduğu tespit edildi. Türkiye'de kehribar çıkarılan başka bir nokta yok, tek nokta şuan Bayburt'taki bu alan." dedi (URL 3).

Foto 8: Bayburt'un Aydıncık Köyü'nden çıkarılan Kehribar Taşı (URL 4).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAYBURT ŞEHRİNİN KÜLTÜREL VARLIKLARI

3. BAYBURT'UN YÖRESEL GİYSİLERİ

3.1. Geleneksel Kadın Giysisi

Eski Bayburtlu kadınlar başlarına taktıkları için "*tepelik*" adını verdikleri bir başlık takarlardı. Özellikle maddi durumu iyi olan ailelerde bu tepelikler altınlarla süslenirdi. Yine kadınlar, başlarına çevresi "*çırnakca*" veya "*leçek*" diye tabir edilen oyalı, pullu bir yazma, diğer adıyla çit örterlerdi. Ayrıca bu yazmaların ucu maddi durumu iyi olan kadınlar tarafından "*cumpul*" denilen gümüş pullar ile süslenirdi. Bazı kadınlar da yazmalarını oya ile süslerdi.

İçlerine köynek, onun üzerine işlik ve üç etek veya bindallı, alta şalvar giyerlerdi (Foto 9-10). Evde temizlik yapılacaksa veya tarlaya gidilecekse üç eteğin ön iki kısmı beldeki kuşağa sıkıştırılır ve üzerine peştamal (pazen, fistolu bir kumaş) bağlanarak kıyafetin kirlenmesi önlenirdi. Bindallı ise kadife kumaş üzerine sarı simli iple maraş işi işlemelerin olduğu yerel tabir ile "*kadama*" denilen giysidir (Foto 11-12). Kadife kumaş ise Yemen'den, Arabistan'dan getirilmekteydi. Kadife kumaşın tercih edilme nedeni ise soğuk kış şartlarında sıcak tutuyor olmasıydı. Üç eteğin üzerine hırkaya benzer koyun yününden örme "*delme*" diye tabir edilen bir giysi giyerlerdi. Üç etek elbisenin yakası açık olduğunda göğsü, iç çamaşırı örtmesi ve soğuktan koruması için bir önlük giyilirdi. Kumaştan yapılan bu önlük boyundan bağlanarak, delmenin altından göğüs üzerine kadar inerdi. Ayrıca maddi durumu iyi olanlar boynuna beşlik altın takarlardı. Bu altını takan genç ise kırmızı kurdeleye, yaşlı ise siyah kurdeleye takardı. Üç etek üzerine maddi duruma bağlı olarak altın veya gümüş kemer takılırdı.

Kadınlar ayaklarına ise kış şartlarının ağır olması sebebiyle yetiştirdikleri koyunların yünlerinden kendilerinin eğirip ürettiği yün iplik ile ördükleri yün çorap ve çarık giyerlerdi. Ekonomik durumu iyi olanlar kalloş potin giyerlerdi. Yün çorabın rengi ise yaşa göre değişirdi. Yaşlı ve gençler beyaz, çalışması ve aktif olmasından dolayı orta yaşlılar ise gri veya kahverengi yün çorap giyerlerdi. (Yardımcı 1991: 9).

Foto 9: Yöresel kadın giysisi.

Foto 10: Yöresel kadın giysisi.

Foto 11: Bindallı (Kadama).

Foto 12: Bindallı (Kadama).

3.2. Geleneksel Erkek Giysisi

İçte köynek, üzerinde özel olarak yaptırılan ve soğuktan koruması amacıyla giyilen içlik bulunurdu. İçliğin üstünde kapaklı gezeki (Çuha) bulunurdu. Gezeki'yi bilhassa ekonomik durumu iyi olanlar giyerdi. Gençler bellerine Keşmir ve Trablus kuşak bağlardı. Bu kuşaklar, geldiği yörenin adı ile anılır ancak Bayburt'ta da dokunurdu. Kuşağın üzerinden bir kemer bağlanırdı. Bu da kuşak gibi koyun yününden dokunurdu. Yaşlılar horasan veya lahuri kuşak bağlar, üzerine silahlık takarlardı. Bu silahlık deriden yapılırdı. Bayburt erkekleri gençlik çağlarında "*güngörmez*" diye tabir edilen, yanlarında kaytanı, ön ve arkası bir olan ağılı paçaları topuğa kadar uzanan bir elbise giyerlerdi. Güngörmezin bir kısmı uçkurlu ve kaytansız olduğundan buna "*şalvar*" da denirdi (Foto 13-14).

Erkekler ayaklarına ise kış şartlarının ağır olması sebebiyle yünden örülmüş çorap ile çarık hasıl, çapula ve yemeni gibi kösele veya deriden yapılmış ayakkabı giyerlerdi (Yardımcı 1991: 10).

Foto 13: Geleneksel erkek giysisi.

Foto 14: Geleneksel erkek giysisi.

4. Bayburt'ta Yerel Seyirlik Eğlence Türü Oyunlar

Yurdumuzun her yerinde olduğu gibi, Bayburt'ta da yerel halkın gerek iklim, yer şekilleri, bitki örtüsü gibi coğrafi şartlardan gerek içinde yaşamış olduğu kültürden etkilenecek ortaya koyduğu bazı oyunlar vardır. Oynanan oyunlar belli yaş gruplarına ve cinsiyete göre ayrılmaktadır. Bayburt'ta oynanan seyirlik ve eğlence türü oyunlar üç ana bölümde incelenebilir. Bunlar; çocuk oyunları, kadın oyunları ve erkek oyunlarıdır. Bu oyun türlerinden ise çocuk oyunlarından olan ve Türk kültüründe önemli bir yeri olan aşık oyunu ele alınarak incelenecektir.

4.1. Çocuk Oyunları:

Kış aylarının soğuk geçmesi sebebiyle çocuklar daha çok yazın sokaklarda oyunlar oynayabilirler. Yaz aylarında gurbetten gelen akrabalarına kavuşan çocuklar daha bir coşkulu ve mutlu olurlar. Büyük şehirlerden veya yurt dışından gelen misafir çocuklar ise geç saatlere kadar sokaklarda güvenle oyun oynayabilmenin tadını çıkarırlar. Günümüzde teknolojinin gelişmesi nedeniyle çocuklar eskisi kadar sokakta zaman geçirip oyun oynamasa bile bu kültürün yaşamaya çalıştığı yegâne şehirlerden biridir Bayburt.

Yörede pek çok sayıda çocuk oyunu olmakla birlikte konu ile ilgili olması nedeniyle sadece aşık oyunları incelenecektir.

4.1.1. Aşuh (Aşık) Oyunları: Tarihi çok eskilere dayanan sadece Bayburt değil, Türk kültüründe yeri olan bir çocuk oyunudur. Günümüzde artık çocukların pek oynamadığı aşıktan bahsetmek kültürel değerlerimiz açısından da önemlidir. Nitekim günümüzde teknolojik ürünlere bağımlı olarak yaşayan gençlerimizi bu tür alışkanlıklardan alıkoyarak hayata daha aktif ve sağlıklı katılım sağlayabilmeleri için Bağcılar Belediyesi Bilgi Evleri'nde çocuklara aşık oyununu öğretme kararı aldı ve bu projeyi hayata geçirdi. Ayrıca oyunda geçen bir takım deyimler Kaşgarlı Mahmud'a ait Divan-ı Lügat-it Türk adlı eserde geçmesi nedeniyle de önemlidir (URL 5).

Bayburt'ta çocuk oyunlarında bile hayvancılık faaliyetlerinin yansımalarını görmek mümkündür. Örneğin bu oyunda olduğu gibi; koyun, keçi, oğlak ve küçük danaların ayaklarından çıkan aşık kemikleri, çocuklar için birer oyun aracı olmuştur. Ülkemizin hayvancılıkla ilgilenen şehirlerinden olan Van, Kars gibi şehirlerimizde de bu oyun sevilerek oynanmaktadır. Büyük şehirlerde ise çocukların oynadığı bilyeler, aslında aşık oyunundan etkilenilerek ortaya çıkmıştır. Türk kültüründe yer alan bir oyun olması nedeniyle Kırgızistan'da da oynanan bir oyun olduğu görülmektedir.

Aşıklar genelde boya ile boyanır, sağaların belleri bakır telle sarılır ve ortaları delinerek ağır olması için kurşun akıtılır (Foto 15). “*Sağa*” diye tabir edilen ağır ve büyük aşıklar oyuncunun elindeki seçilmiş aşıktır, her oyuncunun bir sağası vardır.

Foto 15: Bakır tel ile sarılmış olan aşık kemikleri (URL 6).

Sokakta veya evlerin damlarında oynanan aşık oyunlarını genellikle erkek çocuklar oynamaktadır. Aşıkların yüzleri çiğ, şeg, tög, mire, alçı gibi isimler alır. Bir daire içerisine dizilen aşıklar birkaç metre uzaktan sağalarla atılarak daireden dışarıya çıkarılmaya çalışılır, bu oyuna “*çızı oyunu*” denir (Foto 16). Çizgi dışına çıkarılan her aşık, çıkaran oyuncuya ait olur. Aşık çıkaramayan oyuncu, oyunu rakibine bırakır, böylece aşıkların tamamı daire dışına çıkıncaya kadar oyun devam eder. Aşıkları biten çocuğa “*uduzdu*” denir.

Bu oyundan başka “*mire*” diye tabir edilen bir başka oyun şeklinde ise ortaya oynanan oyuncu sayısı kadar aşık dizilir. Dizilen bu aşık kümesine birkaç metreden sağa denilen aşıkla şegleme yapılır. Aşık “*mire*” gelirse kümenin olduğu yerden

bunu vurmak için diğ er oyuncular sağalarını atarlar, vuran  ocuk diğ erlerinden birer aşı  alır, mire gelen sağa vurulamazsa sahibi diğ er oyunculardan birer aşı  alır. Şeglenen aşı  mire gelmezse diğ er oyuncularda küme etrafında aşı larını şeglerler, sonra bir  ocuk tarafından aşı  kümesine sağa ile atış yapılır. Küme dağılırsa sağanın yüzlerine uyan aşı lar, oluşuncaya kadar vurulur. Sonra tekrar küme kurulur kazanan oyuncu arkadaşlarından birer aşı  alır oyun böyle devam eder (Bayburt İl Turizm Müdürlüğü 2000: 24).

Foto 16: Aşı  oyunundan bir görünüm (URL 7).

5. Bayburt Atasözleri

-Yağmur yağdı, yarıklar kapandı.

*Burada gerçek anlamda kuraklık sonucu yarıklar oluşan toprağın yağmur ile suya doyması sonucu yarıkların kapanmasından yola çıkılarak bir gelişme sonucu önceden oluşmuş olan olumsuz olayların üstünün kapatılması anlamında kullanılmaktadır.

-Yaza çıkardım danayı, beğenmez oldu anayı.

*Yeni doğan yavrunun emek verilerek büyütüldükten sonra yazın otlaklarda göz önüne çıkması yani zorluklarla büyütülen evladın gün gelip ailesini beğenmemesi anlamında kullanılmaktadır.

-Ağaç yaprağı ile güzel görünür.

*Burada ağaç ile anne-baba, yaprak ile de çocuklar ifade edilir. Anne-babanın çocuklar ile daha güzel ve güçlü olduğu anlatılmaktadır.

-Arpa ektiğin yerden buğday bekleme.

*İnsan her ne yaptıysa karşılığını alması anlamındadır. İyiliğe karşı iyilik, kötülüğe karşı kötülük göreceği, kötülük yaptığı işten iyilik beklememesi gerektiği anlamında kullanılmaktadır.

-Bağ çapa ister, tarla saban.

*Nasıl ki bağda çalışırken kullanılması gereken alet çapa, tarlada saban ise her ortam için uygun olanın kullanılması, yapılması gerektiği anlatılmaktadır.

-Tarlada izi olmayanın harmanda gözü olmaz.

*Kişinin bir şeyi yeterince istememesi, bir şeye emek vermemesi durumunda o şeyin sonuçlarıyla da ilgilenmemesini anlatmaktadır.

-Yazın yılanı bük deliğe sok, kışın lazım olur.

*Yazın iklim koşullarının daha elverişli olması sebebiyle elde edilen, üretilen ürünlerin kışın yani hava şartlarının ağır ve zor geçtiği zamanlar için saklanıp kullanılması anlamındadır.

-Yazın yuntusu kışa erzak olur.

*Burada ‘yuntu’ kırıntı anlamındadır. Bayburt şehrinde kışın hava şartları tarım için olumsuz olduğundan yazın elde edilen üründen kışa kırıntı kalsa bile yemek olabileceği anlatılmaktadır.

(Bayburt İl Turizm Müdürlüğü 2000: 26-28).

Coğrafi motifler barındıran atasözlerimiz, şehrimizin her yanında geçerli olup yerli halk tarafından bilinip sıklıkla kullanılmaktadır.

6. Bayburt Deyimleri

-Ana bir kavut çorbası büşür de hereklenek (Kavut, kavrulmuş buğday unudur. Özellikle soğuk kış günlerinde tüketilir. Anne bir çorba pişir de içimiz ısınsın anlamında kullanılmaktadır.).

-Kırk değirmende bir got arpası yok, nöbet için baş yarır (God, tahıl ölçü aracı, nöbet ise değirmende sıra anlamındadır. Elinde hiçbir şey olmamasına rağmen hak kazanabilmek için insanlarla tartışmaya giriyor anlamında kullanılmaktadır.).

-Tec'inden ne hayır gördük ki galadağından ne hayır görek. (Tec, harmanda temizlenmiş mahsul, galadak ise harman altındaki kısımdır. İyisinden ne hayır gördük ki kötüsünden ne hayır görelim anlamında kullanılmaktadır.).

-Çıngıraklı teke kaybolmaz. (Teke, erkek keçidir. Varlığını her ortamda belli eden kişi anlamında kullanılmaktadır.).

-Bin altının olana kadar bir avuç toprağın olsun (Toprağın bereketi vurgulanmaktadır. Topraktan üretim yapılarak kazancın daha da artırılacağı daha bereketli olacağı anlamındadır.).(Bayburt İl Turizm Müdürlüğü 2000: 29).

-Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır (Mart ayı her ne kadar kışın bitimi gibi gözüксе de soğuk havalar devam eder. Öyle ki yakacak odun, kömürün bitmesiyle kazma, kürek yakılmaya başlanır anlamındadır.) (Foto 17).

Foto 17: Söz konusu deyme istinaden 24 Mart 2019 tarihinde Bayburt şehrinden bir görünüm.

7. Bayburt Efsaneleri

Yurdumuzun her yerinde olduğu gibi Bayburt'ta da yüzyıllardan beri dilden dile söylenerek gelen efsaneler bulunmaktadır. Bu efsaneler, diğerk tüm efsaneler gibi insanlara doğruluğu, güzelliğı ve iyiliğı öğütlemektedir. Bayburt'ta yaygın olan bazı efsaneler şöyledir;

7.1. Ejderha Efsanesi:

Bayburt-Gümüşhane yolu üzerinde, dağın eteğinde kurulmuş Nişantaşı Köyü, eski Ermenice adı ile Osluk Köyü bulunmaktadır. Köyün eteğinde kurulduğu dağın üzerinde yılan şeklinde ve köyün üzerine kıvrıla kıvrıla gelen bir oluşum bulunmaktadır. Yapının rüzgâr, yağmur ve kar suları gibi etmenlerle aşınarak diğerk yapılara göre daha sert özellikte olduğu düşünölen kısmı belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Bu şekil ise bir yılanı andırmaktadır. Boyu ise 100 metre kadardır (Foto 18).

Foto 18: Efsaneye göre taşlaşmış ejderhanın görünümü.

Bu yılan/ejderha üzerine çeşitli efsaneler anlatılmaktadır. Bunlardan bazıları; Halk, ejderha diye adlandırdığı bu büyük yılanın köye gelmekte olduğunu görür ve evlerini terk edip kaçıma başlar. Yaşlı olduğu için koşup köyden fazla uzaklaşamayan bir kadın çaresizlik içinde bir yere çömelir. İhtiyar kadın, burada

ejderhanın gelip kendisini yemesini beklemeye başlar. Diğer taraftan da Allah’a şöyle dua eder: “Allah’ım ya beni taş kes, ya onu”. İhtiyar kadının duası kabul olur ve ejderha taş kesilir. Benzer bir anlatım ise; yaşlı kadının yerini hamile bir kadın alır. O da dua eder, dualarının kabul olması ile ejderha taş kesilir.

Nişantaşı Köyü’ne ziyarete gidildiğinde köylülerden bir amcadan da aynı efsanenin bir benzeri olarak, evinde hamur yoğuran bir kadının arkasını döndüğünde ejderha ile karşı karşıya geldiğini, hemen arkasını dönüp aynı şekilde dua ederek ejderhanın taş kesildiği öğrenildi. Ayrıca Ermenilerin köye sıkça ziyarete gelip gezdikleri bilgisi alındı.

Bahsi geçen ejderha şekli günümüzde görünümünü büyük oranda hala muhafaza etmekle beraber önceleri samanlık ve ev olarak kullanılan baş kısmı kırılarak taş temini amacıyla tahrip edilmiştir (Foto 19). Ayrıca ejderha olarak adlandırılan taş yığınının büyükçe bir parça (köylü amca bir arabadan daha büyük olduğunu söylüyor.) koparak köye doğru yuvarlanmış. İki evin arasından geçmesi nedeniyle mal ve can kaybına neden olmamış. Yetkililere bildirilmesi sonucunda gelip inceleme yapılarak olayın tekrarlanmasının önüne geçilmiştir.

Foto 19: Efsaneye göre ejderhanın tahrip olan baş kısmı.

7.2. Dikmetaş Efsanesi:

Bayburt'un Değirmencik Köyü, eski Ermenice ismiyle Mam Köyü yol güzergâhında Buğdaylı yol ayrımı üzerinde ilk bakıldığında bir ot yığına benzetilen ve Dikmetaş adı verilen bir taş bulunmaktadır (Foto 20).

Foto 20: Efsaneye konu olan taş.

Efsaneye göre bu taş, önceden bir ot yığınıymış ve sahibi zengin bir keşişmiş. Çok şiddetli geçen bir kış mevsiminde kışın uzun sürmesi çevre köydeki çiftçileri zor bir duruma düşürmüştü. Çiftçilerden birisi hayvanlarını kurtarmak için bu Ermeni asıllı keşişten ot istemiş. Keşiş önce vermek istememişse de sonra ot isteyen çiftçinin güzel kızına karşılık ot verebileceğini söylemiş. Çiftçi kızına, birkaç bağa karşılık kendisini almak isteyen keşişin teklifini iletmiş. Fakat kız gece sabaha kadar ağlayıp keşişe beddua etmiş. Bedduasında şöyle demiş:

“Estir kaba yel estir

Bugün dağlara destur

Gavurun yığının

Sabahınan daş kestür.”

Gerçekten o sabah bir mucize gerçekleşmiş, güneyden bir kaba yel esmiş ve bütün çevreyi sarmış. Karlar erimiş, otlar meydana çıkmış. Keşişin ot yığını ise bir taş yığını haline gelmiş. Efsanede adı geçen taş günümüzde varlığını korumaktadır (Foto 21).

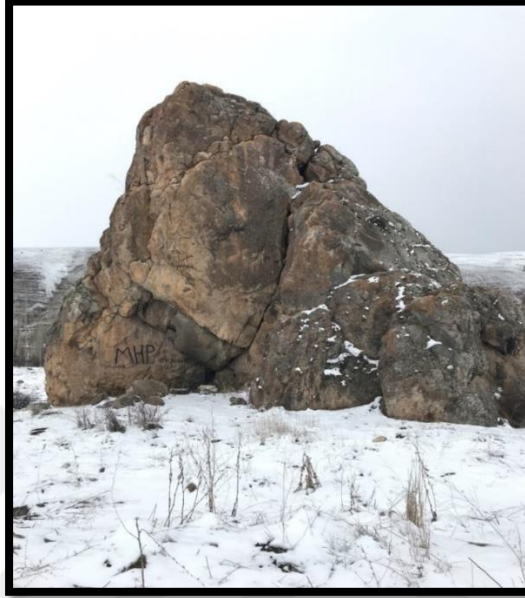

Foto 21: Efsaneye göre taş haline gelen ot yığınının bir görünüm.

Taş yakından incelediğinde çatlaklaşmış yapısı görülmektedir (Foto 22). Bu çatlaklı yapıya bağlı olarak yöre halkının zihninde bir ot yığını gibi algılanmış ve taş efsaneleştirilmiştir.

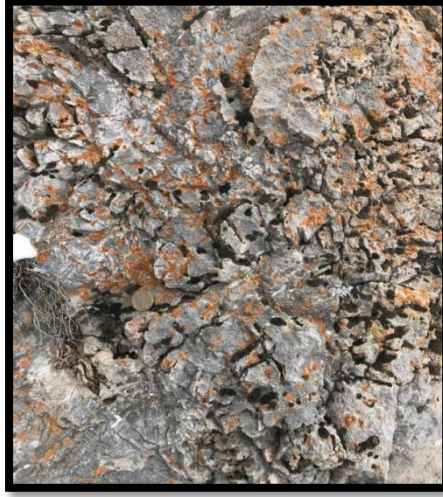

Foto 22: Efsaneye konu olan taşın yakından görünümü.

7.3. Kaybolan Nehir Efsanesi:

Bayburt'un Taht Köyü ile Dövme Kaya Köyü arasında yer almaktadır (Foto 23). Anlatıldığına göre bu nehrin hikâyesi şöyledir; Zamanında Ermenilerin yaşadığı bu köyde bir gün gelinlerden biri çocuğun altını yanındaki buğday ekmeği ile temizler. Daha sonra bu ekmeği nehre atar. Bu duruma küsen nehrin suyu günden güne azalır, ancak bir değirmeni döndürebilecek kadar suyu kalır. Anlatıldığına göre bu su, akışına toprağın altında devam etmektedir.

Foto 23: Efsaneye konu olan Kaybolan Nehir.

Söz konusu nehir, günümüzde hemen hemen kurumuş, koskoca arazinin içinde adeta kaybolmuş durumdadır (Foto 24). Bir akarsuyun ortadan kalkma nedenleri düşünüldüğünde söz konusu nehir için etkili olabilecek faktörlerin şunlar olabileceği düşünülmektedir; Nehrin efsaneye göre önceleri debisinin yüksek olması ve günümüzde toprağın altında akışına devam ettiği inancı, nehir yatağı veya çevresinde litolojik olarak geçirimli bir yapının olduğu düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Bir diğer faktör ise deprem yaşanan bir yer olmamasıyla birlikte deprem sonucu yarıkların oluşması ihtimalidir.

Taht Köyü'nde muhtarla yapılan görüşmede, muhtar 62 yaşında olduğunu ve söz konusu nehri hep bu haliyle bildiğini belirtmiştir.

Foto 24: Kaybolan Nehir'in yatağından bir görünüm.

7.4. Taş Kardeşler Efsanesi:

Birkaç yıl öncesine kadar Bayburt'un Veysel Mahallesi'nde 2 metre yüksekliğinde bir taş yığını bulunmaktaymış. Söz konusu taşın efsanesi ise şöyle anlatılmaktadır; Veysel Mahallesi'nde binlerce yıl evvel güzelliği dillere destan olmuş bir kız yaşamaktadır. Bu kıza herkes ulaşmak istese de başaramamaktadır. İsteyeni çoktur ama kız kimseyi beğenmemektedir. Bu durum uzun süre böyle devam eder. Kız nihayet bir yiğide gönül verir ve zamanla ondan bir oğlu olur. Bu durumdan çok korkan kız, çocuğunu o anda oradan geçmekte olan bir kadına verir.

Bu durumu öğrenen yiğit, memleketi terk eder. Bir süre sonra kadın kendisini isteyen biriyle evlendirilir. Bu evlilikten de bir kız çocuğı olur. Yıllar geçer kadın oğlunu bir daha göremez, bu yıllarda kızı da büyür. Annesi gibi güzelliğıyle dillere destan bir kız olur. Günlerden bir gün kız ile oğlan tesadüfen karşılaşır fakat kardeş olduklarını bilmezler. Aralarındaki bu sevgi onları evliliğıe götürür. Ama başlarını daha yastığı koymadan taş kesilirler (Bayburt İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü).

Efsaneye konu olan taş, 2015 yılında hizmete sunulan huzurevinin yapımı sırasında tahrip edildiğıinden günümüzde varlığı devam etmemektedir.

8. Bayburt Mani Örnekleri

Karşılıklı mani söylemeler, kış gecelerinde tandır başında toplanan ev sakinleri ve komşular arasında gerçekleştirilen eğlenceler arasındadır. Ayrıca, “sançma” adı verilen manilerden niyet tutularak dileklerinin kabul edilip edilmeyeceğini anlama oyunu da genç kızlar ve gelinlerin bir diğer manili eğlencesidir (Karakoyunlu 1990: 65).

Bayburt yöresinde dilden dile dolaşan maniler aşk, ayrılık, vefasızlık, terk edilmişlik gibi konular içermekle birlikte Bayburt’un önemli sorunlarından biri olan göçü ve göçe bağlı memlekete, aileye, sevgiliye duyulan özlemi de anlatmaktadır. İş bulma amacıyla veya farklı nedenlerle yapılan göçlerin sonucu kültüre de yansımıştır. Yöredeki manilerden konu ile ilişkisi olması bakımından göç sonucu ortaya çıkan özlem ve gurbet konulu manilere yer verilmiştir:

“Armut dalda, dal yerde
Bülbül ötmez her yerde
Mevlam bizi ayırmış
Her birimiz bir yerde.”

“Elmayı soyamadım
Tabağa koyamadım
Çok yerleri gezdim de
Bayburt’a doyamadım.”

9. Bayburt Türküleri

Bayburt'a ait çok sayıda türkü bulunmaktadır. Türkülerimizden bir tanesi olan 'Kara Basma İz Olur' türküsünün yazarı, 2009 yılında vefat eden Bayburtlu Mustafa Ahıskalıoğlu' dur. Oğlu Naci Ahıskalıoğlu ile iletişime geçilip türkünün ortaya çıkış öyküsü sorulduğunda edinilen bilgi şöyledir;

"Babam, 1963 yılında iki tane türkü bestelemiş ancak TRT onayından geçememişti. Erzurum' da olduğu bir akşam, kalmakta olduğu otelin camından dışarıyı izlerken bir kedi görmüş. Kedi, karın üzerinde yürüdükçe arkasında ayak izleri bırakıyormuş. Zaten önceden yapmış olduğu bir müziğin üzerine 15-20 dakika içerisinde sözler yazmış ve adını da 'Kara Basma İz Olur' koymuş. Yazmış olduğu türküyü saz ile çalmış ve TRT onayına sunmuş. TRT onayından geçen türkü TRT halk müziği repertuarında yerini almış. Daha sonrasında Ankara ve İstanbul Radyolarında da çalmaya başlamış. Türkünün melodisi günümüzde marşlarda, sloganlarda, reklam filmlerinde, kışlalarda, spordan siyasete sıkça kullanılan bir melodidir."

İklim koşullarının zaman zaman insanlara ilham kaynağı olması durumuyla ortaya çıkan ve meydana geliş öyküsü açıklanan türkünün sözleri ise şöyledir;

Kara Basma İz Olur

Kara basma iz olur
Güzellerde naz olur
Gündüz gelme gece gel
Eller duyar söz olur

Kara basma kayarsın
Sen benimle ayarsın
Asker olduğum zaman
Günlerimi sayarsın

Hop ninnayı ninnayı
Gel oynay oynay

Hop ninnayı ninnayı
Gel oynay oynay

Kar üstüne kan damlar
Dayanmaz buna canlar
Ne zaman düğünümüz
Sayılmıyor bu aylar

Hop ninnayı ninnayı
Gel oynay oynay

10. Bayburt Mahalle Ve Köy Odaları

Bayburt'ta Mahalle ve Köy Odaları, Bayburt'a özgü geçmişten günümüze uzanan bir gelenektir. Bu odalar, cenaze, düğün, sünnet, bayram gibi önemli günlerde açılır ve herkes bu odalarda toplanır. Ayrıca önemli kararların alınacağı zaman ve bayramlarda idari yöneticiler ile halkın bayramlaşması, bir araya gelebilmesi için yine Mahalle ve Köy Odaları'nda toplanılır (Foto 25). Halk arasında acı ve sevincin paylaşılması, yardımlaşma ve dayanışmanın en güzel örneği bu odalar ile sergilenir.

Foto 25: Mahalle Odası'nda yerel yöneticiler ile halkın bayramlaşmasından bir görünüm (URL 8).

Cenaze olduğu zaman bu odalar açılır, gelen misafirler bu odalarda ağırlanarak ikramlarda bulunulur. Cenaze sahibinin bu işlerle ilgilenmesine izin verilmez, cenaze sahibi sadece misafirlerini ağırlar ve taziye kabul eder. Köy veya mahalle halkı bu sorumluluğu hep birlikte üstlenip yerine getirirler. Taziye kabul ve ikramlar genelde üç gün sürmekte olup bazen daha uzun sürebilmektedir.

Bayburt şehrinin hemen hemen bütün mahallelerinde bu odalar mevcuttur. Aynı işlevi gören köy odaları da yine köylerin büyük bir çoğunluğunda bulunmaktadır, olmayan köylerde de genellikle yapım aşamasındadır. Bayburt'tan büyük şehirlere göç edip yerleşen halk, sosyal yardımlaşmanın en güzel

örneklerinden biri olan bu geleneği, yaşadıkları şehre taşıyarak buralarda da sürdürmektedir.

Bayburt'ta kış aylarının soğuk geçmesi, kışların uzun olması, karın yerde kalma süresinin uzun olması, önceleri teknolojinin gelişmemiş olması, kış aylarında boş zamanın daha çok olması insanların birbirleriyle dayanışma, etkileşim içerisinde olmalarını gerekli kılmıştır. Bu durumda birlikte olma kültürünü ortaya çıkarmaktadır. Oluşan bu kültürün sonucunda ise mahallelerde mahalle odaları, köylerde ise köy odaları inşa edilerek yerel halk kış gecelerinde komşularıyla, akrabalarıyla bu odalarda bir araya gelerek yemekler yer, oyunlar oynar, sohbetler ederlerdi.

10.1. Bayburt Odalarının Tarihi

Odalar ilk kuruluş yıllarında; varlıklı, maddi durumu yerinde olan ailelerin çevrelerindeki ailelerin olabilecek cenaze, nikâh, düğün, kahve içme, boş zamanlarda toplantı-eğlence gibi amaçlarda kullanılmak üzere yaptırmış oldukları, insanların ihtiyaçlarını karşılayabilen sade büyük odalar olarak görev yaptıkları görülür. Ayrıca geçmiş dönemlerde insanlar, yolculukları esnasında vasıta olarak hayvanları (kış aylarında atlı kızak, yaz aylarında atlı araba veya sade binek atı) kullanırdı. Yolcular gittikleri köylerde misafir kalacaklar ise ağırlamak için hazırlıklar yapılırdı. Misafir gittiği hanenin odası yok ise mahalle ya da köy odası açılırdı. Konuk ve binek hayvanı en iyi şekilde ağırlanarak memnuniyetleri sağlanır, misafirin her türlü ihtiyaçları oda sahibi tarafından karşılanırdı. Bu gelenek şehir merkezinde gerçekleşse de daha ziyade köylerde uygulanırdı. Köylerde otel gibi konaklama yerlerinin bulunmaması böyle bir geleneği zorunlu kılmıştı (Hacıhasanzade 2007: 137).

Bayburt tarihine bakıldığında odaların birer kültür merkezi olduğu görülmektedir. Odalarda gerçekleştirilen etkinlikler (cenaze, kahve içme vb. hariç) yıl boyu özellikle de kış mevsimi ile ramazan aylarında yapılırdı. Bu durumun da yöre insanının kış aylarında olumsuz iklim şartlarından dolayı boş zamanlarının daha çok bulunmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

10.2. Odaların Mimari Özellikleri

Odalar genellikle, 100-150 m² alana sahip olmakla birlikte bu durum değişiklik de gösterebilmektedir. Geçmişten günümüze kalan odalar ise bugün inşa edilen odalardan daha küçüktür. Odanın dört çevresi yerden yaklaşık 50 cm yükseklikte, 60-70 cm genişliğinde tahtadan yapılmış makat (oturma yeri) ile çevrilidir. Oda duvarları genellikle sade veya birkaç ayet yazılı tablo ile kaplıdır. Odaların tavanları ahşap ters tavan kaplamalı olabileceği gibi son dönemlerde yapılan odaların tavanlarında daha modern yapıların tercih edildiği görülmektedir. Yerler ise iklimin soğuk olmasından dolayı ve çok kalabalık olunması durumunda gençlerin yere oturabilmesi için halı ile kaplıdır (Foto 26).

Foto 26: Bayburt Karasakal Mahalle Odası'ndan bir görünüm.

Tamamında olmasa da bazı odalarda giriş kapısının yanlarında duvara gömülü şömineler bulunur. Bu şömineler hem soğuk kış günlerinde toplanıldığında ısınma ihtiyacını karşılar hem de semaver çayı ve kahve pişirilmesinde kullanılır. Şöminesi olmayan odalarda ise çay ve kahve yapılabilmesi için ayrı bir oda bulunur (Foto 27). Konak odasının kapısı karşısındaki makatın karşısına genellikle misafir oturtulur bu şekilde onurlandırılır. Diğer insanlar ise toplumun yaşlı insanlarından başlamak üzere kapıya doğru sıralanır. En gençler ise giriş kapısının yakınında oturur. Hizmetleri konak sahibinin görevlendirdiği kişiler veya gençler yapar.

Foto 27: Mahalle Odası'nın çay-kahve yapılan bölümü.

Odalarda toplu bir şekilde bir araya gelindiğinde birkaç kişinin özel olarak görüşme yapmak istemeleri durumunda kullandıkları veya odaya misafir olarak gelenleri ağırlamak amacıyla kullanılan misafir odası da bazı mahalle odalarımızda ayrı bir oda olarak yer almaktadır (Foto 28).

Foto 28: Karasakal Mahalle Odası'nda bulunan misafir odası.

Mahallede cenaze olması durumunda mahalle odası açılarak taziye gelen misafirler ağırlanır ve yemek ikram edilir. Bu gibi durumlarda kullanılmak üzere hemen hemen her odada bir mutfak ve misafirlerin yemek yiyebileceği bir oda bulunur (Foto 29-30).

Foto 29: Karasakal Mahalle Odası'nın mutfuğı.

Foto 30: Karasakal Mahalle Odası'nın yemek odası.

Her mahalle odasında bulunmamakla birlikte bazı mahalle odalarında küçük de olsa bir kütüphane bulunmaktadır (Foto 31).

Foto 31: Karasakal Mahalle Odası'nın kütüphanesi.

Mahalle Odaları genel olarak caminin içinde ya da hemen yanında inşa edilmiştir (Foto 32). İnşası sırasında ise genellikle Bayburt Sarı Taş kullanılmaktadır (Foto 33).

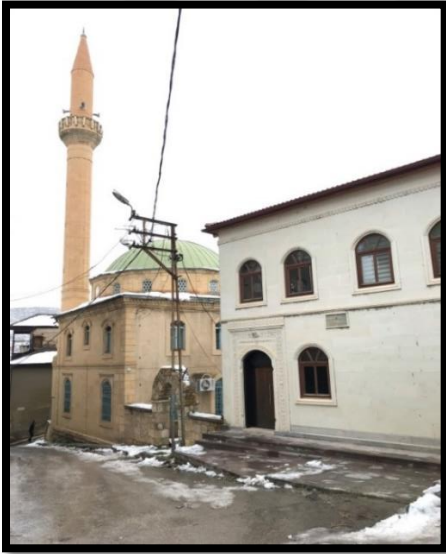

Foto 32: Mahalle Odası'nın dışarıdan görünümü.

Foto 33: Mahalle Odası'nın kapısı.

10.3. Odalar Dönemin Kültür Merkezleridir

Mahalle ve Köy Odaları geçmişte birer kültür merkezi durumundaydı. Çünkü aşıklar (saz çalıp söyleyen ozan) türkülerini, koşmalarını, taşlamalarını bu odalarda sergilerdi. Ozanlar, beyitlerini buralarda dinleyenleriyle paylaşırdı.

İnsanlar uzun kış gecelerinde vakitlerini geçirmek için; Battal Gazi'nin, Köroğlu'nun, Tahir ile Zühre'nin, Kerem ile Aslı'nın, Ferhat ile Şirin'in destanlarını buralarda okur, buralarda dinlerdi. Gençler toplumda nasıl oturulup kalkılacağını, nasıl konuşulacağını, büyüklerin yanında nasıl hareket edileceğini buralarda öğrenirdi.

Halkın tarımla geçimini sağlaması ve kitle iletişim araçlarının olmaması, o günün insanını kendi aralarında düzenledikleri kültür ağırlıklı bazı etkinliklere yöneltmiştir. Bu etkinlikler izlenirken yenilir, içilir, hoşça vakit geçirilirdi.

Odalarda genellikle kış aylarında çeşitli oyunlar da oynanırdı. Bunların başında fincan altında yüzük, tukara, gurup ateş, kabak, herkes benim gibi olsun gibi oyunlar olmak üzere pek çok oyun oynanıp boş zamanlar değerlendirilirdi.

Ayrıca köylerde erkek sağdıç geceleri de bu odalarda düzenlenir. Köyün gençleri damat ile birlikte çeşitli oyunlar oynayarak eğlenirlerdi.

Günümüzde ise odaların kullanımına bakıldığında eğlence ve kültürel faaliyetler anlamında eskisi kadar rağbet görmediği açıkça fark edilmektedir. Bu durumun başlıca sebebi günümüz şartlarının teknolojik anlamda gelişmesidir. Günümüzde her evde televizyonun bulunması odalarda bir araya gelerek masalların anlatılıp kitapların, destanların okunmasını, hoşça vakit geçirme isteğini ortadan kaldırmıştır. Yine aynı şekilde herkesin telefon sahibi olmasıyla istenilen kişiye kolayca ulaşıp bir araya gelmeye bile gerek kalmadan haberleşilebilmesi odalarda toplanıp sohbet etme arzusunu ortadan kaldırmıştır. Bunların yanı sıra Bayburt halkının acısını paylaşarak azaltma, sevincini paylaşarak çoğaltma arzusu, bayramlarda bir araya gelerek bayramlaşma isteği, önemli bir karar alınacağı ve önemli konuşmaların yapılacağı zamanlarda odalarda toplanma geleneği günümüzde de devam etmektedir.

10.4. Odalarda Kış Aylarında Yenilip-İçilenler

Odalarda gençler vakit geçirmek için oyun oynarken bir yandan da evlerinden getirdikleri malzemelerle acıktıkları zaman yiyecekler hazırlar, hep birlikte yemek hazırlamanın ve yemenin keyfini de çıkarırlardı.

Kış aylarında hava şartlarının sert geçmesi nedeniyle daha yağlı ve ağır yiyecekler tüketildiği fark edilmektedir. Bunların başında da oldukça zahmetli ve birkaç kişi ile çekilerek yapılan tel helvası gelmektedir (Foto 34). Tel helvasının yanı sıra yine kışın kuzu, koyun, koç kesilerek ziyafetler verilir, patatesler kuzineli sobada pişirilip tuzlanarak yenilirdi. Yaz mevsimlerinde ise hava şartlarının etkisiyle odalarda daha az vakit geçirilir, sadece meyve yenilip, ayran, çay, kahve içilirdi.

Foto 34: Mahalle Odası’nda yapılan tel helvası (URL 9).

10.5. Kahve İçme Törenleri

Bayburt şehrinde nişan öncesi sözü kesilen gençlerin mahalleye duyuru, ilan özelliği taşıyan ve yöresel tabirle “kahve içme” diye adlandırılan törendir. Bu törene bütün mahalle sakinleri davet edilir. Tören kız tarafının oturduğu mahalle odasında gerçekleşir. Erkek tarafı da ikamet ettiği mahallenin sakinlerini bu merasime davet eder. Davetliler tamamlandığında ev sahibi mahallenin muhtarı ile misafir mahallenin muhtarı arasında kız isteme merasimi gerçekleştirilir.

Ardından gençlerin dini nikâhları kıyılarak dualar okunur. Davetlilere kolonya döküldükten sonra şeker, çikolata, lokum gibi ikramlarda bulunulur. Yenilir, içilir sohbetler edilir. Erkek babasına tepside şerbet ikram edilir. Bu, kahve içme töreninin son bulduğu anlamına gelir. Erkek babası şerbeti içer ve peçetenin altına bir miktar para koyarak tepsiyi iade eder. Yapılan bu maddi yardım mahalle odası derneğine bağış olarak kaydedilir.

10.6. Odaların Sevk ve İdaresi

Mahalle Odaları genel olarak bakıldığında mahalle camisinin hemen yanına veya yakınına inşa edilmektedir. Her mahalle odasının aynı adı taşıyan bir de derneği bulunmaktadır. Dernek, sadece odanın değil mahalle camiisinin de masraflarını üstlenmektedir.

Dernekler, mahallede tapulu evi olup ikamet eden her evi üye olarak kaydeder. Her evden sadece hane reisi derneğe üye olur. Her üye dernekçe belirlenen yıllık aidatını ödediği gibi isterse aidat dışı bağışta da bulunabilir. Şuan Bayburt'ta yıllık en az 60 TL en fazla 120 TL olmak üzere Mahalle Odaları'na aidat verilmektedir. Bu aidatların dışında düğün, kahve içme gibi etkinliklerden de derneğe gelir gelmektedir. Bunların yanı sıra hayırseverlerin bağışları da önemli bir gelir kaynağı oluşturmaktadır.

11. El Sanatları

Bayburt'ta günümüzde devam eden en önemli el sanatları kilim, seccade, ihram, taş ve bakır işçiliğidir. Özellikle kilim, seccade ve ihramın Bayburt'ta ayrı bir önemi vardır. Orta Asya'dan Anadolu'ya dalga dalga gelen Türk boyları Asya'dan getirdikleri geleneksel dokuma sanatını orada da sürdürmüşlerdir. Yöreden elde edilen yünleri kendi yöntemleri ile doğal boyalarla boyamışlar, dokuyup hizmete sunmuşlardır.

Evliya Çelebi'nin 17. yüzyıl başlarındaki ziyaretinde Bayburt'tan bahsederken şehirdeki boyahanelerde boyanan yünlerden dokunan kilim ve seccadelerin Avrupa'ya kadar gönderildiğinden bahsetmektedir (Bayburt İl Turizm Müdürlüğü 2000: 27).

11.1. İhram;

Halk dilinde “*ehram*”, literatüre göre ise “*ihram*” olan sözcüğün aslı, Arapça haram kelimesinden türetilmiştir. Kelime anlamı, bir şeyi haram kılmak, haram olarak bildirmek olan ihram, yine Arapça mahremiyeti gizleyen örtü anlamında da kullanılmaktadır (Emir, 2005).

Ana maddesi saf yün olan ihram, ince eğrilmiş koyun yününden yapılan bir dokumadır. Dokumanın iki kanadının birleştirilmesinden ihram oluşur. Bir kanadın eni yaklaşık 90 cm, boyu 2.50-2.70 cm civarındadır. Bayburt, Gümüşhane'nin ve Erzincan'ın Bayburt'a yakın bölgeleri, Erzurum, Erzincan ve Artvin, Kars gibi Erzurum'a yakın muhitlerde ve Şanlıurfa gibi güneydoğu illerinde kadınlar tarafından sokak örtüsü olarak kullanılan, geleneksel dokuma tezgâhlarında üretilen dokumaya “*ihram*” denir (Foto 35).

Foto 35: İhram giysisinden bir görünüm.

11.1.1. Bayburt Şehrinde İhram;

Çok eski bir geçmişe sahip olan ihram, peştamaldan sonra insanların kullandığı en eski dikişsiz giysilerdendir. İhram; Bayburt, Erzurum, Erzincan ve Urfa’da dış giyim eşyası olarak az da olsa hala kullanılmaktadır. En önemli özelliği hammaddesi olan yünün boyanmayıp doğal renginde kullanılmasıdır. Bayburt şehrinde ilk kullanımı ve yöreye nasıl geldiği ile ilgili sözlü ve yazılı kaynağa rastlanmamıştır. Ancak genel olarak 120-170 yıl önce Bayburt’a getirilip dokunmaya başlandığı ve böylece yayıldığı düşünülmektedir. Bunun yanında ihramın İslamiyet’in kabulünden sonra mahremiyet nedeniyle doğan ihtiyaçtan dolayı kullanılmaya başlandığı düşünülebilir (Emir, 2005).

İhram, oldukça zor ve uzun süren işlemlerden geçerek üretilen bir dokuma türüdür. Bayburt yöresinde kullanılan ihramlar, diğer yörelerde kullanılan ihramlardan dokuma sıklığı, orta dikişin uzunlamasına olması, saçakların ayak ve baş hizasında bulunması ve örtünme şekli gibi faktörlerle ayrılmaktadır (Foto 36).

Foto 36: Bayburt şehrine özgü ihram örtünme şekli.

Örtünme dışında sosyal durum ve yaşa göre motif ve renk seçimi değişmektedir. Genellikle genç kadınlar açık tonlardaki sütlü kahve ve beyaz gibi renkleri, yaşlılar ise boz (gri), mor (kahverengi) ve siyah renkleri tercih ederler.

Halkbilimi çalışmalarında çok önemli bir yere sahip olan bu eserler, yer aldığı toplumun kimliğini yansıtır ve zamanla da kültürel bir öğe olarak ortaya çıkmışlardır. Bayburt kültüründe kendisine çok önemli bir yer edinmiş olan ihram, ham maddesi olan koyun yünü sayesinde kış aylarında sıcak tutan yaz aylarında nispeten daha serin tutan yapısı ile bu kültürde sadece bir dış giyim eşyası olarak kullanılmakla kalmamış, içinde var olduğu toplumun coğrafi şartlarının da bir göstergesi olmuştur. Ham maddesi olan koyun yününün hayvancılığın geliştiği Bayburt’ ta temininin de kolay olması ile halk arasında kolayca yaygınlaşmıştır.

Günümüzde ise başta endüstrileşme olmak üzere, değişen yaşam şartları, hızlı nüfus artışı, hayvancılığın azalması, sentetik ürünlerin ortaya çıkması ve en önemlisi değer yargılarının değişmesine bağlı olarak yöresel dokumacılık eski önemini kaybetmiştir. Günümüzde ihram kullanımı bir hayli azalmış, sadece bazı yaşlı kadınların kullandığı gözlemlenmiştir. Bu sebeplere bağlı olarak kullanımı ve dolayısıyla da üretimi azalan Bayburt ihramının bugünkü üretim, kullanma ve pazarlama durumunun saptanması ve kaybolmaya yüz tutmuş bu dokumacılığın yeniden canlandırılması amacıyla çalışmalar yürütülmektedir.

Bayburt’ta yıllardır ihram dokuyan Sevim Atamer ile gerçekleştirdiğimiz görüşmede bize şunları anlatıyor; “Her zaman elimden geldiğince kültürümüzün

önemli bir parçası olan ihrama sahip çıkıp yaşatmaya çalıştım. Genç kızlık zamanlarımda öğrendiğim ihram dokumacılığını hiç bırakmadım. Eski bir ev kiralayıp bakımını yaptıktan sonra tezgâhımı kurdum ve ihram dokumaya devam ettim. Bir gün belediye başkanımız ve rektörümüz birlikte ziyarete geldiler. Ziyaretten sonra rektörümüz üniversite öğrencilerine ihram dokumayı öğretmemi istedi. Ben de kabul ettim ve öğretmeye başladım ama öğrettiğim öğrenciler hep şehir dışından gelen öğrencilerdi. Çocukların bu ilgisi hem hoşuma gitti hem beni üzdü. Çünkü Bayburt’ un yerlisi çocuklarımız ihram dokumayı bilmezken kursa gelen başka memleketli çocuklarımız öğrenip gidecek, yine bu el sanatımızı Bayburt’ ta yaşatacak kimse kalmayacaktı. Ancak şimdi üniversitemizin hazırladığı proje ve KUDAKA (Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı) desteği ile İşkur üzerinden ev hanımlarına da kurs vererek bu sanatımızı gelecek kuşaklara aktarıp yaşatmayı planlıyoruz.” (Foto 37).

Foto 37: İhram dokuyan Sevim Atamer ile ihram tezgâhı.

İhram dokumacılığının yeniden canlandırılması amacıyla Valilik desteği ile gerçekleştirilen bir çalışma da ihramdan yeni ürünler elde edilmesidir. Bu kapsamda Halk Eğitim Merkezi’nde çalışmalar yapılmıştır. İhramdan üretilen yeni ürünler Halk Eğitim Merkezi’nde, Baksı Müzesi’nde ve bazı dükkânlarda sergilenip satışa sunulmaktadır (Foto 38-39-40-41-42-43).

Foto 38: İhramdan yakalık ve papyonlar.

Foto 39: İhramdan yapılan cüzdanlar.

Foto 40: İhramdan yapılan giysi.

Foto 41: İhramdan yapılan ayakkabı.

Foto 42: İhramdan yapılan çantalar.

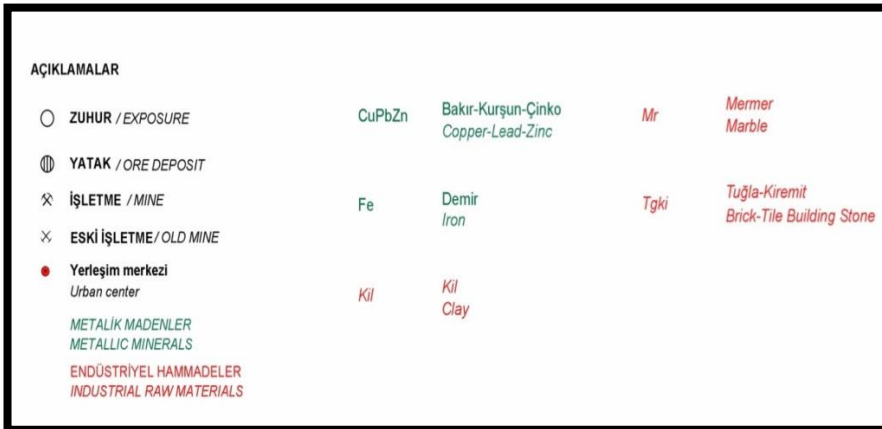
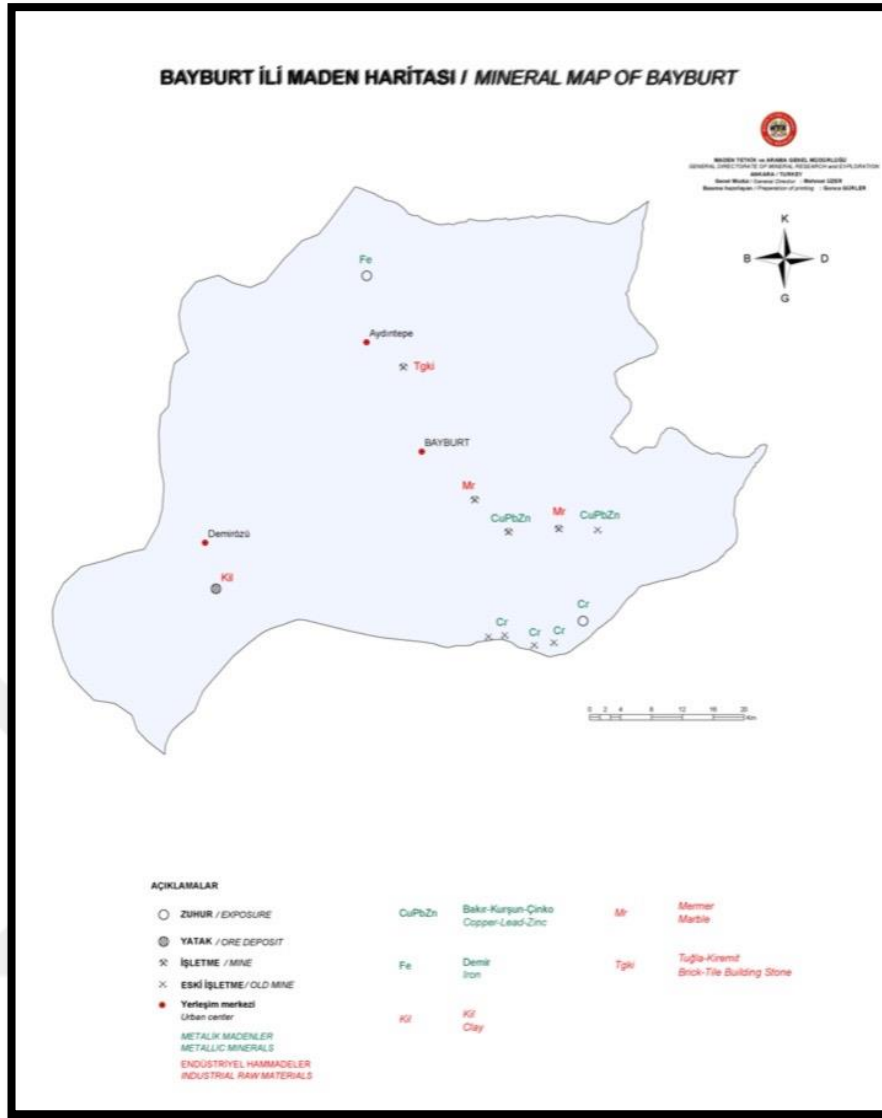
Foto 43: İhramdan yapılan sehpa örtüsü.

11.2. Bakırcılık;

Bayburt şehrinde bakırcılık kültürümüzün önemli öğelerinden biridir. Özellikle Selçuklular döneminde bakır sanatının büyük bir gelişme gösterdiği, Osmanlı döneminde ise ilerleyip zengin bir çeşitliliğe kavuştuğu bilinmektedir.

Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü'nün 2005 yılı 'Bayburt İli Maden ve Enerji Kaynakları' adlı rapora göre özetle aşağıdaki bilgiler ifade edilmektedir;

“Bayburt ili sahip olduğu jeolojik yapı gereği çeşitli maden yataklarının oluşumu için uygun bir ortam sunmaktadır. Bununla birlikte bilinen maden yataklarının sayısı oldukça azdır. Bayburt ilindeki metalik madenler bakır ve krom yatak ve zuhurlarıdır. Merkez Helva Köy ve Anzarya bakır sahasında 200.000 ton potansiyel kaynak belirlenmiştir.” (Şekil 2).

Şekil 2: Bayburt İli Maden Haritası (Kaynak: MTA 2005).

Helva Bakır Madeni, 1836 yılında yöreyi gezen meşhur seyyah Hamilton tarafından da ziyaret edilmiştir. Hamilton eserlerinde Helva Köyü ve bakır maden ocağı hakkında şunları söylemektedir; “Ovadan geçtikten sonra Helva Bakır Madeni’ni ziyaret etmek için sağ taraftaki vadiyi yukarı çıktık ve yaklaşık bir buçuk saat sonra maden külçesinin eritildiği yere geldik. Maden gövdesi elle kapatılmıştı ve maden cevherini çıkaran çocukların bitkin ve kirli görünüşlerine rağmen içimden oraya inmek geçti. Derinliği yaklaşık 240 kulaçtı. Islak ve kirli olmasına rağmen ilk iniş ne zor ne de dikti, ama kısa süre sonra son derece daralmakta ve dikey hale gelmekteydi. Her bir yönü bükülerek kıvrılarak bir platformdan diğerine düşey kraterlerle kapatılarak yol göstermekteydi. Sıcak ve bunaltıcı atmosferi inişin diğer zorluklarını daha da artırmaktaydı. Bazı yerlerde krater nedeniyle bir ağaç parçasından diğerine düşmüş gibi kollarımızı asarak sürünmek zorunda kaldık. Orası tamamen karanlık, çamur ve sıcaktı. Maden cevheri, kalın mavi killi şist yatağı boyunca yumrucuk halinde çıkmakta ve düzensiz şekilde dağılmaktaydı.” Hamilton madende 350’ si büyük, 150’ si çocuk olmak üzere 500 kişinin istihdam edildiğinden bahsetmekte ve galerinin küçüklüğü ve darlığı sebebiyle istihdamda büyüklere nazaran çocukların tercih edildiğini ileri sürmektedir (Özger, 2008). Günümüzde ise Helva Köy’de bakır çıkarımı yapılmamaktadır.

Geçmişte bakırcılığa olduğu kadar bakırın üzerine işlenen desene de önem verilirken günümüze baktığımızda bakır kaplara talebin azaldığı buna bağlı olarak da bakırcılık zanaati ile ilgilenen ustaların da gün geçtikçe azaldığı görülmektedir (Foto 44). Bayburtlu hanımlar önceleri mutfaklarında bakır kaplar kullanırken günümüzde ne yazık ki bakır kapların yerini plastik ürünler almıştır (Foto 45-46). Üstelik kalayı korunduğu sürece sağlıklı olanın bakır kaplar kullanmak olduğu bilinmesine rağmen durum böyledir. Bakırın ev eşyası olarak kullanımının azalmasının yanı sıra artık sadece süs ve hediyelik eşya olarak satın alınması da bakırcılığı etkileyen bir durumdur (47-48). Bayburt’un önde gelen bakır ustaları da bu durumdan mustariptir. Ayrıca Bayburt’ta kış aylarının soğuk ve sert geçmesi de satışları olumsuz yönde etkileyen bir diğer faktördür.

Ustalarımızdan Mehmet Öztürk, önceleri Murgul’dan gelen bakır külçeleri kullandıklarını ancak günümüzde hurdadan elde edilen bakır kullandıklarını söylüyor ve çocuk yaşından beri babasının yanında bu işi yapmaya başladığını, bakıra olan talebin eskiden yoğun olmasıyla envai çeşit ürün ortaya koymalarının kendisini

ustalaştırdığını, şuan bakırcılığı öğretmeye çalıştığı oğlunun kendisi kadar şanslı olmadığını ve kendisi kadar ustalaşamayacağını üzölerek söylüyor (Okutmuş, 2014).

Foto 44: Bakır ürünün üzerine desen işleme aşaması.

Foto 45: Bakır mutfak eşyası.

Foto 46: Bakır hamam tası.

Foto 47: Bakır süs eşyaları.

Foto 48: Bakır hediyelik eşyalar.

12. Bayburt Yemekleri

Yemekler, kültürümüzün önemli bir yansıtıcısı olmasının yanı sıra yörenin coğrafi şartları hakkında da önemli bilgiler vermektedir. Yörenin yemek kültürü, söz konusu yörenin iklim şartları ve buna bağlı olarak da yörede yetişen tarımsal ürünler, aynı zamanda hayvancılık faaliyetleri hakkında önemli bilgiler içermektedir.

Bayburt yöresel yemeklerinde görülen genel özellik, hamur işi yemekler ile etli yemeklerin sebze ve zeytinyağlı yemeklerden çeşit olarak daha fazla oluşudur. Bu da yörenin coğrafi şartlarından kültürel yapı üzerindeki etkisini göstermesi bakımından önemlidir. Bayburt şehri, kış aylarının soğuk ve sert geçmesi, yaz aylarının kısa olması nedeniyle pek çok sebze yetiştiriciliğinden mahrum kalmaktadır. Yetiştirilebilen sebzeler de yöre halkı tarafından tüketilerek yöresel lezzetleri ortaya çıkarmıştır. Hayvancılığın gelişmiş olması et tüketimini olumlu yönde etkilemektedir.

Yöremizde yetişen başlıca sebzeler ile hayvancılığa bağlı ortaya çıkan lezzetlerden örnekler şu şekildedir;

12.1. Arabistan ve Borani:

Yöremizde ıspanak yetişmesi nedeni ile sıklıkla tüketilir. Etsiz yemeğin pek makbul bulunmadığı yöremizde genellikle et veya kıyma da eklenen yemeklerimizdir.

12.2. Kapuska, Ekşi Lahana ve Yalancı Dolma:

Bayburt'ta yetiştirilen beyaz lahanalar alışılmış lahanalara oranla daha büyüktür (Foto 49-50). Kış aylarına yaklaşıldığında mutfakta yapılan kış hazırlıklarında önemli bir yeri vardır. Bunun nedeni ise kışın sıklıkla tüketilmesi ve farklı farklı yöresel yemeklerinin olmasıdır. Ev hanımları genellikle lahanadan turşusunu kurar, kışın ekşi lahana yemeği yapabilmek için doğrayıp kavanozlarına doldurur (Foto 51) ve dolmasını yapabilmek için de buzluğunda muhafaza eder (Foto 52-53). Yine her ne kadar sebze yemeği olsa da bu yemekler isteğe bağlı olarak et ile de pişirilmektedir.

Foto 49: Bayburt'ta yetiştirilen beyaz lahana.

Foto 50: Beyaz lahana.

Foto 51: Ekşi lahana yemeği.

Foto 52: Yalancı dolma.

Foto 53: Yalancı dolma.

12.3. Galacoş:

Ana malzemesi Bayburt'ta yetiştirilen yeşil mercimektir. Hayvancılığın geliştiği yöremizde buna bağlı olarak süt ve süt ürünleri de önemli ölçüde üretilmektedir. Bu yemeğimizde ise bu ürünlerden süzme yoğurt kullanılmaktadır.

12.4. Gendime Pilavı:

Şehrimizde pirinç yetiştirilemediği için halkımızın pirinci, şehrimizde üretimi yapılabilen buğdaydır. Gendime ise buğdayın dövülmüş halidir. Halk arasında yarma da denilir (Foto 54). Gendime pilavına ise isteğe bağlı olarak yine şehrimizde üretimi yapılan kuru fasulye de eklenebilmektedir (Foto 55).

Foto 54: Yarma.

Foto 55: Gendime pilavı.

12.5. Lor Dolması, Kara Pancar, Pancar Kavurması ve Sirkeli:

Lor dolması, hayvancılığa bağlı olarak şehrimizde üretimi yapılan süt ve süt ürünlerinden lor bu yemeğimizin ana malzemesidir. Dolmanın sarılmasında kullanılan pancar ise yine Bayburt'ta yetiştirilmektedir. Ayrıca lor dolması Bayburt'un coğrafi işaretleri arasında yer almaktadır (Foto 56-57-58). Kara pancar, pancar kavurması ve sirkeli yemekleri ise yine su kenarlarında yetişen geniş yapraklı pancar bitkisinden yapılan diğer yöresel yemeklerimizdendir.

Foto 56: Lor dolması.

Foto 57: Lor dolması.

Foto 58: Lor dolması.

12.6. Çadır:

Bayburt'un dağlarında kendiliğinden yetişen ve faydalı olduğu bilinen bir ottur.

12.7. Döner:

Hayvancılığın önemli bir geçim kaynağı olduğu Bayburt'ta dönerin yeri bir başkadır (Foto 59-60). Öyle ki şehir dışından veya yurt dışından gelen misafirlere mutlaka ikram edilir. Döner ile ilgili bilgi almak için başvuru lokanta sahibi ile gerçekleştirilen röportajda alınan bilgiler şu şekildedir;

Öncelikle Bayburt Döneri'nde kullanılan etin lezzetinin nedenini, hayvanların otlatılması sırasında dağlarda yetişen kekikleri yemesine bağlıyor ve günümüzde hayvanların hazır yemlerle beslenmesi nedeniyle etlerde eski lezzetin kalmadığını, bundan dolayı da etlere marinasyon işlemi uygulayarak lezzet katmaya çalıştıklarını cümlelerine ekliyor. Bayburt Döneri'nin diğer dönerlere kıyasla farklı bir kesiminin olduğu gözlemlenip bu kesimin ismi sorulduğunda ise “*ince kıyım*” veya “*kıydım kıydım*” isimlerine sahip olduğu öğreniliyor. Bayburt Döneri'nin diğer dönerlerden farkı sorulduğunda ise, ete uygulanan marinasyon işlemi, kendine has kesimi ve eti kurutmadan suyunu içine hapsedecek şekilde pişirme işlemlerinin Bayburt Döneri için önemli unsurlar olduğu belirtiliyor. Etin temininin Bayburt'tan mı yoksa şehir

dışından mı sağlandığı sorulduğunda ise büyükbaş hayvan temininin Bayburt'tan yapıldığı ancak küçükbaş hayvan ve özellikle kuyruk yağının şehir dışından temin edildiği öğreniliyor. Erzurum, Diyarbakır, Samsun, Amasya tercih edilen illerin başında geliyor.

Foto 59: Şişe dizilmiş döner.

Foto 60: Bayburt döneri.

12.8. Tatlı Çorba (Kokoç):

Bayburt'un coğrafi işaretleri arasında yer alan tatlı çorbanın ana malzemeleri şehrimizde üretimi yapılan kuşburnu, yarma, kuru fasulyedir. Özellikle bayramlarda yapılan yöresel bir lezzetimizdir (Foto 61).

Foto 61: Tatlı çorba (URL 10).

Bayburt'ta doğal bir şekilde yetişen ve yemek kültüründe önemli bir yer tutan iki ürüne yer vermek uygun görülmektedir;

12.9. Tarhun (Dargun) Otu:

Papatyagillerden olan Tarhun'un Latince adı *Artemisia Dracunculus*'dur. Tarhunun ana vatanı ise Sibirya'dır. Soğuk iklim koşullarına dayanıklı olan Tarhun, Bayburt' ta da yetişme imkânı bulmuştur. Yetişme alanı Bayburt' un Yedigözel Köyü ile sınırlıdır. Söz konusu köyün tek geçim kaynağı Tarhun yetiştiriciliğidir. Tohumu olmayan tek bitki olarak bilinen Tarhun, iyi sulandığı takdirde yılda üç defa biçilebilmektedir. 1-1,5 metreye kadar uzayabilen yabani otlardan tarhun, keskin kokusu ve lezzetli aromasıyla kültür bitkisi olarak yetiştirilmektedir. Avrupa'da yapraklarının kurutulmasıyla elde edilen yemeklerin vazgeçilmez baharatı tarhun, ülkemizde de İç Anadolu, Güney Doğu Anadolu, Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgelerinde yetiştirilmektedir.

Gövde üzerinden ağaçlarda olduğu gibi pek çok yöne ayrılmış açık yeşil dallarında yer alan yaprakları ince, uzun ve parlak koyu yeşildir (Foto 62). Çiçekleri ince yapraklıdır, sarı veya beyazdır (Foto 63).

Foto 62: Tarhun otunun yaprakları. **Foto 63:** Tarhun otunun çiçekleri (URL 11).

Türkiye' de "Yeşil Altın" olarak da anılan tarhunun kilosu Bayburt'ta 120-130 TL civarındadır. Fiyatının yüksek olması kimi aktarcılara göre çok rağbet görmesi

(aktarcılar yurt dışına göç eden Bayburtluların tarhun kullanmaya devam etmelerinden dolayı yurt dışına da gönderdiklerini ifade ettiler.) ve üretiminin bir köy ile sınırlı olmasıdır.

Tarhunun Anadolu'ya gelişi ise Orta Asya'dan göç ile başlar. Avrupa, Haçlı Seferleri döneminde tarhun bitkisiyle tanışmıştır. İran ve Anadolu'dan Avrupa'ya ve oradan da dünyaya yayılmıştır.

Tarhun daha çok Fransız mutfağı baharatı olarak ünlenmiştir. Ülkemizde ise et yemeklerinde, makarnada, mantıda, çorbalarda, dolmalarda, böreklerde ve salatalarda kullanılmaktadır. Özellikle Bayburt'ta yöresel yemeklerde kullanımı yoğundur (Foto 64).

Foto 64: Yemeklerde baharat olarak kullanılan kuru Tarhun.

Tarhun, A ve C vitamini, iyot ve mineral yönünden zengindir. Detoks etkisi vardır. Midedeki gazı ve hazımsızlığı giderir. Antibakteriyel özelliğe sahiptir. Antimikrobiyal ve antiseptik özelliklerinden yola çıkarak Bayburtlu bir ortaokul öğrencisi tarafından tarhun otundan kolonya üretilmiştir (Foto 65).

Foto 65: Tarhun otundan kolonya üreten öğrenci Mert Canoğlu ve Fen Bilgisi Öğretmeni Ceyhan Kızılgöz (URL 12).

12.10. Ekşi Elma:

Bayburt şehir merkezinde değil de daha çok köylerde, köy yollarında veya şehir merkezine uzak piknik alanlarında doğal bir şekilde yetişen ekşi elma ağaçlarını görmek mümkündür. Yetiştığı yerler nispeten daha fazla yağış alan ve fazla güneş görmeyen yerler olduğu için elmaları ekşidir. Normal elma boyutundan daha küçüktürler (Foto 66). Meyve olarak da tüketilen ekşi elma Bayburtlular tarafından daha çok çaylarına hoş bir aroma katması amacıyla çaya dilimlenerek tüketilmektedir.

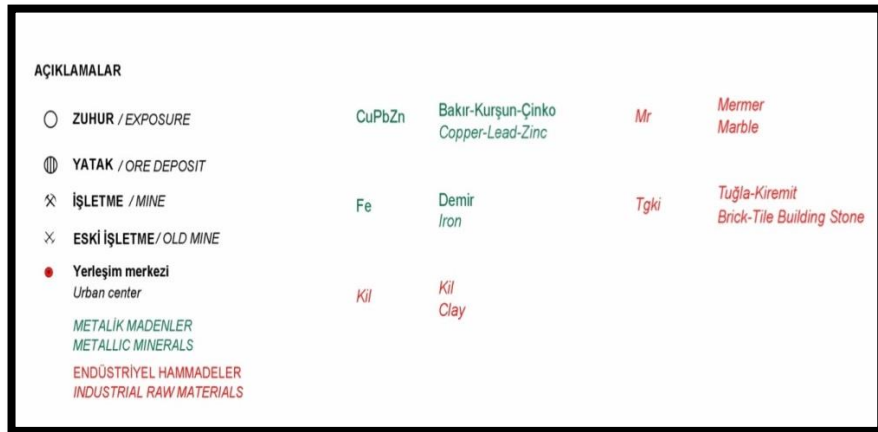
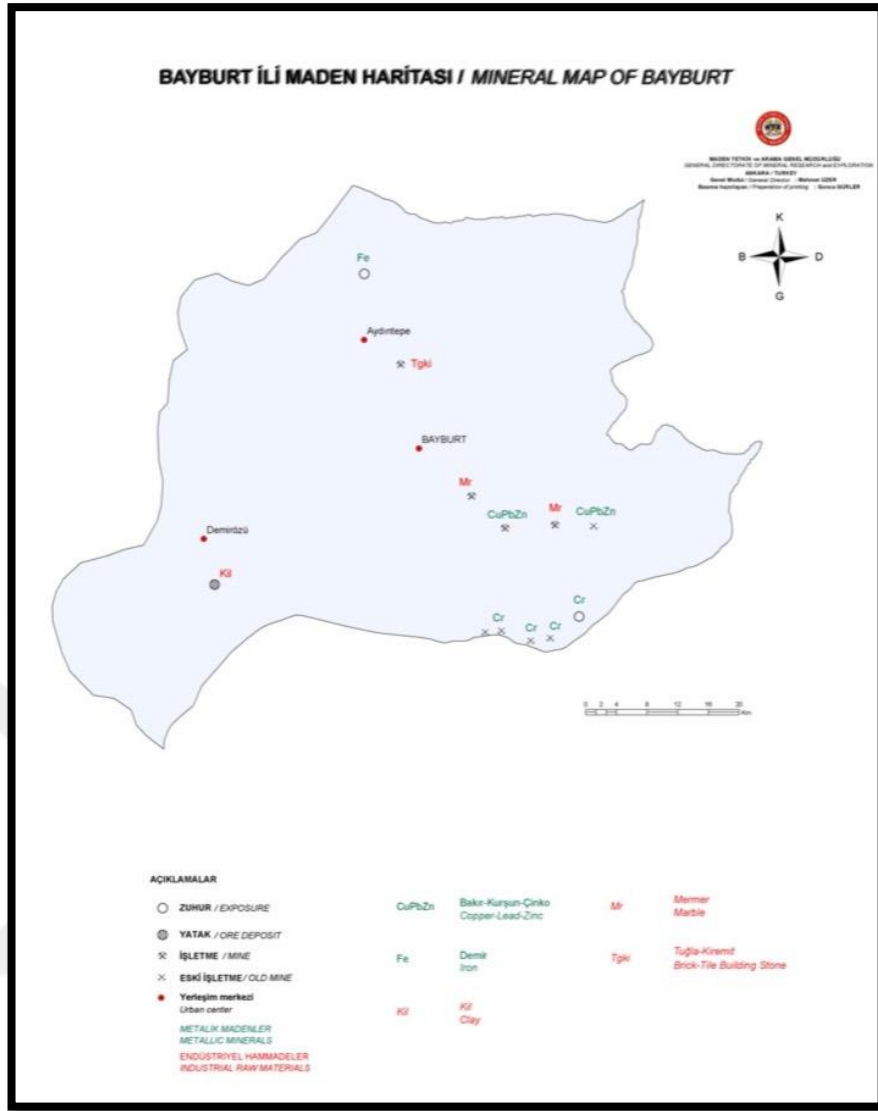
Foto 66: Ekşi elma.

13. Bayburt Taşı

Bayburt Taşı, Bayburt' un en önemli doğal kaynaklarından birisidir (Foto 67). Bayburt Taşı'nın, merkez ilçe Taşkesen Köyü ocakları ile Bayburt merkezde bulunan ocaklardan çıkarımı yapılmaktadır. 2005 yılında MTA'nın yapmış olduğu araştırma sonucu sunduğu "Bayburt İli Maden ve Enerji Kaynakları" adlı raporda özetle şu bilgiler yer almaktadır: "Bayburt ili ve civarında bulunan ve 'Bayburt Taşı' olarak bilinen Bayburt tuf ve tüfitleri il ekonomisinde, özellikle yapı taşı olarak kullanılması ile ticari bir öneme sahiptir. 2005 yılında Bayburt Valiliği'nin talebi ile Genel Müdürlüğümüz tarafından Bayburt ilinde detay etütler gerçekleştirilmiş ve Toptepe, Sırataşlar, Gevenli, Konakdağ ve Gümüşdamla sahalarında toplam 2.535.700 ton görünür rezerv tespit edilmiştir." (Şekil 3).

Foto 67: Bayburt Taşı.

Şekil 3: Bayburt İli Maden Haritası (Kaynak: MTA, 2005).

Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü'nün 2005 yılı 'Bayburt Doğal Taş Potansiyeli Maden Jeolojisi' adlı rapora göre özetle aşağıdaki bilgiler ifade edilmektedir;

13.1. Beyaz Bayburt Taşı;

(Riyo-dasitik bileşimli vitrik Tf): Kayaç içinde, volkanik malzemeden oluşan bir matrix ve matrix içinde kuvars - plajiolaz - biyotit ve kaya parçaları bulunmaktadır. Matrixte, pekiőmiő volkanik malzemeler yanı sıra kuvars ve feldispat mikrolitleri gözlenmektedir (Foto 68).

Foto 68: Beyaz Bayburt Taşı (URL 13).

13.2. Sarı Bayburt Taşı;

Kayaç içinde, altere olmuş volkanik malzemelerden oluşan bir matrix ve matrix içinde kuvars - plajiolaz ve kaya parçaları bulunmaktadır. Matrix ise tamamen bozunmuő olup; karbonat, serisit ve Fe oksit oluőumları gözlenmektedir (Foto 69).

Foto 69: Sarı Bayburt Taşı (URL 14).

13.3. Yeşil Bayburt Taşı;

(Riyolitik Tüf): Kayaç içinde; volkanik malzemeden oluşan bir matrix ve matrix içinde kuvars - plajiolaz ve kloritleşmiş biyotit mineralleri bulunmaktadır. Matrix ise; kuvars ve feldispat mikrolitleri ile, karbonat, serisit, klorit ve volkanik malzemelerden oluşmaktadır. Darbe direncinin $37,60 \text{ kg/cm}^2$ normal ve aşınma miktarının $26,40 \text{ cm}^3/50\text{cm}^2$ olmalarından dolayı vuruntulu, sarsıntılı ve darbeli ortamlarda rahatlıkla kullanılabilirler. Yoğunluğunun düşük ve ağırlıkça su emme oranının yüksek olmasına karşın basınç, eğilme ve aşınma dirençleri iyidir. TS 2513 uygunluk taşıması soğuk bölgelerde dış kaplamada kullanılabileceğini göstermektedir. Direkt olarak sulu ortamlarda kullanılamaz. Taşın ses ve ısı izolasyonu yüksektir (Foto 70).

Foto 70: Yeşil Bayburt Taşı (URL 15).

Yumuşak yapısı sayesinde kolayca işlenebilen aynı zamanda ses ve ısı yalıtımına uygun olan Bayburt Taşı, hem Bayburt şehrinde hem de çevre illerde talep görmektedir. Özellikle ev, camii, çeşme, mihrap, minare, şömine, mezar, tarihi bina restorasyonu işlerinde kullanıldığı gibi iç ve dış dekorasyon amaçlı da kullanılmaktadır (Foto 71-72).

Foto 71: Çeşme örneği.

Foto 72: Camii örneği.

Bayburt Doğal Taş Fabrikası açılmadan önce Bayburt Taşı'nın, taş patlatma yöntemiyle çıkarımı yapıldığı için %80 oranında zararla elde ediliyordu. Bayburt Taşı'nın 10 milyon yılda oluşuyor olması, çıkarımında teknolojik yöntemlerin kullanılması gerektiğini ortaya koymuştur. Aynı zamanda Bayburt Taşı'nın tanınırlığını artırabilmek, sadece bölgesel değil ulusal, uluslararası boyuta taşıyabilmek, bölgedeki işsizliğin, göçün bir nebze de olsa önüne geçebilmek amacıyla 1 Nisan 2017 tarihinde Bayburt Doğal Taş Fabrikası açılmıştır (Foto 73).

Foto 73: Bayburt Doğal Taş Fabrikası'ndan bir görünüm (URL 16).

Ayrıca yöresel ürünleri koruma, geliştirme ve tanıtmaya amacıyla KUDAKA (Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı) tarafından desteklenen coğrafi işaret tescil belgesi için Bayburt Belediyesi Bayburt Taşı ile ilgili gerekli araştırmaları yaparak başvuruda bulunmuştur (Foto 74).

Foto 74: Bayburt'un yöresel ürünlerinin tanıtıldığı organizasyonda Bayburt Taşı tanıtımından bir görünüm (URL 17).

14. Bayburt Evleri

Her yöre içinde bulunduğu coğrafi koşullara, sosyal ihtiyaçlara ve yörede bulunan yapı malzemesine bağlı olarak kendi yapı tarzını oluşturmuştur. Bu nedenle bir yörede bulunan konutların yapısını inceleyerek söz konusu yöre ile ilgili pek çok bilgi elde etmek mümkündür. Bayburt Evleri'nin oluşumuna da şehrin sosyo-ekonomik yapısı, iklim şartları, arazinin topoğrafyası, kültürel zenginlikleri, yapı malzemesi ve burada yaşanan hayat şekil vermiştir.

Bayburt Evleri oda, ev, avlu, sofa gibi bölümlerden meydana gelmektedir. Binanın alt iki katı taştan, üst katı ise ahşap ve çamur karışımından oluşmaktadır. Yapı malzemesinin temel unsurunu ise Bayburt'tan çıkarımı yapılan Bayburt Taşı oluşturmaktadır (Hacıhasanzade 2007: 116).

14.1. Bayburt Evlerinin Mimari Özellikleri

Kırsal alanda yapılar genelde tek kat veya iki kattan oluşmaktadır. Evlerin arazi üzerindeki genişliği evin reisinin sosyal statüsünün ve ekonomik gücünün göstergesidir.

Yapıların ana malzemesi doğal çevreden kolaylıkla temin edilebilen taş, tuğla, kerpiç ve ahşaptır. İki ayrı yapı tipi gözlemlenmektedir. Birincisi; moloz taş kullanılarak yapılan kâgir-yığma yapılardır. Taş, tuğla, kerpiç gibi malzemelere kâgir malzemeler, bu malzemeler kullanılarak yapılan yapılara ise kâgir yapılar denilmektedir. Kâgir yığma yapıların diğer yapılara göre daha ekonomik olması, malzemelerinin yerel koşullarda kolaylıkla temin edilebilmesi, yapım tekniklerinin daha basit ve uygulanabilir olması, işçiliğin daha kolay ve yerel imkânlarla sağlanabilmesi tercih sebeplerini oluşturmaktadır (Arslan ve Gültekin, Kâgir ve Betonarme Yapılar). İkinci olarak ise Bayburt'tan çıkarımı yapılan Bayburt Taşı ile yapılan yapılardır. Üst kat ve cephelerde ahşap karkas arasına kerpiç dolgulu veya kerpiç ve tuğla duvarlar bulunur (Foto 75).

Foto 75: Üst katında ahşapların arası kerpiç dolgulu bir Bayburt Evi.

Damlarda düzgün, ahşap kirişler üzerine ince tahtalar ve mertekler yerleştirilmiş olup üzerine karılmış toprak serilidir. Bu şekilde elde edilen düz damın üzerine de su geçirmez toprak yani baca taşı ile sıkıştırılmış toprak serilidir veya üzeri ikinci bir çatı ile örtülüdür. Sıkıştırılmış topraktan yapılan çatılar düzdür. Ancak kiremit veya sac malzeme kullanılarak yapılan çatılar yağın karın kolayca drene edilebilmesi için eğimlidir.

Bayburt'ta kış ayları soğuk ve uzun geçtiği için evin içindeki sıcak havanın daha iyi muhafaza edilebilmesi amacıyla evlerin duvar kalınlıkları fazladır. Yine iklim şartları nedeniyle bazı yapılarda balkon yerine cumba veya çatıda çıkıntı yapılarak elde edilen ve üçüncü bir katmış gibi görünen evler de görülür (Foto 76).

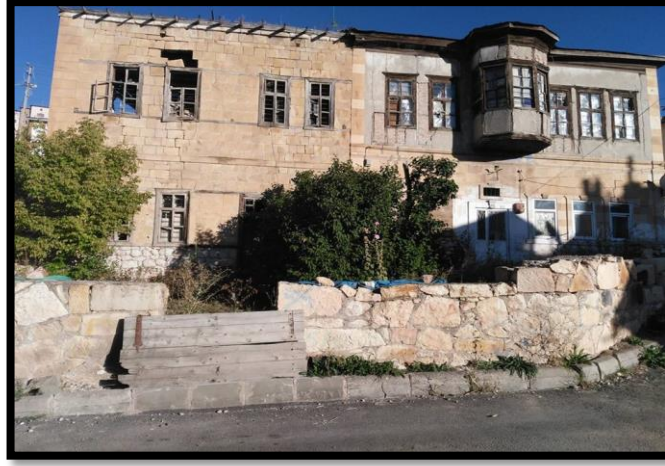

Foto 76: Cumbası bulunan ve düz bir çatıya sahip olan Bayburt Evleri.

14.2. Bayburt Evlerinin İç Dizaynı

Genellikle iki katlı olarak yapılan evin orta kesiminde “*kırman*” denilen çatıyla örtülen ve bu çatının ortasındaki ışıqla aydınlanan iki kat yüksekliğinde geniş bir orta alan vardır. Bayburt Evleri’nin bir bölümü olan bu alan avludur. Avlu, alışılmışın dışında üstü kapalıdır. Bu durum da yine iklim şartlarının etkisini ortaya koymaktadır.

Bayburt Evleri’nin iç dizaynına baktığımızda ise; evin tam orta bölümünde bugünkü lavaboya karşılık gelen “*çay taşı*” denilen bölüm vardır. Bu çay taşında ibrikle taşınan sularla el-yüz yıkanır. Yine bunun üzerinde bulunan delikten su dışarı akıtılırdı. Bayburt evlerinin duvarlarında ise “*tecir*” ve “*terek*” denilen raflar vardır. Bu tecir ve tereklere bakır, çinko ve toprak kaplar dizilir. Evin bir köşesinde ise genellikle beyaz taştan oyulmuş ve kapalı olan “*kurun*” denilen su haznesi bulunur. Kurundan su “*meşebe*” denilen bir kap aracılığıyla alınırdı. Yine kurunun önünde kap-kacak yıkamak için kullanılan “*kehriz*” bölümü vardı. Bu orta bölüme bitişik olarak ise evin mutfağı olan “*tandır evi*” bulunurdu. Yemekler burada pişirilirdi. Tandır evinin çatısı da kırman biçimindeydi. Bu huni gibi yükselen çatıya “*hopen*” denirdi. Bu bölüm içeride oluşan dumanın yukarıya çıkmasını sağlardı (Hacıhasanzade 2007: 118).

Bayburt evleri “*kanat*” denilen bahçe duvarları ile çevrilmiş olup evlere giriş avludan sağlanır (Foto 77). Alt katlardan üst katlara geçiş ahşap iç merdivenlerle veya selamlık denilen bölümden geçilerek yapılır. Bu odaların altında ise giriş

kapıları evin dışında olan ahır ve samanlıklar bulunur. Bazı evlerde ise kapısı içeride olan içinde çeşitli erzak ve zahire saklanan ahşap bir ambar da sayılabilecek kiler bulunur.

Foto 77: Kanat ile çevrili bir Bayburt Evi.

Üst kat odalar alt odalarda olduğu gibi sofaya açılır. Soğuk iklim şartları nedeniyle sofalar küçüktür. Bu odalardan bir tanesinin duvarlarında yüklük diye tabir edilen gömme dolaplar hemen bitişiğinde çiçeklik ve devamında da kapaklı gömme hamamlık (banyo) bulunur. Odalarda kapaklı bir dolabın içinin banyo olarak kullanılmasının nedeni yine soğuk iklim şartlarının bir göstergesidir.

Oda pencereleri, kış aylarında soğuk hava şartlarından korunma ve gün ışığından daha fazla istifade etmeyi sağlayacak şekilde dıştan içe doğru genişletilerek yapılmıştır. Ayrıca kış aylarının sert geçtiği Bayburt'ta eskiye dair günümüze kalan hemen her evin pencerelerinin çift pencereden oluştuğu gözlemlenmiştir. Soğuk havanın içeriye, içerdeki sıcak havanın da dışarıya çıkışını engellemek amacıyla çift pencere kullanıldığı düşünülmektedir. Pencerelerin yönü ise gün ışığından faydalanmak amacıyla çoğunlukla güney ve batı yönündedir. Evlerin cephesi ise genellikle Çoruh Nehri manzarasına yönelme durumundadır. Bu nedenle genel olarak tek yönlü cephe gözlemlenmiştir.

14.3. Evlerin Yapımında Kullanılan Malzemeler

Bayburt'ta bina yapımında eskiden beri bilinen Bayburt Taşı kullanılmaktadır. Bayburt Taşı merkez ilçe Taşkesen Köyü ocakları ile Bayburt merkezde bulunan ocaklardan çıkarılarak işlenmektedir. İşlenmesi son derece kolay olan bu taş, bina yapımı dışında başta camii ve minare yapımı olmak üzere çeşme, mezar taşı ve çeşitli onarım ve kaplama işlerinde de kullanılmaktadır.

Kum ve çakıl ihtiyacı Çoruh Nehri ve nehri besleyen kollardan sağlanmaktadır. İlin tuğla ihtiyacının büyük bir kısmı kent merkezinde bulunan tuğla fabrikasından elde edilmektedir. İlde çatı kaplama malzemesi olarak kış aylarında gerçekleşen yoğun kar yağışı sonucu karın çatıdan temizlenmesini sağlamak amacıyla genelde galvanizli oluklu sac kullanılmakta olup nadiren de kiremit kullanımına da rastlanmaktadır. Son yıllarda az da olsa diğer kaplama malzemelerinden de kullanılmaktadır.

Geleneksel Bayburt Evleri'nin geçmişten geleceğe taşınması projesi çerçevesinde daha önce onarımı yapılan ancak aslına uygun restore edilemeyen tarihi Kavalalılar Evi'nin orijinalliğine uygun olarak restore edilerek hem Bayburt Evleri kültürünün yaşatılması hem de bir müze haline getirilerek yıllarca kapalı halde duran konağın hizmete açılması hedeflenmektedir (Foto 78-79-80).

Foto 78: Orijinalliğine uygun restore edilmeyen Kavalalılar Evi (eski hali).

Foto 79: Kavalalılar Evi restore çalışması.

Foto 80: Kavalalılar Evi.

15. Bayburt Kalesi

Şehrin kuzeyinde yalçın kayalar üzerinde inşa edilmiş olan kalenin kimler tarafından yapıldığı bilinmemektedir. İlk yapının Ermenilere ait olduğu öne sürülse de Bağrat sülalesi zamanında (885-1044) varlığından söz edilen Bayburt Kalesi'nin çok daha önce miladın ilk yüz yıllarında mahalli prens ve krallıkların mücadelelerinde rol oynadığı anlaşılmaktadır.

Kale Türklere geçmeden önce Roma, Ermeni, Bizans, Arap ve Kommenos hâkimiyetlerinde kalmıştır. Zengin bir tarihe sahip olan Bayburt Kalesi'nin birçok defa onarım gördüğü duvarlarında görülen farklı inşaatlardan ve tarihi kaynaklardan anlaşılmaktadır. Bayburt Kalesi Anadolu kaleleri içinde günümüze en sağlam ulaşan Selçuklu mimarisinin en güzel örneklerinden biridir (Foto 81).

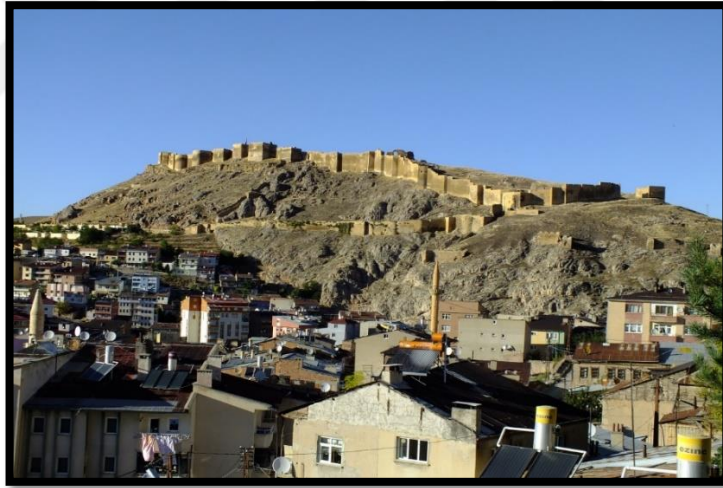

Foto 81: Bayburt Kalesi'nden bir görünüm.

1647'de Bayburt'u ziyaret eden Evliya Çelebi kale içinde 300 evlik bir mahalle ile Ebü'l Feth Camii'nin bulunduğu yazmaktadır. Zaman zaman işgal ve tahribata uğrayan kale son olarak 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında; burç, mahalle ve camii Rus birlikleri tarafından tahrip edilerek büyük bir hasara uğratılmıştır (Hacıhasanzade 2007: 90).

Coğrafi olarak bakıldığında yer yer bütünüyle yok olmuş, bazı kesimleri ilk yapılış özelliklerini kaybetmiş, bazı kesimleri ise yakın tarihlerde onarılmış ve onarımı devam etmekte olan Bayburt Kalesi, Çoruh Nehri'ne ve bugün Bayburt şehrinin de içinde bulunduğu Bayburt Ovası'na tamamen hâkim bir noktadır. İç kale dikdörtgene yakın bir plana sahiptir. Tepenin ve anakayanın yapısına uygun olarak inşa edildiği için uzunlukları eşit olmayan altı kenarlı surlarla çevrilmiş, surlar bazen anakayaya bazen de toprak temele dayandırılmıştır (Foto 82).

Foto 82: Bayburt Kalesi'nin surlarının anakayaya dayandırılması.

Burç yükseklikleri, 12-13 metre, sur yükseklikleri ise 30 metre civarındadır. Tarafı batı ucu olan kalenin çevresi yaklaşık 3 km uzunluğundadır ve en geniş yeri 900 m en dar yeri ise 500 metredir (Foto 83).

Foto 83: Bayburt Kalesi'nin burç ve surlarından bir görünüm.

Eski kaynaklarda kalker taşından yapılan kalenin sağlamlığından hayranlıkla bahsedildiği görülmektedir. Kalenin iç yapısı kireçle karışık moloz taş, orta yapısı daha düzgün taşlardan ve en dış tabaka kare şeklinde Bayburt Taşı ile inşa edilmiştir.

Kalenin içinde en belirgin kalıntılardan birisi de kilise harabesidir (Foto 84). Kalenin kuzeyinde doğu-batı istikametinde uzanan daha önce beşik tonozlarla örtülü iki yapı da nispeten tespit edilebilmiştir.

Foto 84: Bayburt Kalesi içerisindeki kilise.

Evliya Çelebi, kale içinde eski yapı tarzında 300 evin bulunduğunu ancak çarşı, han ve hamamın olmadığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra II. Mehmet tarafından 3000 kişilik bir topluluğun da kaleye yerleştirildiğinden söz edilmektedir. Ayrıca kale içerisinde de sosyal yaşam alanları olarak tespit edilmiş kısımlar olduğu gözlemlenmiştir (Foto 85).

Foto 85: Bayburt Kalesi içerisindeki sosyal yaşam alanları.

Bayburt Kalesi'nin önemli özelliklerinden biri de buraya “Çini Maçın” kalesi isminin verilmiş olmasıdır. Kaleye bu ismin verilme nedeni ise kalenin çok uzaklardan aksetmesini sağlayan çini süslemeleridir. Ancak gerek savaşlar gerekse tahribatlar yüzünden bugün bu çinilerden eser kalmamıştır (Hacıhasanzade 2007: 94).

16. Bayburt Ulu Camii (Camii-Kebir)

Anadolu Selçuklu sultanlarından II. Gıyaseddin Mesut (1282-1298) zamanında yapılmış olabileceği kabul edilen caminin pek çok onarımlar gördüğü bilinmektedir. Son olarak 1967 yılında tümü ile yıkılarak ana plana uygun olarak yeni baştan yapılmıştır (Hacıhasanzade 2007: 108).

Doğu-batı yönünde eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzey cephesinde hiçbir açıklık bulunmazken doğu ve güney ceplerinin ise penceresi vardır. Bu durumda gün ışığından mümkün olabildiğince fayda sağlama amacını ortaya koymaktadır (Foto 86).

Foto 86: Bayburt Ulu Camii.

17. Bayburt Saat Kulesi

Bayburt şehir merkezinde yer alan Saat Kulesi, günümüzde Bayburt Kalesi ve Çoruh Nehri ile bütünleşerek sembolleşmiştir. 29 Ekim 1923’de Cumhuriyetin ilan edilmesiyle büyük bir coşku yaşayan Bayburt, Belediye Meclisinin 30 Ekim 1923’deki toplantısında Cumhuriyetin ilanına bir belge olması amacıyla saat kulesi yapımına karar verilmiştir. Kışın taşları yontmak, yazın inşa etmek suretiyle yapımı tam bir yıl sürmüş ve Cumhuriyetin birinci yıl dönümünde saat kulesi hazır hale getirilerek törenle açılışı yapılmıştır (Hacıhasanzade 2007: 96).

21 m uzunluğunda minare görünümündeki kule, çokgen kaideli, armudi papuçlu, sekizgen gövdeli ve şerefelidir. Yapının bu bölümüne dört yöne hitap eden yapım tarihinde İsviçre’den getirtilen birer adet yuvarlak kadranlı saat yerleştirilmiştir. Kulenin batıya bakan kemerli bir kapısı vardır. Yapımında hem ham maddenin yakın oluşu hem de kolay işlenebiliyor oluşu nedeniyle Bayburt’tan çıkarımı yapılan Bayburt Taşı kullanılmıştır (Foto 87).

Foto 87: Bayburt Saat Kulesi.

18. Şehit Osman Türbeleri

Şehit Osman Tepesi olarak bilinen şehrin batısında 1682 m yüksekliğindeki kayalık tepe üzerine kurulmuş, büyük bir simetri içinde olan iki türbe vardır. Bu türbeler Saltukoğulları komutanlarından Mengüç Gazi'nin kardeşi Osman Gazi ve kız kardeşine aittir.

Bu türbelerden biri silindirik gövdeli, konik külahlı (Osman Gazi'nin kız kardeşine ait) diğeri ise kare alt yapı üzerine sekizgen gövdeli (Osman Gazi' ye ait) olup sekiz yüzlü piramidal bir çatı ile örtülmüştür. Silindirik planlı olan türbenin üzerinde Arapça yazılı bir kitabe bulunmakla birlikte, kitabe çok silik olduğu için okunamamaktadır. Ancak etrafında bulunan mezar taşlarının şekilleri ve yazı işleri incelendiğinde bu taşların 650-900 yıl öncesine ait oldukları düşünülmektedir (Hacıhasanzade 2007: 100).

Yapı malzemesi olarak, Bayburt'tan çıkarılan Bayburt Taşı kullanılmış olup taş üzerine işlenmiş bazı usta işaretleri görülmektedir. Üzerinde bulunduğu kayalık tepeye adını veren bu türbeler, taş işleme sanatının güzel örneklerindendir (Foto 88-89-90).

Foto 88: Osman Gazi'nin kız kardeşinin türbesi. **Foto 89:** Osman Gazi'nin türbesi.

Foto 90: Osman Gazi ve kız kardeşinin türbeleri.

19. İmaret Tepesi Şehitliği

Ermeni çeteleri, 18 Şubat 1918 günü Bayburt'ta kalan ihtiyar, genç ve çocukları 20 Şubat 1918 gününe kadar silah zoruyla toplayıp ilçe merkezinde bulunan taş mağazalara (şuan ki kapalı çarşı) doldurarak yakmıştır. Askeri birliklerin 21 Şubat 1918'de Bayburt'a girmesiyle katliamın önüne geçilmiş, yakılan 380 şehidin kemikleri toplanarak İmaret Tepesi denilen bu yere defnedilmiştir. Ayrıca 26 adet de isimsiz mezarlık bulunmaktadır (Hacıhasanzade 2007: 114).

İmaret Tepesi'nde 1 metre yüksekliğinde Bayburt Taşı ile yapılmış abide vardır. Abide üzerinde "20 Şubat 1918 günü Ermeni caniler tarafından taş mağazalarda yakılarak katledilen 380 şehit yatmaktadır." yazılıdır (Foto 91-92).

Foto 91: İmaret Tepesi şehitlik anıtı.

Foto 92: İsimli mezarlıklar.

20. Dede Korkut Türbesi

Bayburt'un Yıldırım (Masat) Köyü'nün hemen çıkışında bulunan halk arasında Ali Baba diye geçen türbe Ali Baba, Büyük Baba anlamında kullanılan ve bütün Türk dünyasının yakından tanıdığı Dede Korkut'a ait olduğu söylenen türbedir. Türbenin üzerinde aydınlatıcı herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak yapılış şekli ve kullanılan malzeme bakımından Dede Korkut'a ait olabilecek özelliklere sahiptir.

Yapı, kullanılan malzeme bakımından diğer türbelerden farklı yapıdadır. Yapının imarında birbirinden farklı birçok taş kullanılmıştır. Bu taşlar sarı taş, tuf taş başta olmak üzere farklı büyüklükte taşlardır (Foto 93).

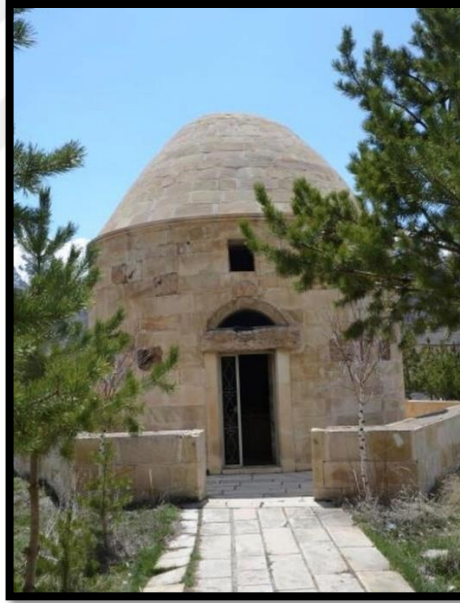

Foto 93: Dede Korkut Türbesi (İlhan, 2019).

Asıl adı “Kitab-ı Dedem Korkud Ala Lisan-ı Taife-i Oğuzhan” olan ve Oğuz boyları arasında oluşmuş destansı öykülerin derlemesi ile oluşan yapıta adını veren ve kitapta Dedem Korkut, Dede Sultan, Korkut Ata gibi adlarla anılan Dede Korkut'un yaşadığı dönemle ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bilinenlerin çoğu söylentilere dayanır. Bu söylentilere göre Oğuzların Kayı veya Bayat boylarından

gelmektedir. 100 ya da 295 yıl yaşadığı söylenir. Bir başka söylentiye göre ise 570-632 yılları arasında Peygamberimizin hayatta olduğu dönemde yaşamıştır. İshak Peygamberin soyundan geldiği kerem sahibi bir evliya sayıldığı, Peygamberimizin hayır duasını aldığı ve Oğuzlara İslam dinini öğrettiği de günümüze kadar ulaşan söylentilerdendir. Hikâyelerden de anlaşıldığına göre Oğuzların akıl hocası, bilge bir kişidir. Her öykünün sonunda kopuzuyla ortaya çıkarak Oğuz beylerine, boylarına dualar okur, şiirler söyler (Foto 94).

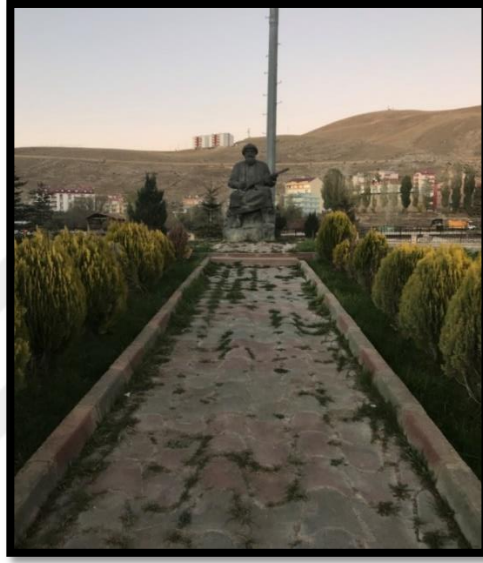

Foto 94: Bayburt şehir merkezinde bulunan Dede Korkut Anıtı.

Yunus Emre'nin, Nasrettin Hoca'nın, Karacaoğlan'ın birçok yerde mezarının olduğu gibi Dede Korkut'un da mezarı hem Kazakistan'da hem Bayburt'un (Yıldırım) Masat Köyü'ndedir.

Bayburt Valiliği, Bayburt'a sosyal, kültürel, bilimsel, ticari ve ekonomik canlılık kazandırmak amacıyla bir şölen düzenlemeyi planlamış ve 1995 yılından itibaren Dede Korkut Kültür-Sanat Şöleni'ni düzenlemeye başlamıştır.

Şölen Türk dünyasında büyük yankı bulmuş; Azerbaycan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Balkar-Karaçay, Dağıstan, Kazakistan ve bağımsızlığını ilan eden diğer Türk Cumhuriyetleri'nden çok sayıda katılım gerçekleşmiştir. Türk Cumhuriyetleri'nden ilimize gelen bilim adamları Dede Korkut ile ilgili tebliğler sunmuşlar, kendi coğrafyalarındaki izlerin etkisinden söz etmişlerdir. Dede

Korkut'un bizim olduğu kadar kendi edebiyatlarının da en büyük değeri olduğunu belirtmenin yanı sıra tüm Türk dünyasının coğrafyalar üstü ortak ve en büyük kişiliğı olarak nitelemiş ve sahiplenmişlerdir.

Dede Korkut, Türk dünyasının ortak birleştirici ve en büyük kişilerinden biri olarak Bayburt Dede Korkut Kùltür-Sanat Şöleni'nde anılmaya başlandıktan sonra UNESCO 1999 yılını Dede Korkut'un 1300. yılı olarak kabul etmiştir. İlde her yıl temmuz ayının 3. haftası düzenlenen Dede Korkut Kùltür-Sanat Şölenlerinde büyük bir coşkuyla anılan Dede Korkut, artık sadece Bayburt ve Türk Dünyası ile sınırlı kalmamış, bütün dünyanın ortak değeri olarak uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Böylece Bayburt bu şenlik aracılığıyla Korkut Ata'yı bir değer olarak dünyaya armağan etmiştir.

2018 yılında ise Dede Korkut, UNESCO Dünya Somut Olmayan Kùltür Mirası Temsili Listesi' ne oy birliğı ile kabul edilmiştir. Bu durum da Bayburtlular ve Türk dünyası tarafından sevinçle karşılanmıştır.

21. Kırk eşmeler

Ulu Camii'nin güneydoğusunda, Ulu Camii ile tarihi bedesten Taşhan'ın arasında yer alır. Giriş kısmında Bayburt Taşı zerine işlemeler yapılmış bir yapı yer almaktadır (Foto 95).

İlk defa Ulu Camii ve Taşhan ile birlikte yapıldığı bilinen Kırk eşmeler, en son 1966 yılında tamir edilmiştir. 2012-2013 yıllarında eser tamamen yeniden projelendirilerek Bayburt Belediyesi tarafından yaptırılmıştır. Orijinalinden geriye sadece desenli bir taş kalmıştır (Foto 96). eşmelerin bulunduğu alana iki yoldan taş merdivenlerle inilmektedir (Foto 97). eşmeler alanın iki yanında yer alır ve yaklaşık kırk tanedir.

Foto 95: Kırk eşmeler girişi.

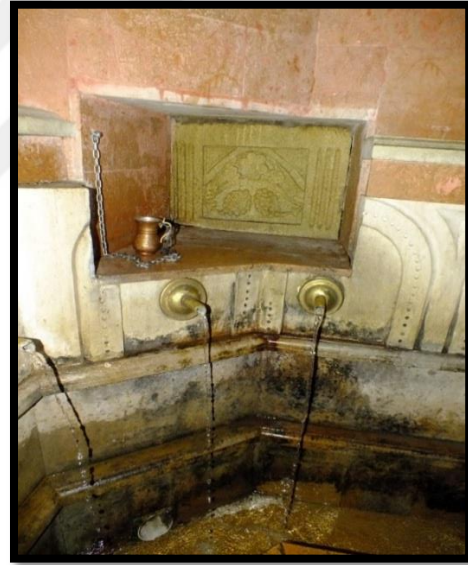

Foto 96: Orijinalinden kalan desenli taş.

Foto 97: Kırk Çeşmeler.

22. Sırakayalar Şelalesi

Bayburt-Erzurum karayolu üzerinde yer alan Sırakayalar Şelalesi, Sırakayalar Köyü'nün girişinde ve köy içinde olmak üzere iki tanedir. Sıcak yaz aylarında şelalelerin çevresi mesire alanı olarak kullanılmakla beraber çevrede herhangi bir bakım ve düzenleme ne yazık ki gözlemlenememiştir. Şelalelerin akışıyla ortaya çıkan ses, serinlik ve doğal güzellik şelalelerin ilgi görmesini sağlamaktadır (Foto 98).

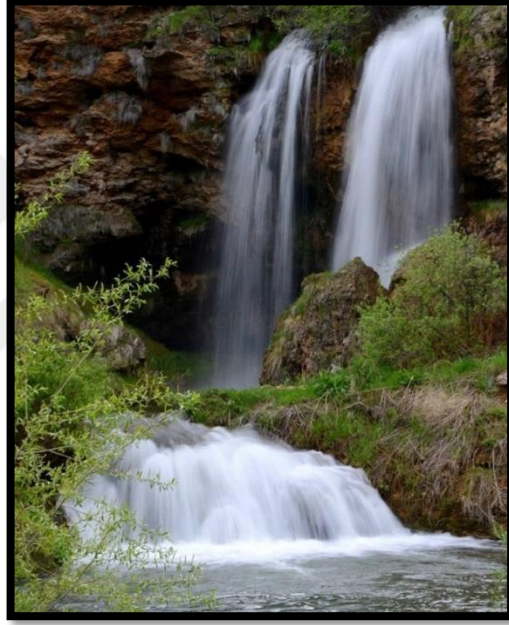

Foto 98: Sırakayalar Şelalesi'nden bir görünüm (İlhan, 2018).

23. Aydın-tepe Yeraltı Şehri

Aydın-tepe Yeraltı Şehri, Bayburt'un iki ilçesinden biri olan Aydın-tepe'de yer almaktadır. Bugünkü kentin yerleşim alanı tamamen yeraltı şehrinin üzerinde olup yeraltı şehri zemin kodundan 1.80 - 2.00 metre aşağıda bulunmaktadır. Başka yapı malzemesi kullanılmadan anakayaya oyulmuş galeriler, tonozlu odalar ve bu odaların açıldığı daha geniş mekânlardan oluşan şehrin, Roma döneminde yapıldığı tahmin edilmektedir (Foto 99).

Yaklaşık 1 metre genişliğinde ve 1.80 - 2.00 metre arasında değişen yükseklikte tonoz örtülü galeriler yer yer her iki yanda genişlemekte ($3.00 \times 8.00 \text{ m}^2$) yakın planlı odalar bu mekâna açılmaktadır. Odaların girişi kemerli bir açıklıkla sağlanmaktadır. Ayrıca gözetleme mekânlarının oluşturulduğu, havalandırma amaçlı konik biçiminde deliklerin açıldığı, galeri ve odaların aydınlatılması amacıyla da duvarlara oyukların açıldığı gözlemlenmektedir.

Yeraltı şehri olarak anılan yerin 3 km doğu-batı, 2,5 km de kuzey-güney yönünde olmak üzere yaklaşık 7,5 km'lik bir alana yayıldığı rivayet edilmektedir (Emir ve Adak, 2011: 116).

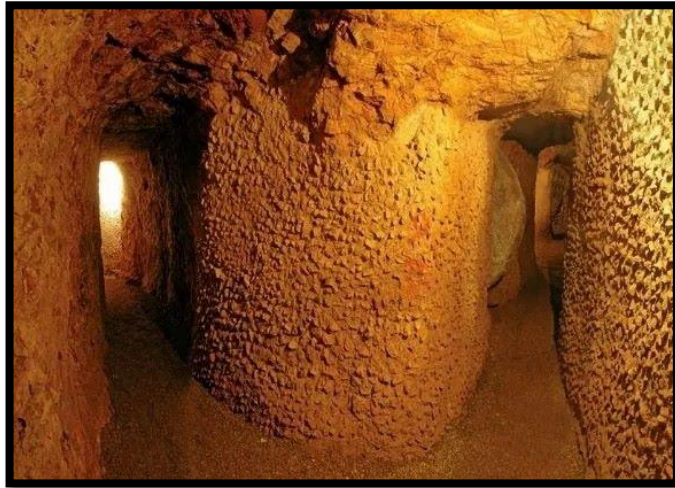

Foto 99: Aydın-tepe Yeraltı Şehri'nden bir görünüm (Kardeş, 2017).

24. Çımağıl Mağarası

Çımağıl Mağarası il merkezine 35 km uzaklıktadır. Bayburt-Erzurum karayolunun Maden Mevkii'nden Masat Deresi'ni takip ederek Aşağıçımağıl Köyü'ne, oradan stabilize yol ile mağaraya ulaşılmaktadır.

Mağaranın ulaşılabilen kısımları dikkate alındığında yaklaşık 600 metre uzunluğundadır. Mağara çevresinde Malm (Alt Kretase) yaşlı kireç taşları bulunmaktadır. Mağaranın oluşmasında bu kireç taşlarının önemi büyüktür. Mağara genel olarak güney-kuzey doğrultuludur. Bu doğrulara dik yönden katılan yan kollar vardır. Mağaranın ağız genişliği 20 metredir. İçeriye 60x150 cm genişliğinde bir koridordan girilir. Buradan ilk büyük salona girilir. Bu salonun tavan yüksekliği 15 metredir. Giriş bu salondan üç kola ayrılır. Burada odalar bulunur. Bunlardan bazıları; Kremalı Oda, Küçük Oda, Hayaletler Odası, Vali Köşkü, Kainat Sofrası, Mavi Oda gibi. Mağara içerisinde birbirinden farklı özelliklere sahip sarkıt ve diktler mevcuttur. Ayrıca küçük gölcükler de bulunmaktadır (Emir ve Adak, 2011: 126-127).

Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü Araştırma Görevlisi Hüseyin İlhan'dan çok güzel manzaralara ev sahipliği yapan Çımağıl Mağarası'nın kaderine terk edildiği öğrenilmiştir. Mağaranın aydınlatma sisteminin çalışmadığını, fenersiz mağaraya girmenin çok tehlikeli olabileceğini, mağaranın turizme açılabilmesi amacıyla bir dönem ciddi yatırımlar yapılmasına rağmen günümüzde hak ettiği değerin verilmediğini ve ziyaret amaçlı gelen ailelerin mağarayı gezmeden geri dönmek zorunda kaldıklarını belirtmiştir.

Foto 100: Çımağıl Mağarası
(İlhan, 2018).

Foto 101: Çımağıl Mağarası (İlhan, 2018).

Foto 102: Çımağıl Mağarası'ndan bir görünüm (İlhan, 2018).

25. Buz Mağarası

Buz Mağarası, Bayburt'un Helva Köyü'nde yer almaktadır. Köyün yamacında yer alan mağaranın içinde buzdan oluşmuş sarkıt ve dikitler bulunmaktaydı (Foto 103). Köy halkı tarafından değişik zamanlarda soğuk hava deposu olarak da kullanıldığı öğrenilen mağara, buz oluşumlarının değişik şekillerini yansıtmaktaydı. Ancak günümüzde içerisinde ateş yakılması sonucu ne yazık ki bu oluşumların yok olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Foto 103: Buz Mağarası'nda buzdan oluşmuş dikitlerden bir görünüm (Alkaya, 2015).

26. Korgan Köprüsü

Ak sar Beldesi'nde bulunan Korgan Köprüsü XIII. – XIV. yüzyıl Selçuklu dönemine aittir. Köprü, 43.20 metre uzunluğunda olup genişliği dıştan dışa 4 metredir. İki gözlü olan köprü, gözlere hâkim biri sivri diğeri daha yayvan olmak üzere 2 kemerlidir. Kemerler ve korkuluklar ince yontulmuş sarı taştan, diğer kısımlar moloz taşlardan ve horasan harcı ile inşa edilmiştir. Kemer yüksekliği su yüzeyinden kilit taşına kadar 5 metredir (Foto 104). 1998 yılında Kültür Bakanlığı tarafından restore edilmiştir (Emir ve Adak, 2011: 97).

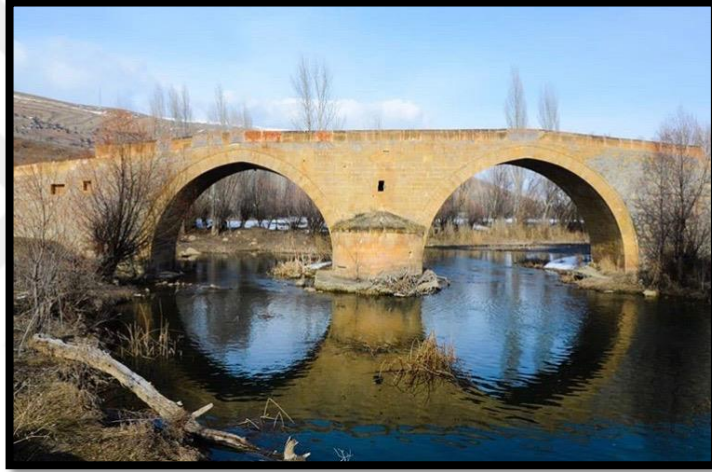

Foto 104: Korgan Köprüsü'nden bir görünüm ( lhan, 2019).

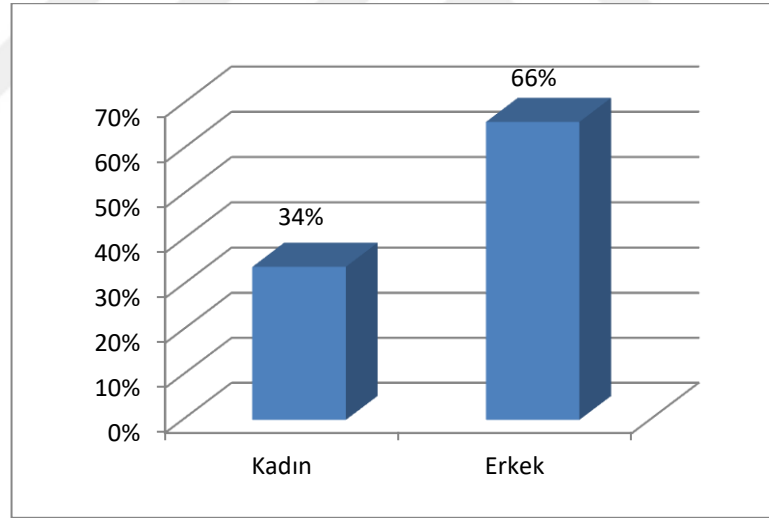
ANKET ANALİZİ

Anket çalışmasının amacı; Bayburt şehrinin kültürel varlıklarının yöre halkı tarafından ne ölçüde bilindiğini ve konu hakkındaki görüşlerini ortaya koymaktır. Bu amaçla 2019 yılında 92 kişiye anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Ankette; cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, meslek, ait olunan il olmak üzere 6 adet demografik, 2 adet evet-hayır, 5 adet açık uçlu, 20 adet ise likert tipi soru olmak üzere toplamda 33 adet soru sorulmuştur. Ankete katılanlar tarafından verilen yanıtlara göre her soru için ayrı grafik analizi hazırlanmıştır.

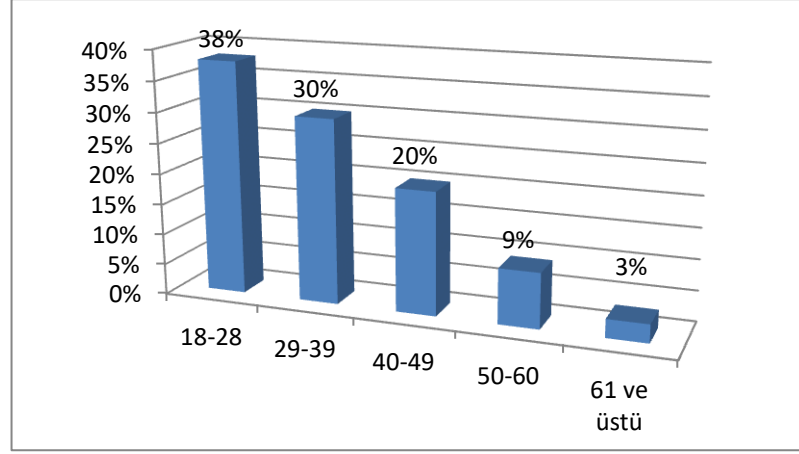
Anket uygulaması sonucu elde edilen bulgular:

1. Ankete katılanların %66'sı erkek, %34'ü kadındır. Erkek katılımcıların, kadın katılımcılara göre neredeyse iki kat daha fazla olduğu görülmektedir (Şekil 1).

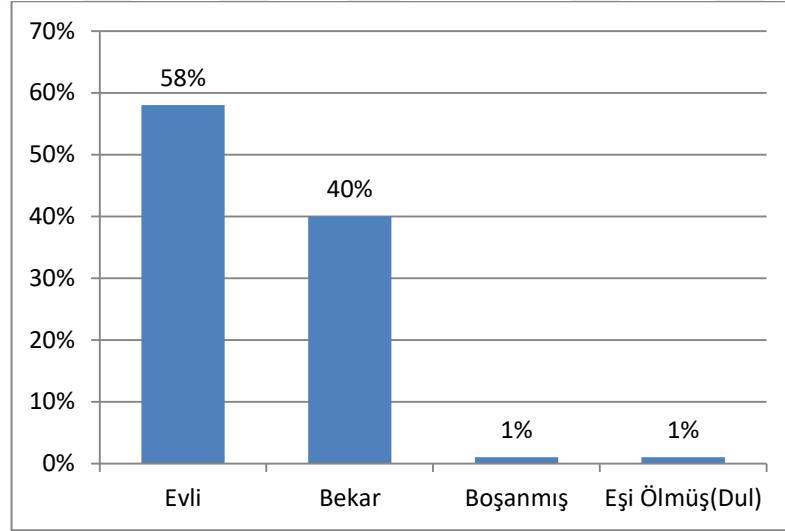
Şekil 1: Katılımcıların cinsiyetleri.

2. Ankete katılanların yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında en fazla katılım %38 ile 18-28 yaş grubudur. İkinci sırada ise %30 ile 29-39 yaş grubu yer almaktadır. Bu durum da ankete katılanların yarısından fazlasını genç diyebileceğimiz kesim oluşturmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2: Katılımcıların yaş grupları.

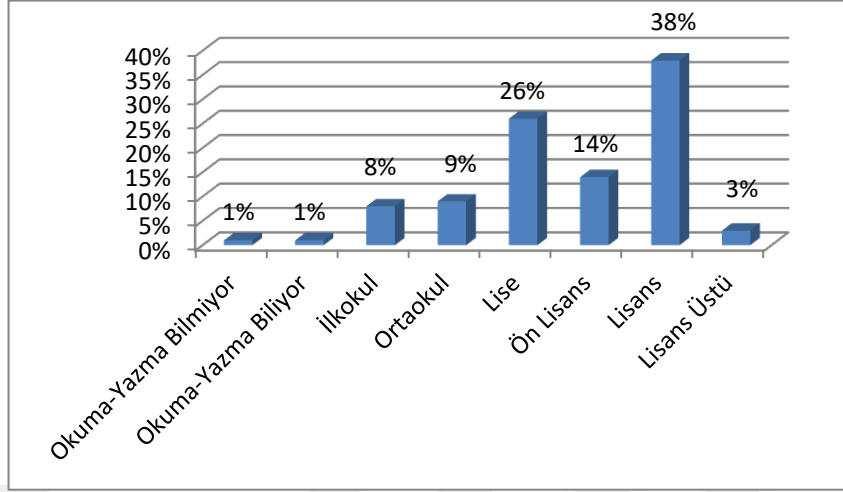
3. Ankete katılanların %58'sini evliler, %40'ını bekârlar oluşturmaktadır. Bekârların bu kadar yüksek bir yüzdeye sahip olmasının nedeni 18-28 yaş grubunun ve öğrencilerin ankete katılanlar içerisindeki yüzdesinin fazla olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Şekil 3).

Şekil 3: Katılımcıların medeni durumu.

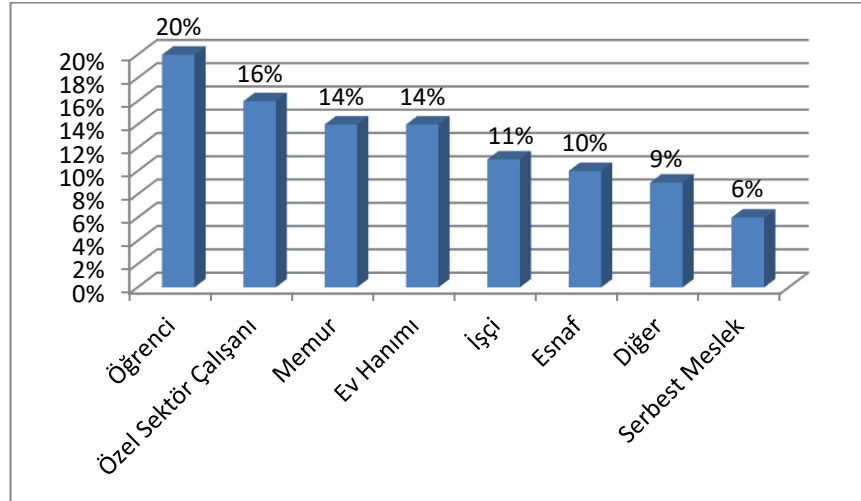
4. Ankete katılanların eğitim durumlarına bakıldığında %38 oranla lisans düzeyinin ilk sırada olduğu görülmektedir. Çünkü 18-28 yaş grubunun ve daha çok bu yaş grubunun oluşturduğu öğrencilerin ankete katılımları daha fazla olmuştur. Ayrıca

günümüzde eğitime verilen önemin artması ve Bayburt' ta üniversitenin bulunması diğer etkileyici faktörlerdir (Şekil 4).

Şekil 4: Katılımcıların eğitim durumları.

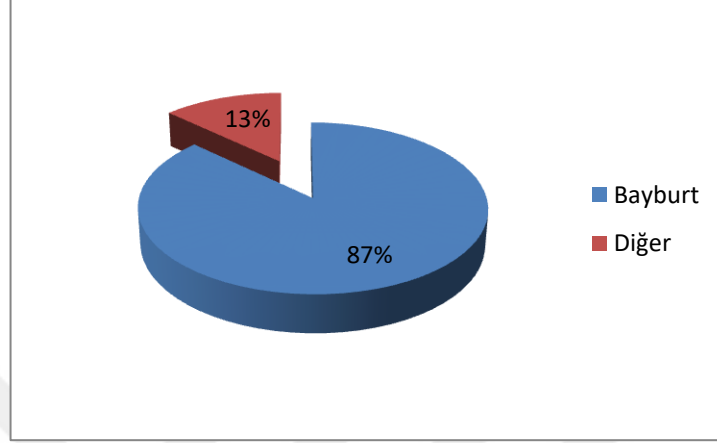
5. Ankete katılanların mesleklerine göre dağılımlarında %20 ile öğrenciler ilk sırada yer almasına karşın meslek grubu olarak değerlendirilebilecek özel sektör çalışanları %16 ile memurlar ise %14 ile yer almaktadır (Şekil 5).

Şekil 5: Katılımcıların meslek kollarına göre dağılımı.

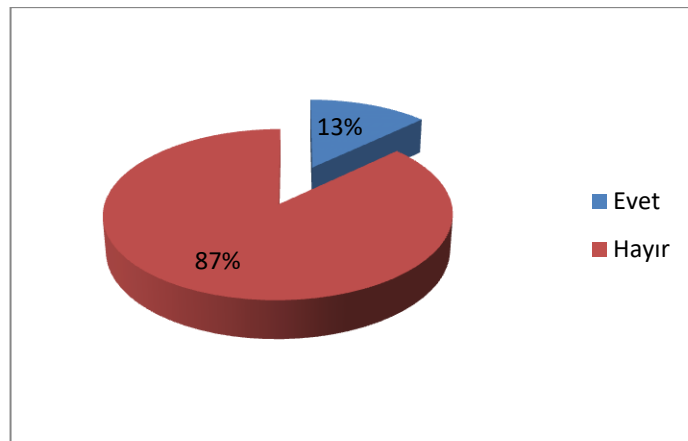
6. Ankete katılanların %87'si Bayburtlu olup %13'ü başka illere aittir. Başka illere ait olan katılımcılar genel olarak memur ve öğrenci olmaları nedeniyle Bayburt'ta

yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ait oldukları illeri ise Trabzon, Giresun, Samsun, Çorum, Ankara, Malatya, Manisa, Mersin, Denizli, Antalya ve Adana olarak belirtmişlerdir (Şekil 6).

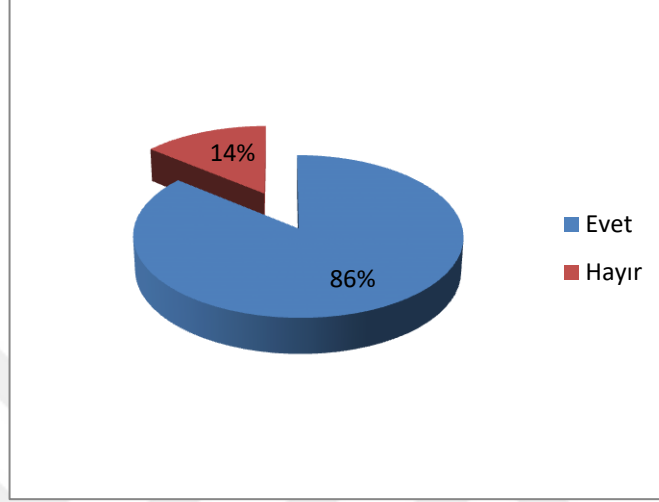
Şekil 6: Katılımcıların ait oldukları illere göre dağılımı.

7. “Bayburt şehrine ait kültürel varlıkların tanıtımının yeterince yapıldığını düşünüyor musunuz?” sorusuna ankete katılanların %87’si hayır yanıtını vererek Bayburt’un kültürel varlıklarının tanıtımının yeterince yapılmadığı fikrini savunmuştur (Şekil 7).

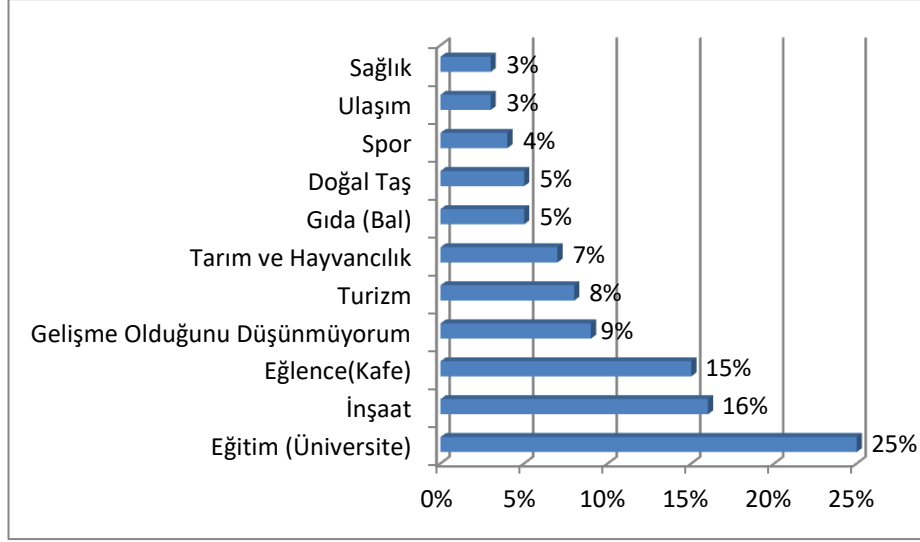
Şekil 7: Bayburt şehrine ait kültürel varlıkların tanıtımı ile ilgili soruya verilen yanıtlar.

8. Ankete katılanlara daha önce Mahalle veya Köy Odası’nda bulunup bulunmadığı sorulduğunda katılımcıların %86’sı Mahalle veya Köy Odası’na daha önce gittiğini belirtmiştir. Katılımcıların %86 ile evet yanıtı vermeleri Mahalle ve Köy Odası kültürünün büyük ölçüde devam ettiğinin göstergesi niteliğindedir (Şekil 8).

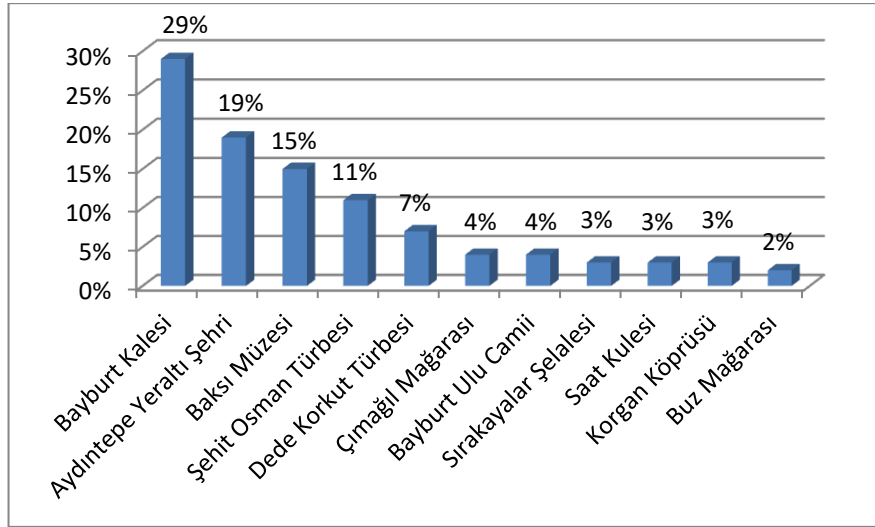
Şekil 8: Mahalle veya Köy Odası’nda bulunulup bulunulmadığı ile ilgili soruya verilen yanıtlar.

9. Bayburt şehrinin gelişmesinde son on yılda hangi sektörlerin katkı sağladığı ile ilgili soruda %25 ile en çok katkının üniversite açılması nedeniyle eğitim sektöründe olduğu düşünülmektedir. Üniversitenin açılmasıyla gelen öğrencilerin barınma ihtiyacı ortaya çıkmış ve bu durumda inşaat sektörünü canlandırmış, ankette %16 ile ikinci sırada yer almıştır. Yine üniversitenin açılması gençlerin sosyalleşip güzel vakit geçirebilecekleri mekân, kafe ihtiyacını ortaya çıkarmış ve bu durumda eğlence sektörü gelişme göstererek ankette de %15 ile üçüncü sırada yer almıştır (Şekil 9).

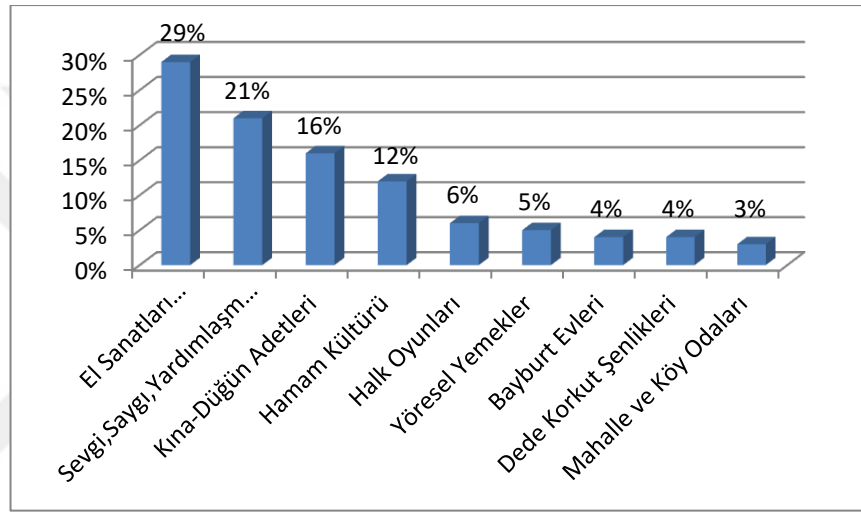
Şekil 9: Bayburt şehrinin son on yılda gelişmesinde rol oynayan sektörlere göre dağılımı.

10. Ankete katılanlara göre Bayburt'ta turistler tarafından ilgi çekici bulunduğu düşünülen yapıların başında %29 ile Bayburt Kalesi gelmektedir. Bu durumun en önemli nedeni Bayburt Ovası'na hâkim bir tepede yer alıp yapısını büyük ölçüde koruması nedeniyle hoş ve heybetli duruşunun yanı sıra gizemini hala koruyup üzerinde araştırma çalışmalarının devam etmesi olduğu düşünülmektedir. İkinci sırada ise %19 ile son yıllarda ışıklandırma ve tanıtım yapılarak turizme kazandırılmaya çalışılan Aydıntepe Yeraltı Şehri bulunmaktadır (Şekil 10).

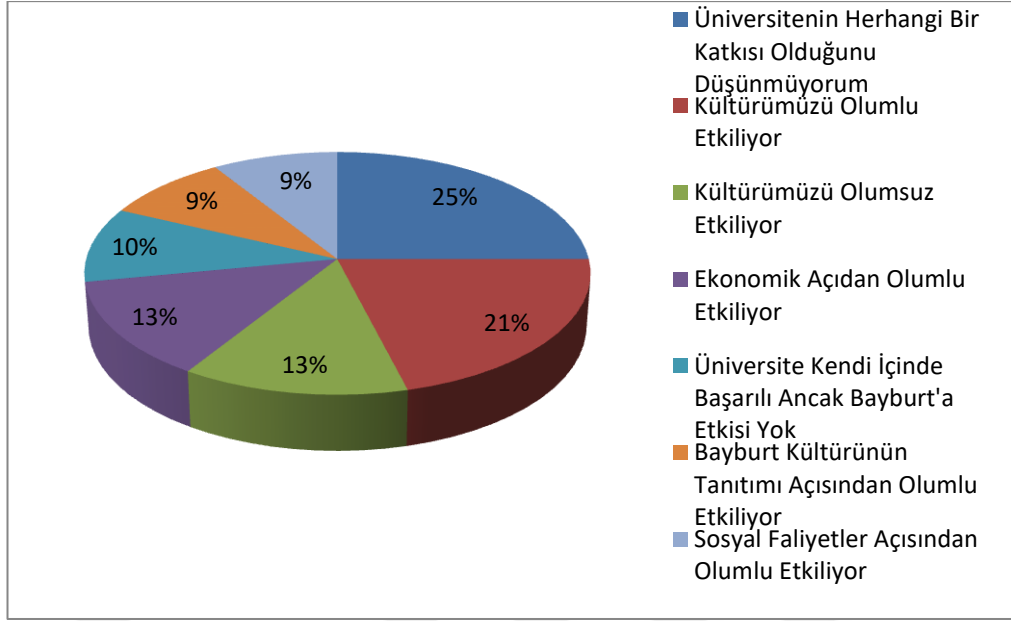
Şekil 10: Bayburt' ta turistler tarafından ilgi çekici bulunduğu düşünülen yapılar.

11. Ankete katılanlara göre Bayburt'ta geçmişten günümüze kaybolan değerler arasında %29 ile ilk sırayı el sanatları yani ihram ve bakırcılık almaktadır. Bu durumun nedenleri olarak ise artık Helva Köyü'nden bakır çıkarımının yapılmaması, halkın bakırı genel olarak hediyeelik eşya olarak görmesi ve bakıra olan talebin azalmasına bağlı olarak bakırcılık yapan ustaların sayısının her geçen gün azalması olduğu düşünülmektedir. İhram da ise hayvancılığın azalması, yaşam şartlarının değişmesi, sentetik ürünlerin ortaya çıkması gibi nedenlerle üretimi de kullanımı da azalmaktadır (Şekil 11).

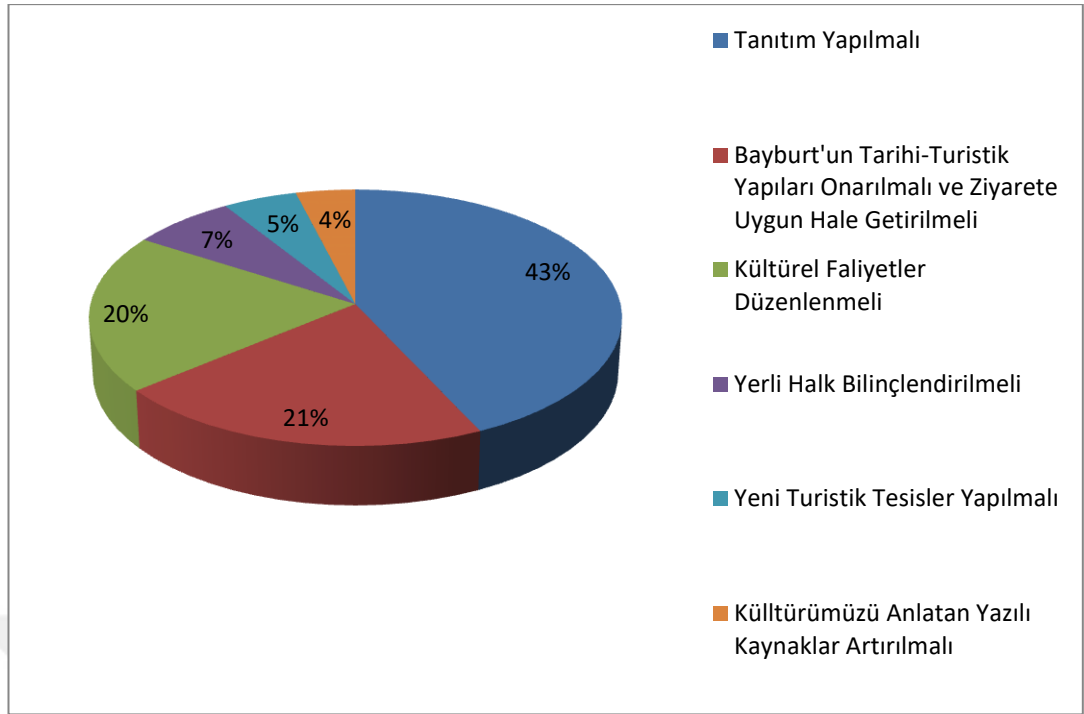
Şekil 11: Bayburt' ta kaybolduğu düşünülen değerlerimiz.

12. Bayburt Üniversitesi'nin Bayburt'a etkisi/katkısı nedir anlamında düşüncesi sorulan katılımcıların %25'i üniversitenin herhangi bir katkısının olmadığını düşünmektedir. %21'i başka şehirlerden gelen öğrencilerin kendi kültürleri ile Bayburt kültürünün bir araya gelmesiyle bir zenginliğin oluştuğunu düşünürken %13'ü ise bu durumun Bayburt kültürünü olumsuz yönde etkilediğini düşünmektedir (Şekil 12).

Şekil 12: Katılımcılara göre Bayburt Üniversitesi'nin Bayburt'a etkileri.

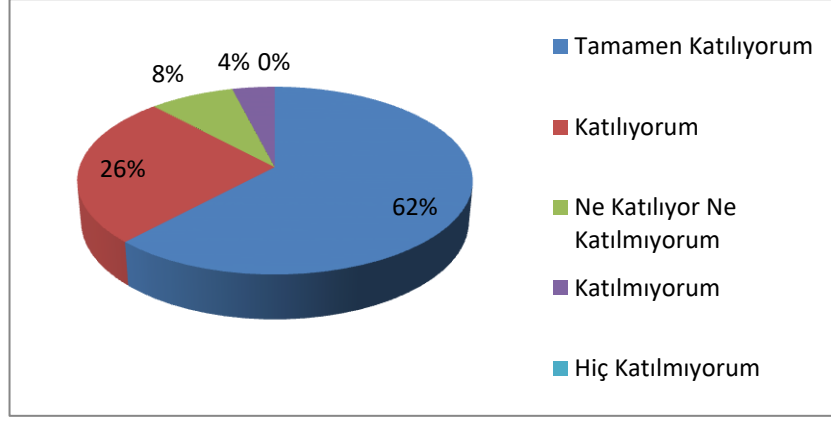
13. Bayburt kültürünün daha tanınabilir ve Bayburt'un turistik olarak daha ilgi çekici hale getirilebilmesi için yapılabilecek çalışmaların neler olabileceği sorusuna ankete katılanların verdiği cevaplara göre %43 ile tanıtım yapılması gerektiği düşüncesi ilk sırada yer almaktadır. Çünkü ülkemizin batısında yer alan şehirlerde yaşayan insanlar genelde ülkelerinde Bayburt adında bir şehir olduğundan bile haberdar değildir. İkinci sırada ise %21 ile Bayburt'un tarihi-turistik yapılarının onarılıp ziyarete uygun hale getirilmesi gerektiği düşüncesi yer almaktadır. Bu düşüncenin nedeni ise gerek halkın bu konuda bilinçsiz davranışları gerek yetkililerin yeterli ilgiyi göstermemesi olarak gözlemlenmiştir (Şekil 13).

Şekil 13: Katılımcılara göre Bayburt kültürü ve Bayburt'un turistik olarak daha ilgi çekici hale gelebilmesi için yapılabilecek çalışmalar.

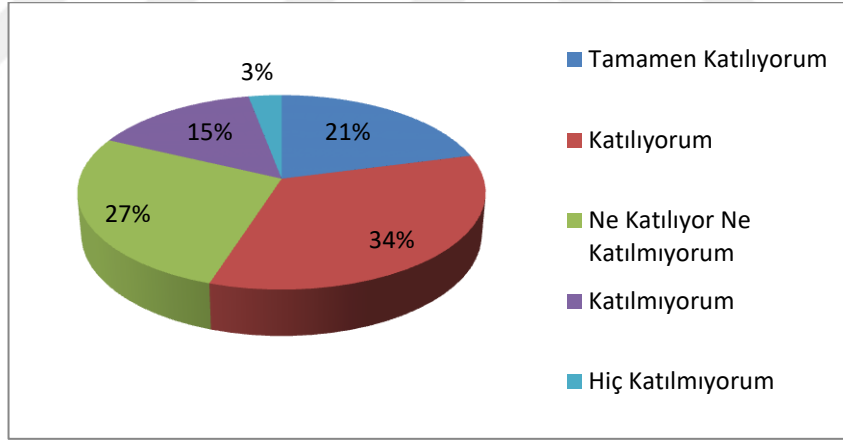
Bayburt şehrinin kültürel varlıklarının Bayburt halkı tarafından ne ölçüde bilindiğini tespit etmek amacıyla likert tipi ölçek kullanılarak hazırlanan 20 soruya verilen cevapların grafikleri aşağıda verilmiştir;

1. Ankete katılanlara yöneltilen “ihram hakkında bilgi sahibiyim” cümlesine %62’si ‘tamamen katılıyorum’ ve %26’sı ‘katılıyorum’ cevabı vererek katılımcıların %88’inin ihram ile ilgili bilgi sahibi olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 14).

Şekil 14: “İhram ile ilgili bilgi sahibiyim” cümlesine verilen yanıtlar.

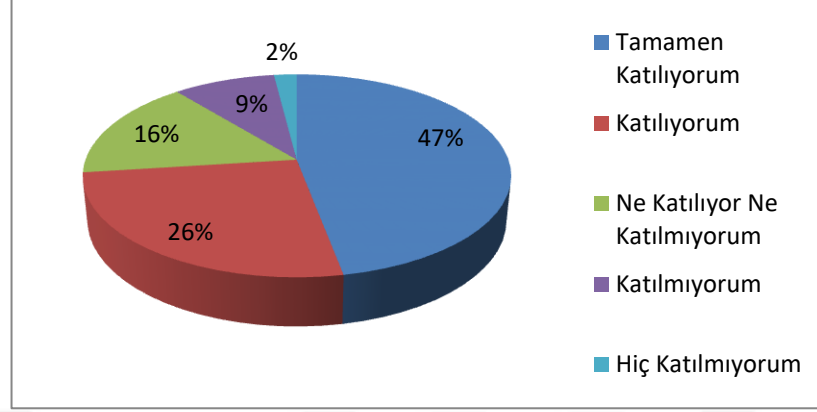
2. “Bayburt kültürüne ait deyim ve atasözlerinin günümüzde kullanılmakta olduğunu düşünüyorum.” cümlesine ankete katılanların %21’i ‘tamamen katılıyorum’ ve %34’ü ‘katılıyorum’ cevabı vererek katılımcıların yarısından fazlasının günümüzde söz konusu kültürün devam ettiğini düşündüğü anlaşılmaktadır (Şekil 15).

Şekil 15: Bayburt kültürüne ait deyim ve atasözlerinin günümüzde kullanılma durumu ile ilgili cümleye verilen yanıtlar.

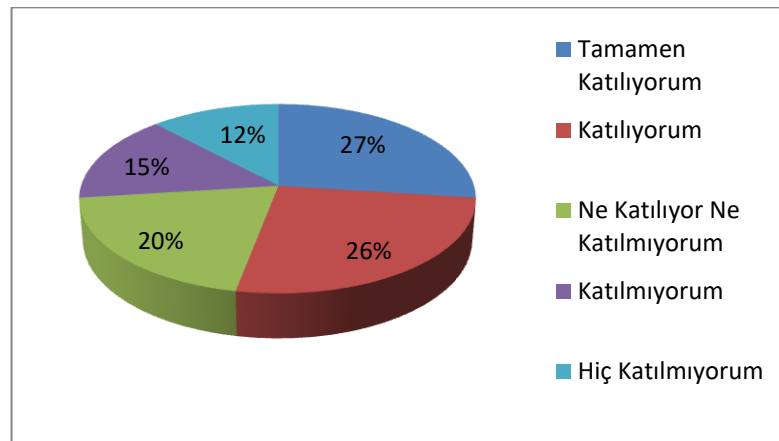
3. “Bayburt Mahalle ve Köy Odaları’nın Bayburt kültürüne ve toplumsal hayata olumlu etkileri olduğunu düşünüyorum.” cümlesine ankete katılanlar %47 ile ‘tamamen katılıyorum’ ve %26 ile ‘katılıyorum’ cevabını vermiştir. Katılımcılar çoğunlukla Bayburt Mahalle ve Köy Odaları’nın yardımlaşma, dayanışma, acıyı ve

sevinci paylaşma gibi olgularını göz önüne alarak toplumsal hayata ve kültüre olumlu etkileri olduğu düşüncesini savunmuştur (Şekil 16).

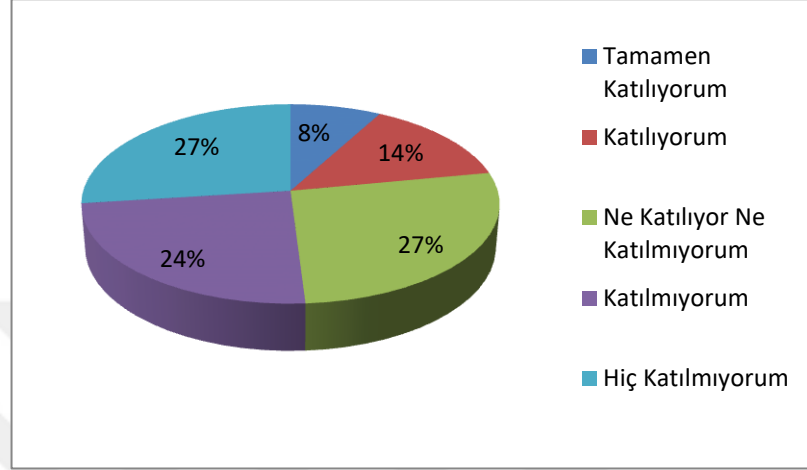
Şekil 16: Bayburt Mahalle ve Köy Odaları'nın Bayburt kültürüne ve toplumsal hayata etkisi ile ilgili cümleye verilen yanıtlar.

4. “Bayburt kültüründe önemli bir yeri olan bakır sadece hediyelik eşya olarak satın alıyorum” cümlesine ankete katılanların %27'si ‘tamamen katılıyorum’ ve %26'sı ‘katılıyorum’ cevabını vererek katılımcıların %53'ünün bakır hediyelik eşya olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu durumda bakırcılığın her geçen gün azalmasının sebeplerinden birini oluşturduğu düşüncesini doğrulamaktadır (Şekil 17).

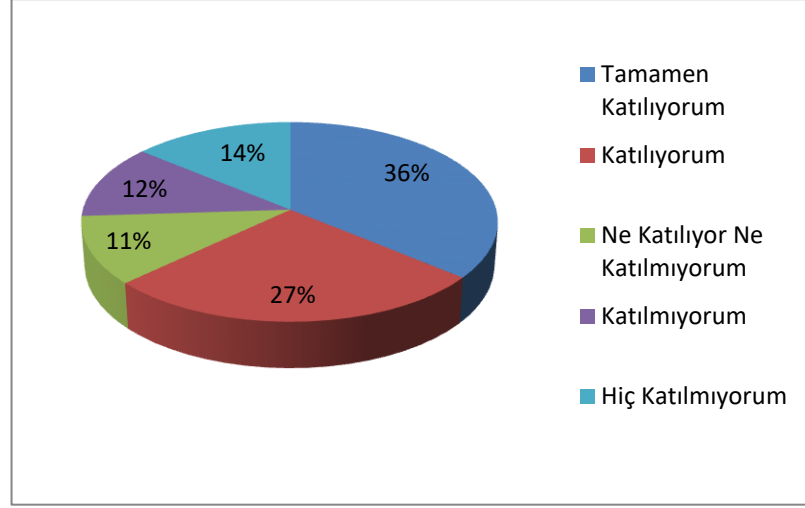
Şekil 17: Bakırın sadece hediyelik eşya olarak algılanmasını sorgulayan cümleye verilen yanıtlar.

5. “Bayburt kültüründe önemli bir yeri olan bakırı evde kullanım amacıyla satın alıyorum” cümlesine ankete katılanların %8’i ‘tamamen katılıyorum’ ve %14’ü ‘katılıyorum’ cevabını vererek bakırın daha çok hediyelik eşya olarak satın alındığı anlaşılmıştır (Şekil 18).

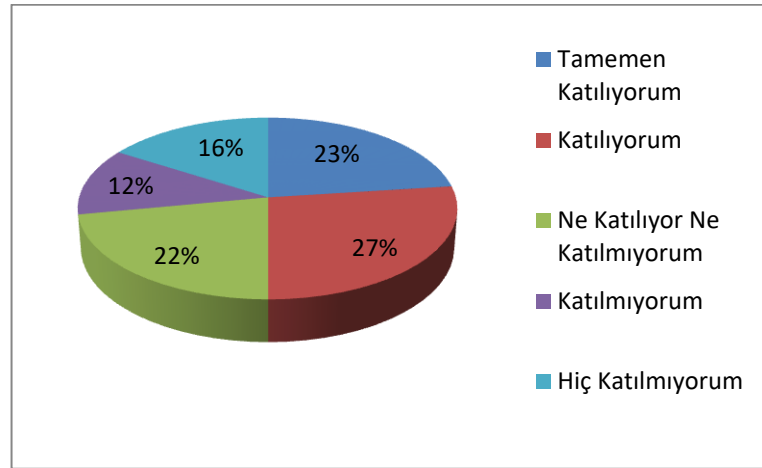
Şekil 18: Bakırın evde kullanım amacıyla satın alınıp alınmadığını sorgulayan cümleye verilen yanıtlar.

6. “KUDAKA tarafından ihramın, göğermiş lorun Erzurum; Lor dolması ve tatlı çorbanın Bayburt tarafından coğrafi işaret olarak tescillendiğini biliyorum.” cümlesine ankete katılanların %36’sı ‘tamamen katılıyorum’ ve %27’si ‘katılıyorum’ cevabını vererek çoğunluğun Bayburt ile ilgili gelişmeleri takip ettiği anlaşılmıştır (Şekil 19).

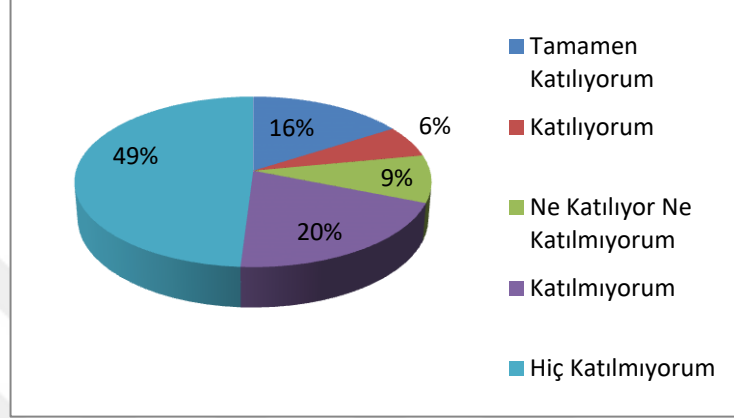
Şekil 19: Bayburt için yapılan çalışmaların katılımcılar tarafından ne ölçüde bilindiğini sorgulayan cümleye verilen yanıtlar.

7. “Bayburt kültürüne ait yerel oyunların ve türkülerin günümüz düğünlerinde varlığını koruduğunu düşünüyorum.” cümlesine ankete katılanların %23’ü ‘tamamen katılıyorum’ ve %27’si ‘katılıyorum’ cevabını vererek katılımcıların yarısının söz konusu kültürün günümüzde varlığını koruduğunu düşünmesine karşın diğer yarısının bu konuda farklı fikirlere sahip olduğu anlaşılmıştır (Şekil 20).

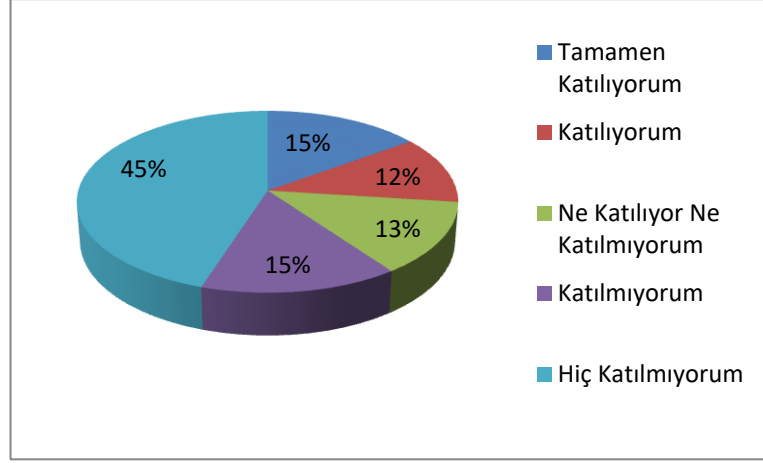
Şekil 20: Bayburt oyunlarının ve türkülerinin günümüzde varlığını koruyup korumadığını sorgulayan cümleye verilen yanıtlar.

8. “Bayburt Üniversitesi veya İŞKUR tarafından yerel kültürün devam ettirilmesi amacıyla üretilen, valilik desteğiyle gerçekleştirilen kurslardan herhangi birine katılım sağladım/sağlıyorum.” cümlesine ankete katılanların %49’u ‘hiç katılmıyorum’ ve %20’si ‘katılmıyorum’ cevabını vererek katılımcıların çoğunun söz konusu kurslara katılmadıkları anlaşılmıştır (Şekil 21).

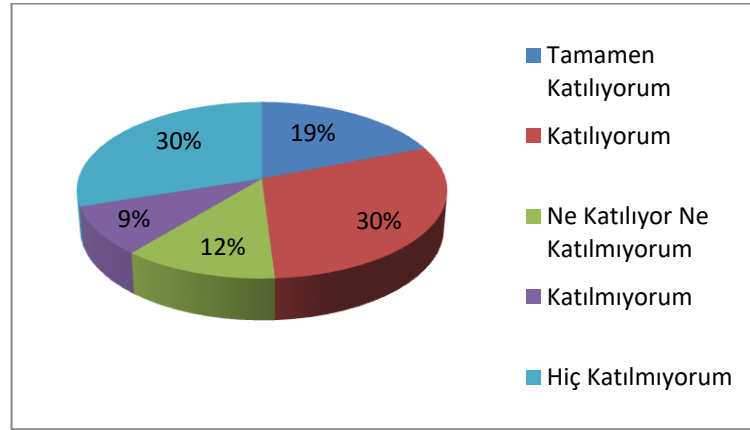
Şekil 21: Yerel kültürün devam ettirilmesi amacıyla gerçekleştirilen kurslara katılımda bulunulup bulunulmadığını sorgulayan cümleye verilen yanıtlar.

9. “Alternatif gelir getirici ürün yetiştiriciliği kapsamında Bayburt’un Darıca Köyü’nde anavatanı Tibet, Moğolistan olan Goji Berry (Kurt Üzümlü) yetiştirildiğini biliyorum.” cümlesine ankete katılanların %45’i ‘hiç katılmıyorum’ ve %15’i ‘katılmıyorum’ cevabını vererek çoğunlukla konu hakkında bilgi sahibi olunmadığı anlaşılmıştır (Şekil 22).

Şekil 22: Goji Berry'nin Bayburt'un Darıca Köyü'nde yetiştirilmeye başlandığının bilinip bilinmediğini sorgulayan cümleye verilen yanıtlar.

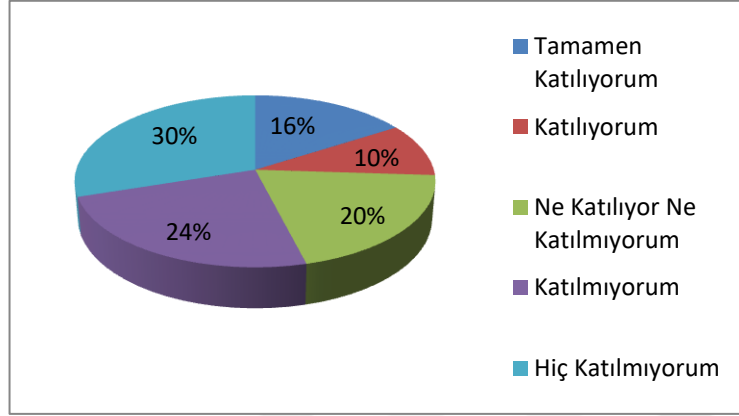
10. “Bayburt efsaneleri (Ejderha, Dikmetaş, Taş Kardeşler, Kaybolan Nehir) hakkında bilgi sahibiyim.” cümlesine ankete katılanların %19'u ‘tamamen katılıyorum’, %30'u ‘katılıyorum’ cevabını vererek katılımcıların sadece neredeyse yarısının konu ile ilgili bilgi sahibi olduğu anlaşılmıştır (Şekil 23).

Şekil 23: Bayburt efsanelerinin halk tarafından bilinip bilinmediğini sorgulayan cümleye verilen yanıtlar.

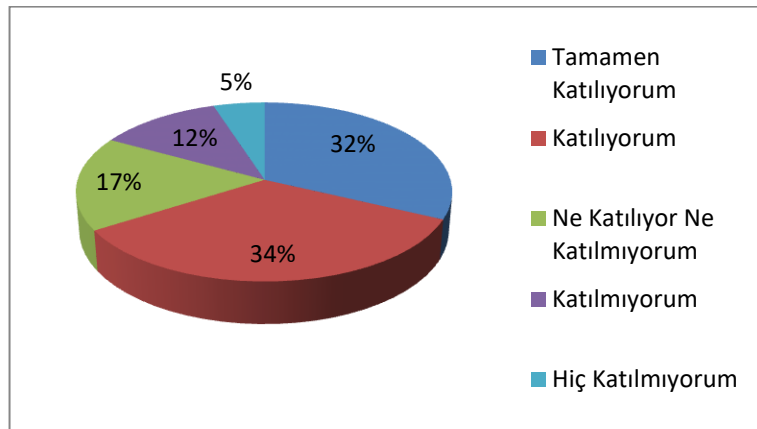
11. “Bayburt şehrinde pek çok yapıda eskiden beri kullanılmakta olan Bayburt Taşı'nın yurt içinde ve yurt dışında yeterli tanıtımının yapıldığını düşünüyorum.” cümlesine ankete katılanların %30'u ‘hiç katılmıyorum’ ve %24'ü ‘katılmıyorum’

cevabını vererek katılımcıların yarıdan fazlası Bayburt Taşı'nın tanıtımının yeterince yapılamadığı görüşünde olduğu anlaşılmıştır (Şekil 24).

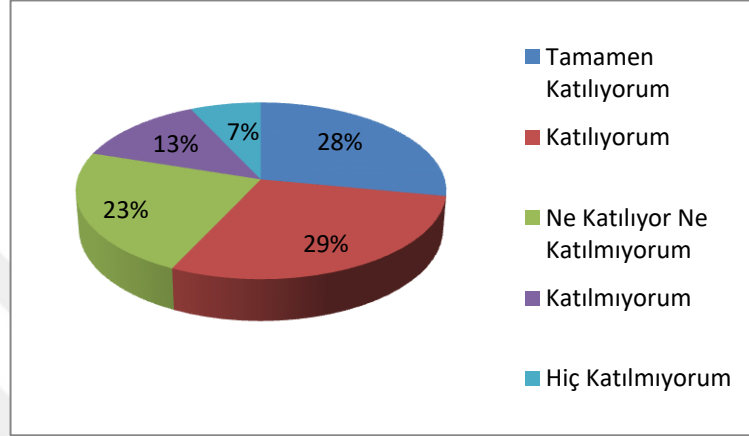
Şekil 24: Bayburt Taşı'nın tanıtımının yeterince yapıp yapılmadığını sorgulayan cümleye verilen yanıtlar.

12. “Geleneksel Bayburt Evleri'nin iç dizaynının ve evin yapımında kullanılan malzemelerin (tuğla, kerpiç, ahşap, Bayburt Taşı) coğrafi (iklim, ham maddeye yakınlık vb.) şartlarla ilişkisi olduğunu düşünüyorum.” cümlesine ankete katılanların %32'si ‘tamamen katılıyorum’ ve %34'ü ‘katılıyorum’ cevabını vererek katılımcıların çoğu soğuk kış şartları, Bayburt Taşı çıkarımı gibi coğrafi şartların Bayburt Evleri üzerinde etkili olduğu düşüncesini savunmuşlardır (Şekil 25).

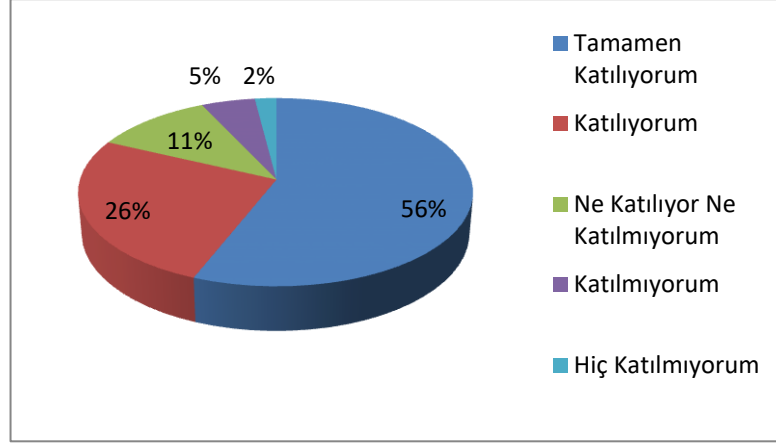
Şekil 25: Bayburt Evleri'nde coğrafi şartların etkisi olup olmadığını sorgulayan cümleye verilen yanıtlar.

13. “Günümüzde ihramdan yapılmakta olan (ayakkabı, çanta, kravat vb.) ürünleri beğeniyorum.” cümlesine ankete katılanların %28’i ‘tamamen katılıyorum’ ve %29’u ‘katılıyorum’ cevaplarını vererek çoğunlukla katılımcılar tarafından ihramın yitip gitmemesi adına geliştirilen projeler sonucu ortaya çıkan bu ürünlerin beğenildiği anlaşılmıştır (Şekil 26).

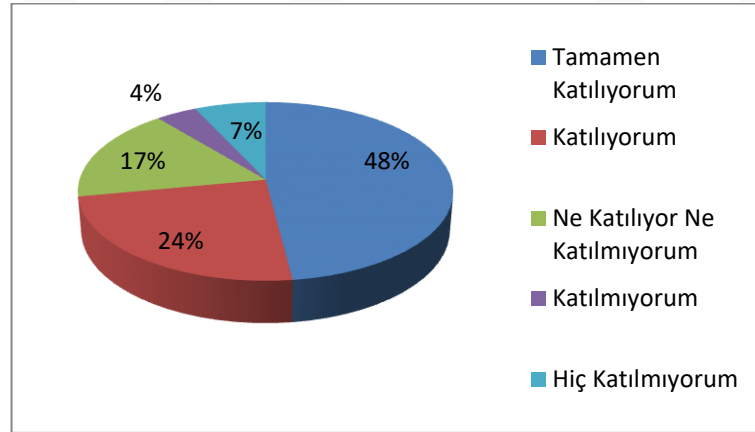
Şekil 26: İhramdan üretilen yeni ürünlerin beğenilip beğenilmediğini sorgulayan cümleye verilen yanıtlar.

14. “Baksı Müzesi’nin Bayburt’a değer kattığını düşünüyorum.” cümlesine ankete katılanların %56’sı ‘tamamen katılıyorum’ ve %26’sı ‘katılıyorum’ cevaplarını vererek katılımcılar 2010 yılında Bayburt’un Baksı Köyü’nde kurulan Baksı Müzesi’nin toplamda %82 ile Bayburt’a değer kattığı düşüncesini savunmuştur (Şekil 27).

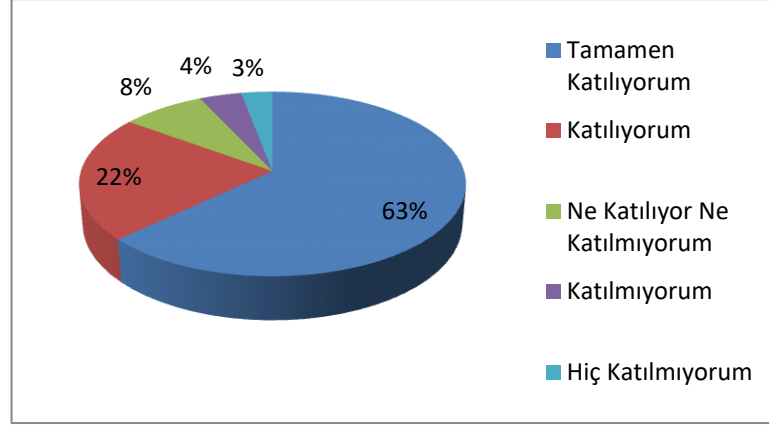
Şekil 27: Baksı Müzesi'nin Bayburt'a değer katıp katmadığı düşüncesini sorgulayan cümleye verilen yanıtlar.

15. “Bayburt’ un yöresel yemeklerini evimde sıkça yapıyorum/yiyorum.” cümlesine ankete katılanların %48’i ‘tamamen katılıyorum’ ve % 24’ü ‘katılıyorum’ cevaplarını vererek %72 ile Bayburt’un yöresel yemeklerinin varlığını büyük ölçüde koruduğu anlaşılmıştır (Şekil 28).

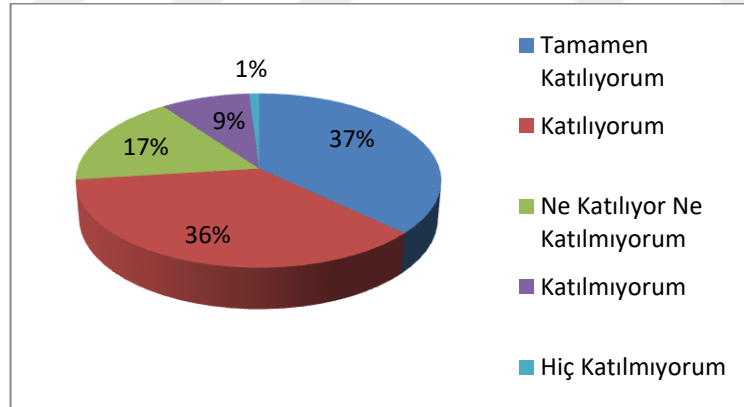
Şekil 28: Bayburt’un yöresel yemeklerinin günümüzde tüketimini sorgulayan cümleye verilen yanıtlar.

16. “Bayburt kültürünün tanıtımı için yapılan çalışmaları destekliyorum.” cümlesine ankete katılanların %63’ü ‘tamamen katılıyorum’ cevabını vererek katılımcıların çoğunun Bayburt kültürünü yaşatmak için yapılan çalışmaları desteklediği anlaşılmıştır (Şekil 29).

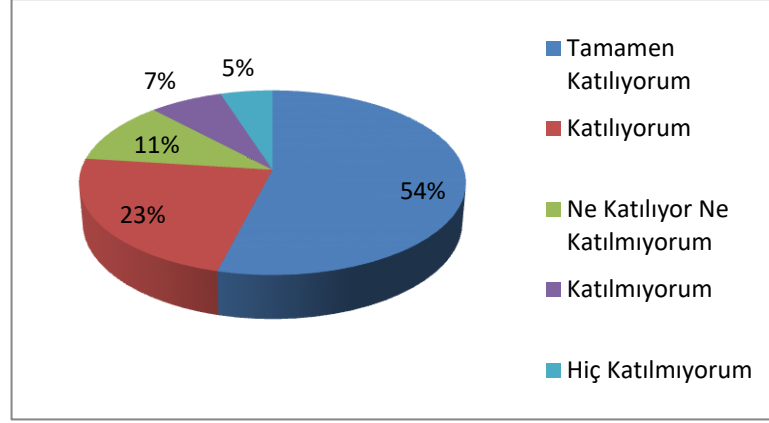
Şekil 29: Bayburt kültürünü yaşatmak için yapılan çalışmaların desteklenip desteklenmediğini sorgulayan cümleye verilen yanıtlar.

17. “Bayburt’ ta bulunan tarihi-turistik yapıların çoğunu ziyaret ettim.” cümlesine ankete katılanların %37’si ‘tamamen katılıyorum’ ve %36’sı ‘katılıyorum’ cevaplarını vererek katılımcıların çoğunun tarihi-turistik yapıları ziyaret ettiği bilgisine ulaşılmıştır (Şekil 30).

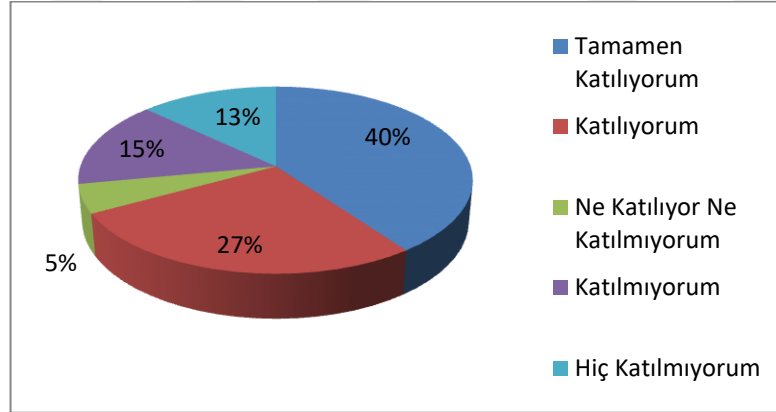
Şekil 30: Bayburt’ta bulunan tarihi-turistik yapıların ziyaretinin sorgulandığı cümleye verilen yanıtlar.

18. “Bayburt kültürünün oluşumunda coğrafi şartların etkili olduğunu düşünüyorum.” cümlesine ankete katılanların %54’ü ‘tamamen katılıyorum’ ve %23’ü ‘katılıyorum’ cevaplarını vererek %77 ile katılımcılar coğrafi şartların kültür üzerinde etkili olduğu görüşünü savunmuştur (Şekil 31).

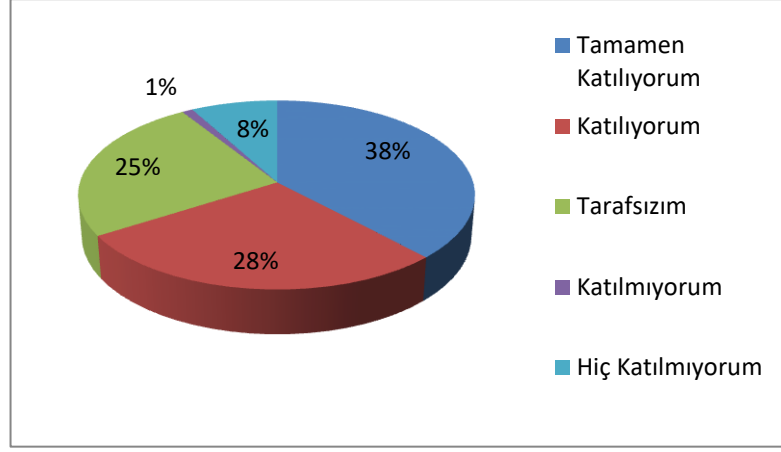
Şekil 31: Coğrafi şartların Bayburt kültürüne etkisini sorgulayan cümleye verilen yanıtlar.

19. “Her yıl temmuz ayında gerçekleşen Dede Korkut Şenlikleri’ne bir kez de olsa katıldım.” cümlesine ankete katılanların %40’ ı ‘tamamen katılıyorum’ ve %27’si ‘katılıyorum’ cevaplarını vererek katılımcıların çoğunun bir kez de olsa şenliklerde bulunduğu anlaşılmıştır (Şekil 32).

Şekil 32: Dede Korkut Şenlikleri’ne katılımı sorgulayan cümleye verilen yanıtlar.

20. “Bayburt’a ait kültürün gelecek nesillere aktarımı amacıyla aile içerisinde bir büyük veya küçük olarak üzerime düşen görevleri yerine getirdim.” cümlesine ankete katılanların %38’i ‘tamamen katılıyorum’ ve %28’si ‘katılıyorum’ cevaplarını vererek katılımcıların çoğunun kültür bilincine ve kültürel değerleri yaşatma amacına sahip olduğu anlaşılmıştır (Şekil 33).

Şekil 33: Bayburt kültürünün gelecek kuşaklara aktarımındaki görevlerin yerine getirilmesini sorgulayan cümleye verilen yanıtlar.

SONUÇ

Kültür, içerisinde yaşadığı dönemin izlerini taşıyarak oluştuğu ve daha sonraki süreçte de dönemin şartlarına göre değişim ve gelişim gösteren bir değer olduğu için kültürel özellikler göz önüne alındığında kültürün gelişim gösterdiği yer ile ilgili pek çok bilgi elde edilebilmektedir. Bu amaçla Bayburt'un kültürel varlıkları ele alınmış olup etkili olan coğrafi koşullar değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bunun yanı sıra Bayburt'un kültürel varlıklarının geçmişten günümüze gelişim süreci araştırılmış, günümüzdeki durumu değerlendirilmiş olup günümüzdeki durumuna neden olan faktörler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Günümüzde bazı kültürel varlıklara dönemin anlayışına ve şartlarına uygun olarak yenilikler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu noktada en önemli unsur ise kültürel ögenin özünden uzaklaşmamasıdır. Nitekim günümüzde yapılan çalışmaların sonucuna bakıldığında olumlu yansımalar olduğu görülmektedir.

Oluşum sürecinde Bayburt coğrafyasından etkilenecek ortaya çıkan ve Bayburt'un kültürünü oluşturan varlıklar tek tek ele alınarak etkili olan coğrafi şartlar araştırılmıştır. Genel olarak bakıldığında yöresel giysilerde, mahalle ve köy odalarında, ihramda, yemeklerde iklim koşullarının belirleyici bir faktör oluşturduğu görülmüştür. İhramda ve yemeklerde hayvancılığın da önemli bir etken olduğu, efsanelerde litolojik yapının etkili olduğu, Bayburt Taşı'nın ilde önemli bir doğal kaynak olması nedeniyle kültürün bir parçası olduğu, Bayburt Evleri'nin oluşumunda iklimin yanı sıra ilde bulunan Bayburt Taşı nedeniyle ham madde varlığının etkili olduğu belirlenmiştir.

Çalışmanın son kısmında ise uygulanan anketin analiz sonuçlarına yer verilip Bayburt'ta yaşamakta olan halkın konu hakkındaki görüşleri belirtilmiştir.

KAYNAKÇA

Bayburt Turizm Rehberi (2000). Bayburt İl Turizm Müdürlüğü.

Emir, D. Ali, *Bayburt'ta Ehram*, Aksiseda Matbaacılık, İstanbul 2005.

Emir, D. Ali ve Emir, Adak, *Kültürün Kale Kenti Bayburt*, Bekder Yayınları, Ankara 2011.

Gültekin, A. Burcu ve Arslan, Metin, *Kagir ve Betonarme Yapılar*, Ankara Üniversitesi.

Hacıhasanzade, Feridun, *Her Yönüyle Her Köyüyle Bayburt*, Nef Yayınları, İstanbul 2007.

Karakoyunlu, Sadri, *Bayburt Tarihi*, Kültür Ofset Ltd. Şti, Ankara 1990.

MTA (1989). Jeoloji Etütleri Dairesi Başkanlığı Raporu. Erişim: 05 Mart 2019, https://eticaret.mta.gov.tr/index.php?route=product/product&product_id=8995

MTA (2005). Bayburt Doğal Taş Potansiyeli Maden Jeolojisi Raporu. Erişim: 12 Aralık 2018, http://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgimerkezi/maden_potansiyel_2010/Bayburt_Madenler.pdf

Okutmuş, M. (2014, 19 Haziran). *Son Bakırcı Zamana Direniyor*. Bayburt Postası.

Özger, Yunus, *XIX. Yüzyılda Bayburt*, İstanbul 2008.

Yardımcı, İlhan, *Bayburt Folkloru*, Hasret Yayınları, İstanbul 1991.

URL 1: <http://www.bayburtpostasi.com.tr/tarim/daricada-goji-berry-uretilecek-h17584.html> (Erişim: 22 Aralık 2018).

URL 2: <http://www.bayburtpostasi.com.tr/tarim/daricada-goji-berry-uretilecek-h17584.html> (Erişim: 22 Aralık 2018).

URL 3: <https://www.trthaber.com/haber/yasam/koylulerin-yillardir-yaktigi-madde-dogal-kehribar-cikti-382180.html> (Erişim: 30 Aralık 2018).

URL 4: <https://www.haberturk.com/bayburt-ta-tesadufen-kesfedilen-kehribar-icin-harekete-geciliyor-2130118-ekonomi> (Erişim: 30 Aralık 2018).

URL 5: <http://www.bagcilar.bel.tr/icerik/465/17901/bin-yillik-asik-oyunu-bagcilar-da-hayat-buldu.aspx> (Erişim: 22 Mart 2019).

URL 6: <https://www.haberler.com/koylunun-kis-eglencesi-asik-oyunu-9196207-haberi/> (Erişim: 22 Mart 2019).

URL 7: <https://www.trthaber.com/haber/yasam/koylunun-kis-eglencesi-asik-oyunu-295629.html> (Erişim: 22 Mart 2019).

URL 8: <http://www.bayburtpostasi.com.tr/insanlar/singah-mahalle-odasi-nda-geleneksel-bayramlasma-h17157.html> (Erişim: 25 Aralık 2018).

URL 9: <https://www.mynet.com/bayburtta-ilginc-gelenek-tel-helvasi-icin-kar-yagmasini-bekliyorlar-110104890677> (Erişim: 26 Aralık 2018).

URL 10: <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=6840850> (Erişim: 27 Ekim 2018).

URL 11: <http://www.bitkicenter.com/tarhun-otu/> (Erişim: 10 Ocak 2019).

URL 12: <https://www.memurlar.net/haber/591070/ortaokul-ogrencisi-tarhun-otundan-kolonya-uretti.html> (Erişim: 10 Ocak 2019).

URL 13: <http://www.bayburttasi.com/bayburt-tasi.html> (Erişim: 3 şubat 2019).

URL 14: <http://www.bayburttasi.com/bayburt-tasi.html> (Erişim: 3 şubat 2019).

URL 15: <http://www.bayburttasi.com/bayburt-tasi.html> (Erişim: 3 şubat 2019).

URL 16: <http://www.bayburtdogaltas.com.tr/index.html> (Erişim: 3 şubat 2019).

URL 17: <https://www.kudaka.org.tr/haber-436> (Erişim: 3 şubat 2019).

ÖZGEÇMİŞ

Merve Türk 13.07.1992 tarihinde İstanbul'da doğdu. Bayburt Lisesi'ni bitirdikten sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nden 2015 yılında mezun oldu. Mezuniyetinden bu yana Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Kadın Konukevi'nde ek ders karşılığı öğretmen olarak, Bayburt Maden Köyü'nde ücretli öğretmen olarak çalıştı. 15 Nisan 2019 tarihinden itibaren ise Bayburt Üniversitesi Rektörlüğü'nde İşkur desteği ile sekreter olarak çalışmaktadır.

İletişim Bilgileri

E mail : merveturk992@gmail.com